

UNIVERZITET U SARAJEVU - FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA PSIHOLOGIJU

CENTAR ZA PSIHOLOŠKA ISTRAŽIVANJA, EDUKACIJU I SAVJETOVANJE (CPIES)
CENTAR ZA NAUČNOISTRAŽIVAČKI RAD I STRUČNE AKTIVNOSTI
FILOZOFSKOG FAKULTETA U SARAJEVU (NIRSA)

NAUČNO-STRUČNI SKUP

IX SARAJEVSKI DANI PSIHOLOGIJE

ZBORNİK SAŽETAKA

15. i 16. 5. 2026.

UNIVERZITET U SARAJEVU-FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA PSIHOLOGIJU

CENTAR ZA PSIHOLOŠKA ISTRAŽIVANJA, EDUKACIJU I SAVJETOVANJE (CPIES)
CENTAR ZA NAUČNOISTRAŽIVAČKI RAD I STRUČNE AKTIVNOSTI
FILOZOFSKOG FAKULTETA U SARAJEVU (NIRSA)

NAUČNO-STRUČNI SKUP

DEVETI SARAJEVSKI DANI PSIHOLOGIJE

Uredništvo:

Drače Saša, Hadžiahmetović Nina, Koso-Drljević Maida

Organizacioni odbor IX sarajevskih dana psihologije:

Zvizdić Sibela (predsjednica), Hasanbegović-Anić Enedina, Lisica Delila, Mišetić Katarina, Tuće Đenita

Programski odbor IX sarajevskih dana psihologije:

Dautbegović Amela (predsjednica), Alispahić Sabina, Drače Saša, Đapo Nermin, Hadžiahmetović Nina, Koso-Drljević Maida, Marković Mirna, Nikitović Ariel, Sinanović Emina

Recenzenti:

Alispahić Sabina, Dautbegović Amela, Drače Saša, Džambo Irma, Đapo Nermin, Hadžiahmetović Nina, Hasanagić Anela, Hasanbegović-Anić Enedina, Husić Prguda Indira, Husremović Dženana, Kolenović-Đapo Jadranka, Koso-Drljević Maida, Lisica Delila, Marković Mirna, Mišetić Katarina, Mujagić Amela, Petronić Đorđe, Pušina Amir, Sesar Kristina, Sinanović Emina, Šetić Remzija, Tuće Đenita, Vardo Elvis, Zukić Merima, Zvizdić Sibela

Izdavač:

Univerzitet u Sarajevu – Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju, Centar za psihološka istraživanja, edukaciju i savjetovanje

ISSN: 2490-2365

Sadržaj

PLENARNO PREDAVANJE	1
Empirijski temelji postuliranja dezintegracije kao bazične crte ličnosti.....	1
Knežević Goran	1
SIMPOZIJ	2
Hrvatska, Bosna i Hercegovina i Crna Gora na karti europske seksologije: izgradnja kapaciteta kroz edukaciju, kliničku praksu i regionalnu suradnju	3
Arbanas Goran, Badurina Mirela, Lankovskaia Ekaterina, Karić Nezirović Morgijana ...	3
Seksualna terapija u Hrvatskoj: standardizirani edukacijski put i desetogodišnji prikaz kliničke prakse ambulante za seksualne smetnje	4
Arbanas Goran	4
Razvoj i implementacija specijalističke edukacije iz seksualnog zdravlja, terapije i savjetovanja u Bosni i Hercegovini.....	5
Badurina Mirela	5
Problematika pružanja seksološke pomoći u Crnoj Gori: iskustvo edukacije i izazovi integracije stručnjaka.....	6
Lankovskaia Ekaterina	6
Integracija systemske porodične terapije i seksualne terapije u radu s parovima: prikaz slučaja.....	7
Karić Nezirović Morgijana	7
USMENE PREZENTACIJE.....	8
<i>Psihologija obrazovanja</i>	9
Smjernice za izradu programa za nadarene učenike	9
Smajović Ibrović Amina, Đapo Nermin, Pušina Amir, Maleč Daniel, Šabanac Zenan, Alagić Samela, Kadrić Hajra, Piknjač Sabina, Šahinbegović Mersiha, Tuzlak Lejla	9
Povezanost osjetljivosti na potkrepljenje i zadovoljenja osnovnih psiholoških potreba u kontekstu učenja uz chatgpt kod studenata	10
Dragaš Luka.....	10
Prediktori školske dosade: doprinos spola, obrazovnog nivoa i zadovoljstva školskim iskustvom	11
Hasanagić Anela	11
Control and Contentment: The Role of Academic Progression in Students' Study Satisfaction	12
Pandža Topić Maja, Jurešić Matea, Topić Branko	12
Associations Between School-Related Maladjustment, Personal Resources, and Psychological Adjustment: Evidence from a School-Based Screening Project.....	13
Mujagić Amela, Bezinović Petar, Aziraj-Smajić Vildana.....	13
Studentske preferencije socijalne interakcije u digitalnom i fizičkom okruženju: kvalitativna perspektiva.....	14
Brkić Mirzeta, Dautbegović Amela.....	14

<i>Klinička psihologija</i>	15
EMDR tretman dječaka s ponovljenim anafilaktičkim reakcijama nakon uboda pčele: prikaz slučaja.....	15
Bučan-Varatanović Ajsela, Selmanović Velma	15
Organizam u promijenjenom polju: Iskustvo gubitka i tugovanja iz perspektive Gestalt psihoterapije	16
Zvizdić Sibela	16
Misli na dijete: stavovi mladih i profesionalaca o psihosocijalnoj podršci u BiH.....	17
Mulić-Čorbo Dželila, Mišetić Katarina, Tankosić-Girt Tanja	17
Post-separacijsko nasilje, oporavak žene i majčinstvo nakon partnerskog nasilja: implikacije za dugoročnu psihološku podršku	18
Muhamedagić Medina	18
Mit o nedodirljivoj objektivnosti: postoji li nesvjesno u forenzičko-psihološkoj procjeni?	19
Pjano Ognjen	19
Determinante namjere traženja psihološke pomoći kod studenata: primjena IBM-HS modela	20
Sinanović Emina, Muslić Merima, Gušić Neđmina	20
Dugoročne psihološke posljedice ratnih gubitaka kod žena iz istočne Bosne: kvalitativna studija	21
Lisica Delila, Antić-Stauber Branka, Bećirović Elvir, Kulo Ćesić Aida, Koso-Drljević Maida, Boelen A. Paul, Dujić Tanja, Vermetten Eric	21
Enduring patterns of developmental trauma: A Qualitative Study of Adverse Childhood Experiences (ACEs) in Young Adults	22
Draganović Selvira, Strujić Jasmina, Džanko Nura, Korman Lamija, Čolić Amna, Saračević Meliha, Pinjo Sajra, Berberović Ida, Mašinović Lejla, Hadžić Azra, Alihodžić Lejla.....	22
Emocionalna regulacija pozorišnog glumca u procesu izvođenja traumatske uloge: studija slučaja.....	23
Misira Rašić Maja, Kolenović-Đapo Jadranka, Koso-Drljević Maida.....	23
Seksualna problematika u psihoterapijskoj praksi u Srbiji	24
Lekić Jelena	24
Poremećaji ličnosti kod počinitelja seksualnih delikata s dječjim i odraslim žrtvama: nalazi iz sudsko-psihijatrijskih vještačenja u Hrvatskoj	25
Domitrović Spudić Sandra, Arbanas Goran	25
Pilot-uvođenje EISIP-a u forenzička vještačenja seksualnog interesa za djecu: izvedivost i inicijalni obrasci nalaza u Hrvatskoj	26
Arbanas Goran.....	26
Transgeneracijska trauma u post-ratnoj Bosni i Hercegovini: Pilot intervencija za narativno iscjeljenje.....	27
Gliha Tara-Michelle, Draganović Selvira	27

<i>Kognitivna i organizacijska psihologija</i>	28
Intellectual styles and fields of study: one Bosnian example.....	28
Pušina Amir	28
Metodski faktor negativno formulisanih tvrdnji Skale aktivnog otvorenog mišljenja (AOM): uloga inteligencije i kognitivne refleksivnosti	29
Petronić Đorđe, Đapo Nermin, Hadžiahmetović Nina, Nikitović Ariel, Kolenović-Đapo Jadranka, Vujović Igor, Vižin Salminka	29
Netolerancija na dvosmislenost i motivacija za gledanjem filmova kao prediktori uživanja u filmovima sa negativnim emocionalnim nabojem: preliminarna studija	30
Tasković Milica, Radović Petar.....	30
ChatGPT produces more “lazy” thinkers: Experimental evidence of reduced cognitive engagement in academic writing.....	31
Georgiou Georgios	31
Profesionalno sagorijevanje u novinarstvu: kvalitativna analiza psihosocijalnih faktora rizika.....	32
Futać Ena, Marković Mirna.....	32
Uloga transformacijskog i transakcijskog stila rukovođenja u namjeri napuštanja organizacije i radnog angažmana: medijacijska uloga afektivne privrženosti.....	33
Leto Aldina, Marković Mirna.....	33
<i>Psihologija ličnosti i socijalna psihologija</i>	34
Psihobiološke osnove različitih tipova narcizma	34
Boroš Lazar.....	34
Implicit predictors of vigilance beyond the HEXACO personality model	35
Hadžiahmetović Nina, Koso-Drljević Maida	35
Četiri domene emocionalne inteligencije: Okvir za razumijevanje emocionalne obrade i ponašanja.....	36
Zolota Damir.....	36
Utjecaj emocija na informacijski konformizam: Uloga kognitivne procjene sigurnosti	37
Drače Saša, Kapetanović Ena, Karović Iman.....	37
Uloga straha od pozitivne evaluacije u odnosu socijalne anksioznosti i doživljavanja i ekspresije ponosa.....	38
Birovljević Gorana, Anić Petra, Gračanin Asmir.....	38
Evaluative bias in AI-generated country descriptions: a sentiment analysis approach.....	39
Georgiou Georgios	39
Neke partnerske odrednice ekonomskog nasilja nad ženama	40
Čavar Helena, Čarapina Zovko Ivona	40
Uloga psihologa na pedijatrijskoj klinici: rad sa teško oboljelom djecom i njihovim roditeljima	41
Smajić Lejla, Alispahić Sabina.....	41

Socijalne odrednice mentalnog blagostanja i zavisnosti od video-igara.....	42
Biro Filip, Jošanov-Vrgović Ivana, Grahovac Bojana	42
Kvalitet života i neki aspekti mentalnog zdravlja članova obitelji nestalih osoba nakon razrješenja nejasnog gubitka	43
Hadžić Elma, Ajduković Dean	43
Primjena kognitivno – bihevioralne terapije u tretmanu sportsko specifične situacione anksioznosti.....	44
Prikaz slučaja.....	44
Šetić Remzija, Riđić Diana.....	44
<i>Razvojna psihologija.....</i>	<i>45</i>
Vulnerabilnost djece koja se smještaju u hraniteljske porodice: faktori rizika i razvojni ishodi	45
Hasanbegović-Anić Enedina, Tuće Đenita, Bašić Dalila	45
Kad ponašanje “ne odgovara” rodu: kako odgajatelji procjenjuju internalizirana i eksternalizirana ponašanja djece u predškolskoj ustanovi	46
Bešić Mustafa, Fetić Lamija	46
Psihosocijalne odrednice zadovoljstva životom kod osoba starije dobi	47
Tuće Đenita, Mišetić Katarina.....	47
Povezanost kognitivnih sposobnosti, percepcije porodičnih odnosa i školskog uspeha s moralnim rasuđivanjem kod mlađih adolescenata	48
Erdeš-Kavečan Đerđi, Đurović Dušanka, Đukić Tatjana.....	48
Razlike u percepciji roditeljskog ponašanja između adolescenata i roditelja	49
Tuće Đenita, Mišetić Katarina.....	49
POSTER PREZENTACIJE	50
Peer Victimization and Adolescent Maladjustment: Testing Buffering and Mediation Roles of Family and Peer Connectedness	51
Aziraj-Smajić Vildana, Mujagić Amela	51
Rani bihevioralni simptomi demencije: diferencijalna dijagnostika između Alzheimerove bolesti i frontotemporalne demencije – prikaz slučaja.....	52
Bajramagić Nermina, Šabanagić Hajrić Selma, Dozić Edina, Dervović Elvedina	52
REBT u tretmanu paničnog poremećaja: uloga iracionalnih uverenja i tolerancije telesnih senzacija	53
Ilić Dunja	53
Medicated vs. Non Medicated Students: Differences in Mental Health, Emotion Regulation, Health Behavior, and Academic Procrastination.....	54
Jusić Mersiha, Draganović Selvira, Bosankić-Čmajčanin Nina.....	54
A Supervised Machine Learning Approach to Voter Turnout Prediction in Bosnia and Herzegovina: Preliminary Findings	55
Đapo Nermin, Đapo Edvin, Delalić Sead, Šabanac Zenan, Kolenović-Đapo Jadranka, Vižin Salminka	55

RADIONICE.....	56
„Otkaći bulija“: interaktivna kartaška igra za prevenciju vršnjačkog nasilja kod djece	57
Aziraj-Smajić Vildana, Kovačić Alma	57
Književno djelo u prevenciji ovisnosti.....	58
Brodlija Esmir.....	58
San kao sagovornik – iskustveni rad na snovima kroz psihodramu.....	59
Rebić Vedrana	59
Grupa kao siguran prostor: psiho-art terapijski doprinos traumatskom rastu	60
Deljković Taso Alma, Miljević Miljković Dragana	60
Adaptacije kao strategije preživljavanja	62
Hajdarević Belma, Raguž Tea	62
Izvan zone komfora: Izgradnja samopouzdanja kroz akciju i mindset rasta.....	63
Dajanović Mirna, Zaimović Sandra.....	63
Stresobran za stresne školske dane.....	64
Brekalo Papac Renata, Mišetić Željka.....	64
Bihevioralna analiza uz SCAnS model	65
Zolota Damir.....	65
Izgovoriti neizgovoreno – iskustveni uvod u seksualnost.....	66
Komšić Mia, Efendić Vildana	66
PROMOCIJA KNJIGE.....	67
Building Bridges	68
Col (Ret'd) Vermetten Eric, Maj (Ret'd) Deelen Ron, Gebert Ana, Stor Eva	68
Motivacija - teorija i primjena u sportu.....	69
Šetić Remzija.....	69
Budi sebi roditelj kakav ti je trebao	70
Trninić Katarina, Latinkić Mirjana.....	70
Škola bez straha – Psihološki izazovi učenika: uzroci i posljedice neprijatnih emocionalnih stanja.....	71
Dautbegović Amela	71
OKRUGLI STOL.....	72
AI u HR funkcijama: Etika, profesionalna prosudba i psihologija odlučivanja.....	73
Marković Mirna, Bejtić Ajdin, Henić Hana, Karčić Vildana, Konjicija-Bećirović Ada, Sućeska Adna	73
Psihologija u kriznim situacijama: regionalni izazovi i mogućnosti saradnje	74
Mirković Hajdukov Mitra, Vardo Elvis, Ridić Diana, Šetić Remzija, Zečević Ivana, Đurić Dijana, Lopižić Josip, Kozina Ivana, Jerković Ivan	74
STUDENTSKA SEKCIJA	75
Povezanost akademskog stresa i kvalitete spavanja kod studenata tokom ispitnog perioda.....	76

Madunić Andrej, Čolo Nedžla, Aletović Asja, Cigić Ena, Dedić Adna.....	76
Da li postoji povezanost između fluidne inteligencije i kreativnosti?	77
Kahrimanović Nađa, Pridjević Lamija, Sarajlić Nađa, Šmit Lana	77
Uloga netolerancije neizvjesnosti i konspiracijskog mentaliteta u intelektualnoj poniznosti	78
Lazić Luka Mihailo, Stajčić Dajana, Todorović Rade	78
Iskustva prilagodbe studenata na studiju teologije.....	79
Kulaš Katarina, Bošković Ivana, Čelebić Sara, Poljak Marko, Trnovac Merima	79
Bowlby je bio u pravu – ti, ja i ljubav!.....	80
Delibašić-Hrustić Kerima	80
INDEX AUTORA	81
SPONZORI DEVETIH SARAJEVSKIH DANA	83

PLENARNO PREDAVANJE

Empirijski temelji postuliranja dezintegracije kao bazične crte ličnosti

Knežević Goran

Odeljenje za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Predložena je rekonceptualizacija dispozicije ka psihozi-sličnim iskustvima kao bazične crte ličnosti, koju smo nazvali dezintegracija. Prikaz empirijske evidencije koja govori u prilog postuliranja ove dimenzije kao bazične crte ličnosti biće organizovan oko sledećih kriterijuma koje jedna dimenzija mora da ispuni da bi stekla status bazične crte ličnosti: *Deskriptivna širina* (obuhvat širokog spektra afektivnih, kognitivnih, motivacionih i ponašajnih tendencija); *Strukturna nezavisnost* (empirijsko razlikovanje od drugih crta istog hijerarhijskog nivoa, primenom neke metode analize latentnih struktura); *Identifikacija/ekstrakcija kroz različite metode procene* (samoprocena, procena bliskih osoba, vršnjačke procene); *Replikabilnost u različitim populacijskim stratumima i kroskulturnim kontekstima* (stabilna ekstrakcija u polnim, uzrasnim, obrazovnim grupama, ali i različitim nacionalnim, kulturnim i jezičkim grupama); *Vremenska stabilnost* (osobine pokazuju visok stepen doslednosti kroz vreme); *Biološka utemeljenost* (genetski, neurobiološki i molekularnopsihološki, endofenotipski korelati); *Prediktivna validnost* (sposobnost da predviđa važne životne ishode – npr. mentalno zdravlje, interpersonalno funkcionisanje, društveno i političko funkcionisanje), i to *inkrementalno* u odnosu na druge osobine. *Relevantnost*: Mesto ove dispozicije u leksičkoj tradici kao paradigmatskom pristupu u identifikaciji bazičnih crta. Cilj izlaganja je da se pokaže da dezintegracija sistematski zadovoljava ove kriterijume i da predstavlja legitimnog kandidata za status bazične dimenzije ličnosti.

Ključne reči: Dezintegracija / Psihoticizam / Bazična struktura ličnosti / Kriterijumi za egzistenciju bazičnih crta

SIMPOZIJ

Hrvatska, Bosna i Hercegovina i Crna Gora na karti europske seksologije: izgradnja kapaciteta kroz edukaciju, kliničku praksu i regionalnu suradnju

Voditelj: Arbanas Goran

Hrvatska, Bosna i Hercegovina i Crna Gora na karti europske seksologije: izgradnja kapaciteta kroz edukaciju, kliničku praksu i regionalnu suradnju

Arbanas Goran¹, Badurina Mirela², Lankovskaia Ekaterina³, Karić Nezirović Morgijana⁴

¹*Klinika za psihijatriju Vrapče, Zagreb, Hrvatska, ²BHIDAPA, Sarajevo, Bosna i Hercegovina,*

³*Association of family psychologists, psychotherapists and sexologists SLOVO, Crna Gora,*

⁴*Ured za zdravlje i socijalnu politiku Austrijske ambasade, Sarajevo, Bosna i Hercegovina*

Teorijski okvir i problem: U zemljama Jugoistočne Europe razvoj kliničke seksologije i seksualne terapije često je ograničen nedostatkom formaliziranih edukacijskih putova, standardizirane supervizije i stabilno organiziranih usluga. Posljedično, dostupnost skrbi je neujednačena, a profesionalna vidljivost u europskim seksološkim okvirima ovisi o inicijativama koje spajaju edukaciju, kliničku praksu i umrežavanje.

Cilj simpozija: Prikazati regionalni model izgradnje kapaciteta u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini (BiH) i Crnoj Gori kroz (1) razvoj edukacijskih generacija, (2) na podacima utemeljen prikaz kliničke prakse te (3) smjernice za zajedničke standarde i evaluaciju ishoda. Sadržaj i metodologija: Simpozij je organiziran u četiri komplementarna izlaganja. Prvo izlaganje fokusira se na razvoj edukacije i kliničke prakse u Hrvatskoj, ističući važnost integracije edukacije i kliničke prakse za jačanje kvalitete skrbi. Drugo izlaganje prikazuje razvoj prve generacije edukacije u BiH u okviru BHIDAPA-e i specifičnosti implementacije u lokalnom kontekstu. Treće izlaganje prikazuje uspostavu i organizaciju edukacije u Crnoj Gori te izazove i resurse u razvoju mreže pružatelja usluga. Završno predavanje će dati prikaz konkretnog slučaja iz psihoterapijske prakse u kojoj je vidljiva potreba uključivanja seksualnih tema u psihoterapijski rad.

Zaključak: Regionalno povezivanje edukacije, supervizije i kliničkih službi predstavlja izvediv i održiv put jačanja kvalitete skrbi te integracije Hrvatske, BiH i Crne Gore u europske seksološke tokove. Predlažu se minimalni zajednički kurikulum, standardi supervizije i rutinsko praćenje ishoda u seksualnoj terapiji.

Ključne riječi: klinička seksologija, seksualna terapija, edukacija, regionalna suradnja, Europa

Seksualna terapija u Hrvatskoj: standardizirani edukacijski put i desetogodišnji prikaz kliničke prakse ambulante za seksualne smetnje

Arbanas Goran

Klinika za psihijatriju Vrapče, Zagreb, Hrvatska

Teorijski okvir i kontekst: Poremećaji seksualnog zdravlja zahtijevaju integrirani biopsihosocijalni pristup te dostupnost specijalizirane edukacije i kliničkih službi. U Hrvatskoj se seksualna terapija razvija kroz edukacijski program Hrvatskog društva za seksualnu terapiju (HDST) i rad Ambulante za seksualne smetnje Klinike za psihijatriju Vrapče.

Cilj: Prikazati razvoj edukacije iz seksualne terapije u Hrvatskoj te desetogodišnju strukturu kliničkog uzorka ambulante za seksualne smetnje kao dva komplementarna pokazatelja razvoja seksualne terapije u Hrvatskoj.

Metodologija: Rad se temelji na dvama izvorima podataka. U prvom dijelu korišteni su zbirni podaci o upisu, završavanju edukacije i licenciranju u okviru HDST-a. U drugom dijelu provedena je retrospektivna deskriptivna analiza registra ambulante za razdoblje 2016. – 2025. godine. Analizirani su broj educiranih stručnjaka, broj licenciranih terapeuta i savjetnika te u ambulantom uzorku struktura razloga dolaska, dijagnostičke kategorije i dobni raspon pacijenata.

Rezultati: U edukaciju iz seksualne terapije ukupno je bilo uključeno 85 polaznika, a licencu je stekla 21 osoba, od čega 13 seksualnih terapeuta/terapeutkinja i 8 seksualnih savjetnika/savjetnica. U registru ambulante za seksualne smetnje analizirana su 994 zapisa za razdoblje od deset godina, pri čemu se dob pacijenata kretala od 19 do 94 godine. U ambulantom uzorku dominirale su seksualne disfunkcije (61,5%) (najčešće su to bile erektilna disfunkcija, smanjena seksualna želja, anorgazmija i prijevremena ejakulacija), zatim rodna neusuglašenost (22,1%), parafilije (3,4%) te teškoće povezane sa seksualnim razvojem/orijentacijom (1,4%). Kategorija ostalih/administrativnih razloga obuhvaćala je osobe sa seksualnim tegobama u sklopu drugih psihičkih poremećaja ili stanja te osobe kod kojih specifična seksološka dijagnoza nije potvrđena.

Zaključak: Nalazi upućuju na postupni razvoj seksualne terapije u Hrvatskoj kroz istodobno jačanje edukacijskih kapaciteta i specijalizirane kliničke prakse. Takav razvoj potvrđuje potrebu za daljnjim širenjem edukacije, interdisciplinarnom suradnjom i sustavnijim praćenjem kliničkih ishoda u području seksualnog zdravlja.

Ključne riječi: seksualna terapija, seksualno zdravlje, edukacija, klinička seksologija, ambulantska praksa

Razvoj i implementacija specijalističke edukacije iz seksualnog zdravlja, terapije i savjetovanja u Bosni i Hercegovini

Badurina Mirela

BHIDAPA - EAPTI

Specijalistička edukacija iz seksualnog zdravlja, terapije i savjetovanja u Bosni i Hercegovini razvijena je kao odgovor na činjenicu da seksualne teme u kliničkoj praksi često ostaju nedovoljno prepoznate i otvoreno adresirane, dok dostupni edukacijski i supervizijski okviri nisu dovoljno strukturirani ni jasno definirani. U lokalnom kontekstu, klinički rad sa seksualnim temama dodatno je opterećen stigmatizacijom: seksualnost je nerijetko tabuizirana, a rodna i seksualna stigma mogu otežati traženje pomoći, otvoren razgovor i kontinuitet terapijskog procesa. Ove dinamike se mogu manifestirati kroz osjećaje srama, krivnje i straha od osude, ali i kroz sistemske prepreke poput nejasnih puteva upućivanja i ograničene međusektorske saradnje. Posebna ranjivost može se uočiti kod djece i adolescenata, naročito adolescentkinja, gdje izostanak sistematske brige o seksualnom zdravlju dodatno naglašava potrebu za kompetentnim preventivnim i savjetodavnim pristupima. Edukacijski program je koncipiran iz integrativne i razvojno osjetljive perspektive, polazeći od razumijevanja da se seksualno zdravlje i seksualno funkcioniranje oblikuju kroz životni vijek, u međudjelovanju bioloških, psiholoških, relacijskih i sociokulturnih faktora. Izlaganje prikazuje ključne korake uspostave prve generacije edukacije u okviru BHIDAPA -e: konceptualno utemeljenje programa, strukturu edukacijskih modula, razvoj supervizijskog okvira i profesionalnih standarda rada, te prilagodbu europskih smjernica specifičnostima lokalnih resursa. Program se provodi u okviru EAPTI - BHIDAPA Akademije za psihoterapiju, koja je članica Europske federacije za seksologiju (EFS), čime se dodatno jača profesionalni i etički okvir kroz europsko strukovno umrežavanje i razmjenu standarda dobre prakse. Vrijednosno, edukacija je usklađena s pristupom EFS-a, koja seksualnost prepoznaje kao centralni dio ljudskog života, zdravlja, dobrobiti i ljudskih prava, te promoviše etičku i empatičnu praksu bez predrasuda i nasilja. Zaključno, edukacija se razmatra kao doprinos razvoju kompetentne prakse seksualne terapije, profesionalnog umrežavanja i jačanja vidljivosti unutar regionalnog i europskog okvira.

Ključne riječi: seksualno zdravlje, seksualna terapija, standardi edukacije

Problematika pružanja seksološke pomoći u Crnoj Gori: iskustvo edukacije i izazovi integracije stručnjaka

Lankovskaia Ekaterina

*Association of Family Psychologists, Psychotherapists and Sexologists "SLOVO",
Montenegro*

Seksološka pomoć u Crnoj Gori nije razvijena kao sustavno organizirano područje kliničke prakse. Ne postoje formalizirani edukacijski putovi za pripremu stručnjaka, sustav kontinuiranog stručnog usavršavanja, redovna klinička supervizija niti statističko praćenje seksoloških obraćanja. Pružanje pomoći uglavnom se oslanja na inicijativu pojedinačnih stručnjaka, ponajprije psihijataru i praktičara u privatnoj praksi. U postojećem sustavu seksualno zdravlje svodi se na reproduktivna pitanja i dijagnostiku spolno prenosivih infekcija, uključujući HIV, dok su seksualne disfunkcije, kvaliteta seksualnog života i intimne poteškoće izvan dosega sustavne skrbi. U okviru edukacijskog centra Balentein provedena je dvogodišnja edukacija iz područja seksualnog zdravlja pod okriljem Europske federacije seksologije (EFS). Program je obuhvatio više od trideset sudionika iz različitih zemalja, uključujući pet stručnjaka iz Crne Gore, i kombinirao teorijsku osnovu s integracijom znanja u kliničku praksu kroz redovitu superviziju. Za stručnjake iz Crne Gore program je predstavljao prvi strukturirani edukacijski okvir i omogućio stjecanje temeljnih kompetencija za rad sa seksualnim poteškoćama, čime je stvoren početni profesionalni kapacitet za razvoj seksoloških usluga. Tijekom programa osnovana je profesionalna udruga, članica EFS, s ciljem edukacije stručnjaka i popularizacije seksualnog zdravlja. Ključni izazov predstavlja integracija educiranih stručnjaka kroz suradnju s institucijama, obrazovnim ustanovama i medijima, kao i razvoj statističkog praćenja i uključivanje seksoloških tema u postojeći sustav zdravstvenih i psihosocijalnih usluga.

Ključne riječi: seksološka pomoć, seksualno zdravlje, edukacija, profesionalna integracija, Crna Gora

Integracija sistemske porodične terapije i seksualne terapije u radu s parovima: prikaz slučaja

Karić Nezirović Morgijana

BHIDAPA-EAPTI

Problemi u komunikaciji, različita očekivanja i uvjerenja, nejasne granice i pravila često se reflektiraju i na seksualni život partnera. Imenuju se socijalno prihvatljivije teme poput problema u komunikaciji, a seksualne poteškoće ostaju nedostupne u psihoterapijskom radu, jer se često vežu za stid, sram, lojalnost, moć i zabrane. Cilj rada je prikazati ulogu djece i odgojnih poteškoća kao regulatora porodične homeostaze i zaštitnog mehanizma od aktiviranja tema vezanih za partnerski subsistem, te ukazati na terapijski potencijal integracije sistemske porodične psihoterapije (SPT) i seksualne terapije (ST). Integrativni pristup doprinosi smanjenju seksualnih disfunkcija i jačanju partnerskog odnosa/subsistema, a pozitivno doprinosi i prvobitno određenim ciljevima – funkcionalnost cijelog porodičnog sistema. Prikaz obuhvata kvalitativni psihoterapijski rad sa četveročlanom porodicom, heteroseksualnim bračnim parom sa dvoje tinejdžera. Terapijski proces je započeo pridruživanjem sa fokusom na komunikaciju, granice i pravila kroz strukturalne, a zatim i strateške intervencije. U početnoj fazi terapijskog procesa porodica izvještava o stalnim svađama oko novca i odgoja, iscrpljenosti, nezadovoljstvu i nerazumijevanju, te koalicijama unutar porodice. Porodica se nalazi u razvojnoj krizi, a sistemska hipoteza terapijskog rada je da odgojne poteškoće i konflikti oko djece funkcionišu kao regulator porodične homeostaze, štiteći disfunkcionalni partnerski i seksualni subsistem, pri čemu se kroz koalicije sa djecom održava izbjegavanje intimnosti i partnerskog konflikta. Propitivanje ključnih porodičnih i roditeljskih uvjerenja dovelo je do dekonstrukcije nefunkcionalnih obrazaca i reorganizacije porodičnog sistema sa jasnijim ulogama i granicama. Nakon stabilizacije porodične dinamike, terapijski proces se nastavlja s roditeljskim/partnerskim subsistemom. ST omogućuje otvoren razgovor o seksualnim navikama, potrebama, uvjerenjima i poteškoćama. Dekonstrukcijom nefunkcionalnih uvjerenja i integracijom seksualnih tema u sistemske rad postignuto je značajno poboljšanje partnerskog odnosa i gotovo potpuno povlačenje seksualne disfunkcije. **Zaključak:** Prikaz potvrđuje da integracija SPT i ST predstavlja potreban model rada sa parovima koja smanjuje potrebu da se buduće razvojne krize izražavaju kroz simptomatsko funkcionisanje cijele porodice.

Ključne riječi: sistemska porodična psihoterapija, seksualna terapija, integrativni modalitet

USMENE PREZENTACIJE

Smjernice za izradu programa za nadarene učenike

Smajović Ibrović Amina¹, Đapo Nermin², Pušina Amir¹, Maleč Daniel³, Šabanac Zenan⁴, Alagić Samela⁵, Kadrić Hajra⁵, Piknjač Sabina⁵, Šahinbegović Mersiha⁵, Tuzlak Lejla⁵

¹Univerzitet u Sarajevu – Filozofski fakultet, Odsjek za pedagogiju, ²Univerzitet u Sarajevu – Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju ³Univerzitet u Sarajevu – Pedagoški fakultet, ⁴Univerzitet u Sarajevu – Prirodno-matematički fakultet, ⁵JU Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo

Nadarena djeca i mladi predstavljaju izuzetno vrijedan razvojni resurs svakog društva, jer njihovi potencijali čine okosnicu budućeg društvenog, ekonomskog i kulturnog napretka. U tom kontekstu, prepoznata je potreba za osiguravanjem adekvatne i strukturirane podrške nadarenim učenicima, što je rezultiralo izradom dokumenta “Smjernice za izradu programa za nadarene i talentirane učenike”, u organizaciji JU Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo i uz podršku Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo. “Smjernice za izradu programa za nadarene i talentirane učenike” predstavljaju sveobuhvatan okvir za uspostavljanje sistematskog i održivog rada s nadarenom djecom unutar odgojno-obrazovnog okruženja. Nastale su kao odgovor na nedostatak cjelovitog sistema identifikacije, praćenja i podrške nadarenim učenicima u Bosni i Hercegovini i kreirane s ciljem pružanja teorijski utemeljenih i praktično primjenjivih uputa odgajateljima, nastavnicima, stručnim saradnicima i roditeljima za razvoj i implementaciju programa koji nadilaze standardni školski kurikulum. U Smjernicama je operacionalizirano jedanaest ključnih koraka/komponenti, neophodnih za izradu i provedbu programa za nadarene i talentirane učenike: opće odredbe (filozofija i ciljevi programa), izbor ključnih osoba i definiranje njihovih uloga (koordinator, direktor, nastavnik, psiholog, pedagog i roditelji), određivanje ciljne populacije za koju se priprema program, prepoznavanje i identifikacija (korištenje višestrukih izvora podataka), razvoj ciljeva programa i modifikacije kurikuluma (prilagodba sadržaja, procesa, produkta i okruženja za učenje), odabir modela učenja i podučavanja (korištenje metodičkih oblika poput obogaćivanja programa, akceleracije, grupiranja), razvoj specifičnih zadataka i strategija za svaki cilj programa, procjena potreba nadarenih učenika s obzirom na ciljeve i zadatke programa, priprema nastavnog materijala, evaluacija i praćenje (praćenje napretka učenika, interna i eksterna evaluacija) te plan implementacije. Smjernice su konceptualizirane kao dinamičan, “živi dokument”, otvoren za dorade i unapređenja na osnovu empirijskih pokazatelja i iskustava iz neposredne odgojno-obrazovne prakse. Stoga se očekuje da će njihova implementacija doprinijeti sistematičnijem prepoznavanju i razvoju potencijala nadarenih i talentiranih učenika, odnosno sveukupnom unapređenju kvalitete procesa učenja.

Ključne riječi: smjernice, programi, nadareni i talentirani učenici

Povezanost osetljivosti na potkrepljenje i zadovoljenja osnovnih psiholoških potreba u kontekstu učenja uz chatgpt kod studenata

Dragaš Luka

Fakultet za pravne i poslovne studije "dr Lazar Vrkić" Novi Sad

Ubrzana integracija veštačke inteligencije u visoko obrazovanje otvara pitanje njenog uticaja na psihološko iskustvo studenata. Cilj istraživanja je ispitati odnos između osetljivosti na potkrepljenje (BIS – osetljivost na kaznu; BAS – osetljivost na nagradu), pola i zadovoljenja osnovnih psiholoških potreba (autonomija, kompetentnost, povezanost) u kontekstu učenja uz ChatGPT, kao i doprinos ovih faktora afektivnom blagostanju studenata. U istraživanju je učestvovalo 150 studenata (52 muškarca, 98 žena) različitih fakulteta u Srbiji. Korišćeni su skraćeni Upitnik o osetljivosti na potkrepljenje (UOP), adaptirana verzija Skale osnovnih psiholoških potreba učenika u školi (ASBPNSS) za kontekst ChatGPT-a, skala pozitivnog i negativnog afekta (PANAS-X) za procenu afekta i Skala osnovnih psiholoških potreba (BPNS) za generalno zadovoljenje potreba. Utvrđene su značajne polne razlike: studentkinje postižu više skorove na BIS dimenziji ($t(148) = -3.26, p = .001$), doživljavaju viši nivo negativnog afekta ($t(148) = -2.38, p = .018$), ali i višu percipiranu akademsku podršku kroz ChatGPT (AI_Povezanost; $t(148) = -2.28, p = .024$). Zabeležena je slaba, ali značajna pozitivna povezanost između BAS-a i autonomije u kontekstu korišćenja ChatGPT-a (AI_Autonomija; $r = .19, p = .023$), pri čemu je moderatorska analiza pokazala da je ova veza značajna samo kod muškaraca ($r = .28, p = .045$), ne i kod žena ($r = .15, p = .152$). Regresiona analiza otkrila je efekat supresije: BIS postaje značajan prediktor AI_Autonomije ($\beta = .19, p = .029$) tek kada se kontroliše BAS ($\beta = .25, p = .004$). ANOVA je pokazala da učestalost korišćenja ChatGPT-a značajno utiče na zadovoljenje sve tri potrebe u kontekstu korišćenja AI alata (AI_Autonomija: $F(4,145) = 3.93, p = .022$; AI_Kompetentnost: $F(4,145) = 9.87, p < .001$; AI_Povezanost: $F(4,145) = 9.34, p < .001$). Hijerarhijske regresije pokazuju da su efekti zadovoljenja potreba u kontekstu ChatGPT-a (AI potrebe) domen-specifični – ne doprinose značajno objašnjenju pozitivnog ($\Delta R^2 = .005, p = .778$) ni negativnog afekta ($\Delta R^2 = .003, p = .854$) nakon kontrole generalnog zadovoljenja potreba (BPNS). Nalazi proširuju primenu teorije samoodređenja i BIS/BAS modela na kontekst upotrebe AI alata u obrazovanju, ukazujući da psihološki efekti korišćenja alata poput ChatGPT-a zavise od individualnih razlika i pola, te da su primarno ograničeni na specifični kontekst upotrebe. Samim tim, upućuju na potrebu diferenciranog pristupa u integraciji AI alata u nastavi. Studentima sa izraženom osetljivošću na nagradu (BAS) pristupiti zadacima koji podstiču istraživački rad i kreativnu primenu ChatGPT-a, dok studentima sa povišenom osetljivošću na kaznu (BIS) pružiti strukturiranija uputstva i jasne smernice kako bi AI koristili kao alat za smanjenje neizvesnosti.

Ključne reči: ChatGPT, osnovne psihološke potrebe, BIS/BAS, afektivno blagostanje, studenti

Prediktori školske dosade: doprinos spola, obrazovnog nivoa i zadovoljstva školskim iskustvom

Hasanagić Anela

Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici

Školska dosada prepoznata je kao važna akademska emocija povezana sa smanjenom motivacijom, slabijim postignućem i nižim psihološkim blagostanjem učenika. Cilj ovog rada bio je ispitati doprinos spola, obrazovnog nivoa i zadovoljstva školskim iskustvom u objašnjenju školske dosade. Analiza je provedena na uzorku od 4200 učenika viših razreda osnovne i srednje škole te predstavlja sekundarnu analizu podataka prikupljenih u okviru istraživanja Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo 2025. godine. Školska dosada mjerena je subskalom dosade iz instrumenta Achievement Emotions Questionnaire (AEQ; Reinhard Pekrun), koja procjenjuje doživljaj dosade tokom nastave (npr. „užasno mi je dosadno“, „osjećam da samo gubim vrijeme“). Zadovoljstvo onim što se uči u školi, odnosima s nastavnicima i životom u školi procijenjeno je adaptiranom skalom zadovoljstva životom učenika (BMSLSS, Scott Huebner). Hijerarhijska regresijska analiza pokazala je da spol i obrazovni nivo u prvom koraku značajno objašnjavaju dosadu ($R^2 = .038$; $F(2, 4197) = 82.21$, $p < .01$), pri čemu je obrazovni nivo značajan prediktor ($\beta = .195$, $p < .01$), dok spol nije pokazao statističku značajnost ($\beta = -.005$, $p > .05$). U drugom koraku dodavanjem varijabli zadovoljstva školskim iskustvom model se značajno poboljšava ($R^2 = .314$; $\Delta R^2 = .276$; F change = 563.40, $p < .01$). Najsnažniji negativni prediktor dosade pokazalo se zadovoljstvo onim što se uči u školi ($\beta = -.299$, $p < .01$), zatim zadovoljstvo životom u školi ($\beta = -.175$, $p < .01$) i zadovoljstvo odnosima s nastavnicima ($\beta = -.159$, $p < .01$). Obrazovni nivo ostao je značajan prediktor i u konačnom modelu ($\beta = .147$, $p < .01$), što ukazuje na viši nivo dosade kod učenika srednjih škola. Rezultati sugeriraju da školska dosada nije determinirana spolom učenika, već prvenstveno s zadovoljstvom školskog života, a posebno zadovoljstvom nastavnog sadržaja i odnosom sa nastavnicima u školi. Nalazi naglašavaju važnost unapređenja nastavnih praksi i školskog okruženja kao važnih faktora u prevenciji školske dosade.

Ključne riječi: školska dosada, akademske emocije, zadovoljstvo školom, odnosi s nastavnicima, spol i dob učenika

Control and Contentment: The Role of Academic Progression in Students' Study Satisfaction

Pandža Topić Maja¹, Jurešić Matea¹, Topić Branko²

¹*University of Mostar, Bosna i Hercegovina*

²*OŠ Ivan Leko, Proložac, Republika Hrvatska*

Students in higher education face numerous academic, social, and personal challenges that may affect both their academic outcomes and overall well-being. One important psychological factor in this context is perceived academic control, defined as students' beliefs about their ability to influence their academic success. Higher levels of academic control are typically associated with better academic adjustment and greater satisfaction with studies, whereas lower perceived control is linked to increased stress and disengagement. The present study examined the relationship between perceived academic control and study satisfaction, with particular emphasis on the moderating role of advancement in studies. The study was conducted on a sample of 225 students from the University of Mostar (69.3% women), aged between 18 and 29 years ($M = 21.98$, $SD = 1.89$). Participants completed a sociodemographic questionnaire, the Perceived Academic Control Scale and the Study Satisfaction Scale. Advancement in studies was operationalized through students' enrollment status (regular progression vs. year repetition), grade point average, and number of completed courses. Data were analyzed using correlation analyses and moderation testing. The results indicated a strong positive association between perceived academic control and study satisfaction. Furthermore, advancement in studies significantly moderated this relationship. Specifically, students who progressed regularly through their studies showed a stronger positive relationship between academic control and study satisfaction compared to students who had repeated a study year. These findings suggest that successful academic progression enhances the beneficial effects of perceived academic control on students' satisfaction with their studies. The results highlight the importance of fostering students' sense of academic control, particularly among those experiencing difficulties in academic progression, as a potential pathway to improving study satisfaction and academic well-being.

Keywords: academic control, study satisfaction, advancement in studies

Associations Between School-Related Maladjustment, Personal Resources, and Psychological Adjustment: Evidence from a School-Based Screening Project

Mujagić Amela¹, Bezinović Petar², Aziraj-Smajić Vildana³

¹*Univerzitet u Bihaću, Pedagoški fakultet*

²*Samostalni savjetnik za obrazovanje, Rijeka*

³*Kantonalna bolnica „Dr. Irfan Ljubijankić“ u Bihaću, Odjel neuropsihijatrije*

Drawing on the theoretically and empirically well-established role of the school context in adolescent development, the present study examined how selected indicators of school-related maladjustment and personal and social resources are simultaneously associated with both distress-related and wellbeing-related outcomes among secondary school students. Given the close relationship between students' adjustment resources and their school experiences, it is expected that these domains exhibit partial overlap while also providing distinct information for understanding variation in students' psychological adjustment. The study is based on data gathered from a large and heterogeneous sample of secondary school students (N=4497) as part of applied educational screening project. Several short scales from the broader instrument *Kako si?* were used. School-related maladjustment was operationalized through perceived school incompetence, school-related fears, and withdrawal from classroom participation. Personal and social resources included resilience, emotion regulation capacity, and perceived belonging to peers and family. Psychological adjustment was assessed through depressive and psychosomatic symptoms, life satisfaction, and optimism. Latent variable modeling was used to examine unique associations between both predictor domains and multiple adjustment outcomes simultaneously. Results indicated strong associations of emotion regulation incapacity with psychological distress (for depressive symptoms $\beta = .52, p < .001$; psychosomatic symptoms $\beta = .59, p < .001$). School-related maladjustment indicators demonstrated comparatively more modest, but still significant associations with distress outcomes. Resilience ($\beta = .51-.60, p < .001$) and perceived family belonging ($\beta = .30, p < .001$) were most strongly associated with life satisfaction and optimism. Exploratory multi-group analysis suggested broadly similar patterns of association across gender with some differences in effect magnitude of school-related maladjustment indicators. These findings emphasize the value of integrating school-related indicators and personal resources in school-based screening and prevention efforts. Grounded in locally collected data, the results provide context-sensitive evidence to inform educational psychology practice, highlighting both classroom-level and targeted supports for promoting adolescent psychological adjustment.

Keywords: School-related maladjustment, Psychological adjustment, Emotion regulation, Resilience, School-based screening

**Studentske preferencije socijalne interakcije u digitalnom i fizičkom okruženju:
kvalitativna perspektiva**

Brkić Mirzeta¹, Dautbegović Amela²

¹*Univerzitet u Sarajevu – Fakultet islamskih nauka*

²*Univerzitet u Sarajevu, Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju*

Savremeni studentski život obilježen je intenzivnim socijalnim interakcijama koje se odvijaju kako u neposrednom (uživo), tako i u digitalnom (online) okruženju, pri čemu se nameće pitanje kako studenti doživljavaju različite modalitete socijalnog povezivanja i koje razloge navode u prilog svojim preferencijama. Cilj ovog istraživanja bio je ispitati koji oblik socijalne interakcije studenti preferiraju (uživo ili online), te kvalitativno analizirati razloge i situacije u kojima im odabrani oblik interakcije više odgovara. Podaci su prikupljeni u periodu od maja do oktobra 2025. godine na uzorku od 288 studenata s osam javnih univerziteta iz Bosne i Hercegovine (27.8% muških i 72.2% ženskih), prosječne dobi $M = 22.6$ ($SD = 3.94$). Većina studenata navodi preferenciju socijalne interakcije uživo (91.3%), dok manji dio preferira online interakciju (8.7%). Tematskom analizom otvorenih odgovora utvrđeno je da studenti koji preferiraju socijalnu interakciju uživo ističu nekoliko dominantnih tematskih cjelina: bogatstvo neverbalne komunikacije, emocionalnu povezanost i osjećaj autentičnosti odnosa, veću jasnoću i efikasnost komunikacije, te veću pogodnost ovog oblika interakcije za akademski i profesionalni kontekst, koji se percipira kao zahtjevniji u pogledu pažnje, jasnoće i odgovornosti u komunikaciji. Online interakcija se u tom smislu češće percipira kao funkcionalna, ali interpersonalno osiromašena. Analiza odgovora studenata koji preferiraju online socijalnu interakciju ukazuje na tematske cjeline povezane s psihološkom sigurnošću i samoregulacijom (smanjen socijalni pritisak i anksioznost), kontrolom tempa i granica komunikacije (više vremena za razmišljanje i strukturiranje odgovora), te praktičnim i situacijskim razlozima. Značajan broj odgovora odražava ambivalentan, hibridan odnos prema online i uživo interakcijama, ukazujući na njihovu koegzistenciju, a ne međusobno isključivanje. Dobijeni nalazi ukazuju da studentske preferencije socijalne interakcije nisu zasnovane isključivo na tehnološkim navikama, već odražavaju složene psihološke potrebe za sigurnošću, regulacijom, emocionalnom prisutnošću i autentičnim odnosima. Ova saznanja doprinose dubljem razumijevanju načina na koje studenti u svakodnevnom funkcioniranju konstruiraju i atribuiraju značenja vlastitim preferencijama socijalne interakcije, ukazujući na složenost psiholoških značenja povezanih s online i uživo oblicima povezivanja.

Ključne riječi: socijalna interakcija, online i uživo komunikacija, studentski kontekst, emocionalna prisutnost, psihološka sigurnost

**EMDR tretman dječaka s ponovljenim anafilaktičkim reakcijama nakon uboda pčele:
prikaz slučaja**

Bučan-Varatanović Ajsela¹, Selmanović Velma²

¹*Kabinet za psihologiju, Pedijatrijska klinika, KCU Sarajevo*

²*Odjeljenje za alergologiju, reumatologiju i kliničku imunologiju, KCU Sarajevo*

Alergijske reakcije na ubod insekata predstavljaju jedan od najčešćih uzroka anafilaksije u dječjoj dobi. Anafilaktička reakcija nakon uboda pčele je najteži oblik alergijske reakcije koji je životno ugrožavajući jer se razvija brzo nakon izloženosti alergenu, zahvata više organskih sistema i zahtijeva hitno medicinsko zbrinjavanje. Osim medicinskih posljedica, ovakva iskustva mogu dovesti do značajnih psiholoških poteškoća, uključujući anksioznost, fobične strahove, izbjegavajuća ponašanja i posttraumatski stresni poremećaj (PTSP). Psihološke posljedice koje ovakvo iskustvo može ostaviti na dijete i porodicu, iako zahtijevaju adekvatnu psihološku podršku i terapijski rad, često se zanemare ili su neprepoznate. Cilj rada je prikazati primjenu EMDR terapije kod desetogodišnjeg dječaka koji je, nakon ponovljenih anafilaktičkih reakcija na ubod pčele, razvio simptome posttraumatskog stresnog odgovora. Kod dječaka su bili prisutni fobični strah od pčela i letećih insekata, izražena anksioznost pri podsjetnicima na traumu, izbjegavanje boravka vani, gubitak interesa za aktivnosti, razdražljivost, poremećaj spavanja i poteškoće s koncentracijom. Primijenjen je standardizirani EMDR protokol za djecu i adolescente kroz sedam seansi u period od tri mjeseca, uz nastavak psihološkog praćenja tokom narednih hospitalizacija. Efekti tretmana evaluirani su putem opservacija ponašanja tokom postupka desenzibilizacije, primjenom skala samoprocjene te procjene od roditelja i medicinskog osoblja. Rezultati su pokazali značajnu redukciju simptoma, nestanak kriterija za PTSP, poboljšanu funkcionalnost i unapređenje kvalitete života dječaka i njegove porodice. Prikazani slučaj potvrđuje da EMDR terapija može biti efikasna metoda u tretmanu psiholoških posljedica anafilaktičkih reakcija kod djece, te naglašava važnost pravovremenog uključivanja psihologa u terapijski tim, budući da neliječena trauma može dovesti do razvoja ozbiljne psihopatologije.

Ključne riječi: anafilaksija, djeca, PTSP, EMDR

Organizam u promijenjenom polju: Iskustvo gubitka i tugovanja iz perspektive Gestalt psihoterapije

Zvizdić Sibela

Univerzitet u Sarajevu - Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju

U ovom radu predstavljen je način na koji Gestalt psihoterapija konceptualizira i prati iskustvo gubitka i proces tugovanja. Gubitak se pritom ne razumijeva kao izolirani intrapsihički događaj, već kao duboka promjena cjelokupnog polja organizam–sredina, kojom se narušavaju dotadašnja ravnoteža, obrasci kontakta i uobičajeni načini samoregulacije. U tom okviru gubitak se sagledava kao prekid ili transformacija značajnog odnosa unutar polja, što od organizma zahtijeva novu organizaciju iskustva i drugačiji način bivanja u svijetu. Gubitak ne pogađa samo unutrašnji emocionalni svijet osobe, već mijenja cjelokupni iskustveni okvir unutar kojeg se život odvija. Posebna pažnja posvećena je razmatranju ciklusa kontakta u kontekstu tugovanja, s fokusom na pitanje kako prepoznati trenutak u kojem je gubitak integriran i više ne djeluje kao nedovršen posao. Iz gestalt perspektive, gubitak postaje dovršen onda kada ga tijelo više ne mora zadržavati i nositi kao napetost ili blokadu. Proces tugovanja kreće iz bola, kroz svjesnost i izraz, prema dodiru i miru, pri čemu ciklus kontakta može biti zaključen, a polje ponovno usklađeno. Tugovanje se stoga ne posmatra kao unaprijed zadani, linearni slijed faza. To je dinamičan i individualan proces reorganizacije polja i ponovnog uspostavljanja ravnoteže, kroz koji se iskustvo gubitka postupno integrira u cjelinu životnog iskustva. Ono što je izgubljeno ne nestaje, već traži svoje novo mjesto u promijenjenom polju smisla. Rad dodatno naglašava ulogu tijela i kontaktne granice u procesu tugovanja, kao i značaj terapijskog odnosa, u kojem terapeut i odnos klijent–terapeut postaju nova, podržavajuća sredina za sigurno istraživanje boli, emocija i značenja povezanih s gubitkom. Gestalt psihoterapija, kroz fokus na svjesnost, kontakt i integraciju iskustva, nudi teorijski i klinički okvir za obnovu unutarnjih resursa, ponovno uspostavljanje ravnoteže te postupno pronalaženje novog smisla i povezanosti sa životom nakon gubitka.

Ključne riječi: gubitak, tugovanje, polje organizam–sredina, kontakt, odnos klijent–terapeut, gestalt

Misli na dijete: stavovi mladih i profesionalaca o psihosocijalnoj podršci u BiH

Mulić-Čorbo Dželila, Mišetić Katarina, Tankosić-Girt Tanja

BHIDAPA, Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Mentalno zdravlje i psihosocijalno blagostanje djece i adolescenata oblikuju se kroz složeno međudjelovanje porodice, obrazovanja, zdravstvenog i socijalnog sistema te šire zajednice. Polazeći od Bronfenbrennerove teorije ekoloških sistema, dijete se postavlja u središte mreže odnosa, pri čemu zaštita djece u kontekstu mentalnog zdravlja i psihosocijalne podrške (MZPSP) zahtijeva koordinirane, multisektorske i na traumu osjetljive odgovore usmjerene na emocionalnu sigurnost, otpornost i dugoročno blagostanje. U Bosni i Hercegovini sistemi zaštite djece i MZPSP-a suočavaju se s izazovima fragmentiranosti, ograničene međusektorske saradnje i nedovoljno usklađenih operativnih okvira. BHIDAPA, u partnerstvu sa UNICEF-om i resornim ministarstvima oba entiteta i Brčko distrikta, tokom 2025. godine, provela je integrirano istraživanje mentalnog zdravlja djece i mladih te procjenu institucionalnih i sektorskih kapaciteta. Ciljevi su bili identifikacija ključnih potreba i strukturnih izazova, kvantitativna procjena emocionalnog funkcioniranja i stresnih iskustava, analiza stavova i kompetencija stručnjaka te usporedba potreba mladih s postojećim kapacitetima sistema. Metodološki okvir uključivao je kombinirani pristup, pri čemu su kvalitativni podaci obrađeni metodom tematske analize radi identifikacije obrazaca u iskustvima i percepcijama mladih i profesionalaca. Ključni nalazi ukazuju na nekoliko zajedničkih prepreka: nedostatak stručnog kadra predstavlja najveći objektivni izazov; informacijski jaz je obostran – mladi ne znaju gdje i kako potražiti pomoć, dok profesionalci nemaju dovoljno edukacija za pružanje adekvatne podrške; sistem nije dovoljno spreman za krizne situacije; stigma ostaje prisutna na različitim nivoima. Zaključci istraživanja naglašavaju potrebu za jačanjem institucionalnih kapaciteta, unapređenjem međusektorske saradnje i razvojem trauma-osjetljivih, inkluzivnih pristupa koji će osigurati dostupnu i kvalitetnu podršku djeci i mladima u BiH.

Ključne riječi: mentalno zdravlje, mladi, prevencija, zaštita

**Post-separacijsko nasilje, oporavak žene i majčinstvo nakon partnerskog nasilja:
implikacije za dugoročnu psihološku podršku**

Muhamedagić Medina

KJU Porodično savjetovalište

U institucionalnim i društvenim okvirima, prekid partnerskog odnosa i fizičko udaljavanje žene iz nasilnog odnosa nerijetko se posmatraju kao kraj njene izloženosti nasilju. Međutim, nasilje u mnogim slučajevima ne završava prekidom zajedničkog života ili partnerstva, već vrlo često se nastavlja i mijenja svoj oblik, naročito kada postoji zajedničko dijete i obaveza nastavka roditeljskog odnosa. Na osnovu psihoterapijskog rada cilj rada je ukazati na obrasce post-separacijskih oblika nasilja i njihove posljedice po psihološko funkcioniranje žena u roditeljskoj ulozi, te razmotriti implikacije za psihoterapijsku praksu i sisteme podrške. Rad obuhvata kvalitativni prikaz psihoterapijskog rada sa 20 žena, od 2023. do 2026. kroz kliničke ilustracije iz prakse. Prikazani primjeri proizašli su iz savjetodavno-terapijskog rada sa korisnicama koje su imale iskustvo partnerskog nasilja i odabrani su s ciljem ilustracije karakterističnih obrazaca iskustava, kao i terapijskih intervencija i procesa koji se javljaju u psihoterapijskom radu. U radu s klijenticama uočava se da žene često preuzimaju trajnu ulogu zaštitnice djeteta, uz izraženu hipervigilnost i stalni strah od ponovne povrede, kako vlastite tako i djetetove. Ovaj obrazac dugoročno je povezan s emocionalnom iscrpljenošću, sniženim osjećajem roditeljske kompetentnosti i otežanim procesom ličnog psihološkog oporavka. Klinička opažanja dodatno ukazuju da se psihološki teret majčinstva u post-separacijskom periodu rijetko prepoznaje kao specifična potreba za stručnom podrškom, budući da se prekid i fizičko udaljavanje žene iz partnerskog odnosa koji je bio nasilan često pogrešno tretira kao dovoljan uslov za stabilizaciju. Tokom rada s klijenticama neophodna je dugoročna psihološka podrška s fokusom na postepen razvoj osjećaja unutrašnje sigurnosti, obnove povjerenja u vlastite roditeljske kompetencije i uspostave jasne emocionalne i relacijske granice prema bivšem partneru. Takav proces ima direktne pozitivne efekte ne samo na psihološko zdravlje žene, već i na dobrobit djeteta. Zaključno, neophodno je sistemski prepoznati post-separacijski period kao kritičnu fazu u kojoj se nasilje često nastavlja u transformiranom obliku. Pomjeranje fokusa sa isključivo izlaska iz nasilja ka dugoročnom psihološkom oporavku predstavlja ključni korak ka održivim i odgovornim praksama podrške ženama i njihovoj djeci.

Ključne riječi: nasilje nad ženama, post-separacijsko nasilje, majčinstvo nakon nasilja, dugoročna psihološka podrška

Mit o nedodirljivoj objektivnosti: postoji li nesvjesno u forenzičko-psihološkoj procjeni?

Pjano Ognjen

JZU Zavod za forenzičku psihijatriju Sokolac

Forenzička psihologija kao primijenjena klinička disciplina utemeljena u psihološkim naukama, u snažnom je dodiru s pravnim naukama, sistemom i praksom. Forenzičko-psihološka praksa dominantno se oslanja na standardizovane metode procjene, zasnovane na opšteprihvaćenim naučnim principima, uključujući validnost i pouzdanost mjernih instrumenata, te objektivnost i nepristrasnost profesionalaca. Standardizacija i kontrola pristrasnosti predstavljaju temelj profesionalnog, „idealnog“ koncepta neutralnosti. Time se nastoji smanjiti uticaj ličnih emocionalnih reakcija prilikom donošenja zaključaka ekspertize. Međutim, psihoanalitička teorija, praksa i saznanja donose perspektivu u kojoj ni najstroža procedura ne može eliminisati prisustvo nesvjesnih emocionalnih procesa (koji utiču na kognitivne i ponašajne procese) u susretu između kliničko-forenzičkog psihologa i ispitanika/pacijenta. Nesvjesne reakcije psihologa, ali i drugih stručnjaka (psihijatri, socijalni radnici, medicinsko i pomoćno osoblje) u radu sa forenzičkim pacijentima mogu se razumjeti kroz perspektivu složenih transferno-kontratransfernih fenomena. Takve reakcije mogu indukovati snažna osjećanja prezira, mržnje, fascinacije, moralne osude, idealizacije i aktiviranja spasilačke uloge, a koja posljedično mogu imati reperkusiju na profesionalni rad i stav prema pacijentu. Nesvjesne reakcije proizašle iz složenih transferno-kontratransfernih odnosa, pored toga što mogu voditi skotimizaciji adekvatnog pristupa stručnjaka prema forenzičkim pacijentima, mogu predstavljati i vrijedne kliničke i epistemološke podatke. Ako se prepoznaju i mentalizuju, mogu doprinijeti dubljem razumijevanju dinamike pacijenata i svih sudionika u forenzičkom settingu. Pojedini autori međunarodnog renoma u oblasti psihijatrijsko-psihološkog istraživanja i prakse, ovaj fenomen označavaju terminom „relaciona dijagnostika“. Rad se, uz anonimnu kliničku vinjetu, oslanja na psihoanalitičku teoriju utemeljenu od strane S. Freuda, sa bitnim osvrtom na nezaobilazni doprinos klajnijanske i savremene post-klajnijanske britanske teorije objektnih odnosa (P. Heimann, W. Bion, H. Segal, H. Racker, L. Sohn, C. Minne, H. Rosenfeld), ali i na literaturu znamenitog forenzičkog psihijatra M. Gorete, koji je na prostorima Balkana prvi govorio o vrlo značajnom doprinosu psihoanalize forenzičkoj psihijatriji. Zaključak rada provocira pitanje: je li ideal objektivnosti u forenzičko-psihološkoj procjeni realan, ili je on profesionalno konstruisan mit? Rad nastoji propitati poziciju objektivnosti profesionalaca, te kao potencijalitet uvodi značaj prepoznavanja i monitoringa nesvjesnih emocionalnih reakcija kroz sagledavanje transferno-kontratransfernih fenomena. U konačnici, psihoanalitički pristup donosi mogućnost integracije i obogaćenja standardizovanih metoda procjene sa psihoanalitičkim doprinosima u forenzičkom kontekstu.

Ključne riječi: forenzička psihologija, klinička psihologija, psihoanaliza, transferno-kontratransferni fenomeni, relaciona dijagnostika

Determinante namjere traženja psihološke pomoći kod studenata: primjena IBM-HS modela

Sinanović Emina¹, Muslić Merima², Gušić Neđmina³

¹Univerzitet u Sarajevu – Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju, ²Univerzitet u Sarajevu – Filozofski fakultet, Odsjek za pedagogiju, ³Univerzitet u Sarajevu – Centar za interdisciplinarne studije

Iako su poteškoće mentalnog zdravlja prepoznate kao značajan izazov u studentskoj populaciji, podaci o psihološkim determinantama traženja stručne pomoći u Bosni i Hercegovini su ograničeni. Integrirani bihevioralni model traženja podrške za mentalno zdravlje (IBM-HS) pretpostavlja da je namjera traženja pomoći određena stavovima prema ponašanju, percepcijom društvenih normi te ličnom agensnošću (kapacitet i autonomija). Cilj istraživanja bio je ispitati u kojoj mjeri iskustveni i instrumentalni stavovi, injunktivne i deskriptivne norme te lična agensnost predviđaju namjeru traženja psihološke pomoći kod studenata Univerziteta u Sarajevu, uz kontrolu simptoma depresije, anksioznosti i stresa te demografskih varijabli, kao i ispitati razlike između studenata koji su tražili psihološku pomoć i onih koji nisu. Pretpostavljeno je da će stavovi, norme i agensnost pozitivno predviđati namjeru i nakon kontrole psiholoških simptoma. U istraživanju je učestvovalo $N = 100$ studenata (92 žene; $M_{dob} = 21.5$, $SD = 3.44$). Korištene su skale IBM-HS modela (iskustveni i instrumentalni stavovi, injunktivne i deskriptivne norme, autonomija–agensnost, autonomija–kapacitet i namjera traženja pomoći) te DASS-21. Hijerarhijska regresijska analiza u tri bloka pokazala je da su u finalnom modelu značajni pozitivni prediktori namjere traženja pomoći stav prema traženju psihološke pomoći ($b = 0.173$, $t = 4.67$, $p = .001$), injunktivna norma ($b = 0.237$, $t = 2.68$, $p = .009$) i autonomija–kapacitet ($b = 0.812$, $t = 8.54$, $p = .001$). Spol je također bio značajan prediktor ($b = 2.44$, $t = 2.54$, $p = .013$). Efekti ključnih IBM varijabli ostali su značajni i nakon kontrole demografskih varijabli i psiholoških simptoma ($\Delta R^2 = 0.65$, $p = .001$). Nadalje, studenti koji su tražili psihološku pomoć imali su statistički značajno više rezultate u odnosu na studente koji nisu tražili pomoć u varijablama anksioznost ($t(99) = -2.96$, $p = .004$), stres ($t(99) = -2.99$, $p = .003$), stav ($t(99) = -2.81$, $p = .006$), injunktivna norma ($t(99) = -2.72$, $p = .008$) i autonomija–kapacitet ($t(99) = -3.1$, $p = .003$). Rezultati ukazuju na važnost jačanja percipiranog kapaciteta i normativne podrške u intervencijama usmjerenim na povećanje traženja psihološke pomoći kod studenata.

Ključne riječi: traženje psihološke pomoći, IBM-HS, stavovi, injunktivne norme, lična agensnost

Dugoročne psihološke posljedice ratnih gubitaka kod žena iz istočne Bosne: kvalitativna studija

Lisica Delila¹, Antić-Stauber Branka², Bećirović Elvir³, Kulo Ćesić Aida⁴, Koso-Drljević Maida¹, Boelen A. Paul⁵, Dujčić Tanja⁶, Vermetten Eric⁷

¹*Univerzitet u Sarajevu–Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju, Sarajevo, Bosna i Hercegovina*

²*Udruženje „Snaga žene“, Tuzla, Bosna i Hercegovina*

³*Klinika za psihijatriju, Univerzitetski klinički centar Tuzla, Bosna i Hercegovina*

⁴*Univerzitet u Sarajevu–Medicinski fakultet, Sarajevo, Bosna i Hercegovina*

⁵*Utrecht University, Department of Clinical Psychology, Utrecht, Netherlands*

⁶*Univerzitet u Sarajevu–Farmaceutski fakultet, Sarajevo, Bosna i Hercegovina*

⁷*Leiden University Medical Centre, Leiden, Netherlands*

Psihološke posljedice rata u Bosni i Hercegovini (1992–1995) i dalje snažno oblikuju živote preživjelih. Iako su mentalno zdravlje i ratne posljedice u godinama neposredno nakon rata bili predmet opsežnih istraživanja, znatno se manje zna o dugoročnim psihološkim posljedicama kod žena koje su tokom konflikta izgubile više članova porodice. Cilj ove studije bio je istražiti psihološke posljedice traume i gubitaka i načine nošenja s njima kod žena iz Srebrenice i drugih dijelova istočne Bosne koje su pretrpjele višestruke ratne gubitke. Provedene su dvije fokus-grupe sa 25 žena, prosječne dobi od 61 godinu. Audio-snimljeni podaci su analizirani kvalitativnom analizom sadržaja radi identifikacije centralnih tema i podtema. Identificirano je pet glavnih tema: (1) trajna ratna trauma, gubitak i emocionalne posljedice; (2) pravda, institucionalni odgovori i sistemski propusti; (3) stigma i prepreke u pristupu mentalnozdravstvenoj zaštiti; (4) lične i svakodnevne strategije nošenja s traumom; i (5) vanjski sistemi podrške. Učesnice su opisivale trajnu traumatsku tugu, hronični psihološki distress te kontinuirane somatske i emocionalne simptome trideset godina nakon konflikta. Istovremeno, njihovi narativi ukazivali su na raznovrsne strategije nošenja s traumom, ukorijenjene u stvaranju smisla, radu, porodici, duhovnosti i podršci osoba slične životne dobi i proživljenog iskustva. Institucionalno zanemarivanje, stigma i ograničen pristup mentalnozdravstvenim uslugama prepoznati su kao glavne prepreke oporavku, dok su intervencije zasnovane na radu nevladinih organizacija i grupnom radu doživljene kao posebno vrijedne. Tri decenije nakon rata u Bosni i Hercegovini, žene iz istočne Bosne i dalje žive s dubokim i trajnim psihološkim posljedicama traume i gubitka. Njihovi narativi naglašavaju dugotrajan uticaj ratnog stradanja, važnu ulogu društvenog i institucionalnog okruženja, te značaj podrške. Dobiveni podaci naglašavaju potrebu za trajnim i usmjerenim uslugama mentalnog zdravlja u postkonfliktnim društvima te doprinose boljem razumijevanju dugoročnih iskustava preživjelih nakon ratnih zločina.

Ključne riječi: ratna trauma, višestruki ratni gubici, produženo tugovanje, mentalno zdravlje

Enduring patterns of developmental trauma: A Qualitative Study of Adverse Childhood Experiences (ACEs) in Young Adults

Draganović Selvira, Strujić Jasmina, Džanko Nura, Korman Lamija, Čolić Amna, Saračević Meliha, Pinjo Sajra, Berberović Ida, Mašinović Lejla, Hadžić Azra, Alihodžić Lejla

International University of Sarajevo

Adverse childhood experiences (ACEs) including emotional, physical, and sexual abuse, neglect, and household dysfunction are well-established predictors of adverse mental and physical health outcomes across the lifespan. While quantitative research has extensively documented statistical associations between ACE exposure and later health outcomes, less is known about individuals' subjective experiences of early adversity, the coping strategies they develop, and the factors that facilitate resilience. This qualitative study explored how young women interpret and make meaning of ACEs, the coping strategies they employ, and the protective factors that support resilience in the context of prolonged adversity. Using convenience sampling and an inclusion criterion of an ACE score ≥ 3 , 27 Bosnian female participants ($M_{age} = 22$) were recruited. Semi-structured interviews were conducted in person or online to explore participants' experiences of childhood adversity, coping strategies, and perceived protective factors. Descriptive statistics from the ACE questionnaire indicated that emotional abuse (88.89%) and emotional neglect (62.96%) were the most frequently reported forms of adversity. Thematic analysis revealed that participants experienced ACEs as chronic and pervasive conditions rather than isolated events, often undermining safety, trust, and emotional regulation during critical developmental periods. Participants described a range of coping strategies, including achievement-oriented behaviors, efforts to strengthen internal self-regulation, and disengagement from harmful environments and relationships to reduce exposure to threat. Protective factors were primarily linked to supportive relational dynamics, including emotional availability, stability, and reduced interpersonal conflict within family systems. These findings highlight the central role of emotional adversity in shaping long-term psychological outcomes and emphasize the importance of trauma-informed assessment and intervention. The study contributes to a deeper understanding of resilience processes among individuals exposed to ACEs and supports the development of more targeted therapeutic and preventive approaches.

Keywords: adverse childhood experiences (ACEs), developmental trauma, coping strategies, qualitative research

**Emocionalna regulacija pozorišnog glumca u procesu izvođenja traumatske uloge:
studija slučaja**

Misira Rašić Maja¹, Kolenović-Đapo Jadranka², Koso-Drljević Maida²

¹*Psihološko savjetovalište Maja*

²*Univerzitet u Sarajevu – Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju*

Pozorište je kroz historiju predstavljalo izvor snažnog socio-emocionalnog utjecaja na pojedinca i zajednicu. Profesionalna gluma podrazumijeva svjesni angažman emocionalnih, kognitivnih i tjelesnih kapaciteta u svrhu stvaranja uvjerljivog emocionalnog iskustva lika koji se izvodi. Stoga je bitno usmjeriti se na iskustva profesionalnih glumaca kako bi se ispitale psihološke posljedice i regulacijski mehanizmi koje koriste. Iako postoje istraživanja o empatiji i ličnosti glumaca, psihološki mehanizmi emocionalne regulacije tokom rada na zahtjevnim ulogama ostaju nedovoljno istraženi. Istovremeno, koncept sekundarne traume ukazuje na mogućnost promjena u emocionalnoj reaktivnosti i regulaciji uslijed dugotrajne izloženosti traumatskim iskustvima drugih. Priprema glumca za lik, informiranje i integracija prikupljenih podataka te odigravanje i konačna izvedba predstavlja posrednu izloženost traumatskom sadržaju koja se povezuje sa mogućom sekundarnom traumom. Ovo istraživanje ima cilj ispitati emocionalna stanja i strategije emocionalne regulacije profesionalnog glumca tokom pripreme, izvođenja i post-izvedbenog perioda rada na pozorišnim predstavama traumatskog sadržaja. Teorijski okvir rada temelji se na procesnom modelu emocionalne regulacije, konceptima kognitivne i afektivne empatije u glumačkom radu, te na okviru sekundarne traume. Podaci su prikupljeni putem polustrukturiranih intervju sa ispitanikom, redovitim vođenjem refleksivnog dnevnika te primjenom standardiziranih skala emocionalne regulacije (ERQ), depresivnosti, anksioznosti i stresa (DAS), kao i prilagođene skale sekundarne traume. Preliminarni nalazi ukazuju na diferencirane obrasce emocionalne regulacije u zavisnosti od intenziteta uloge, uključujući emocionalnu aktivaciju, regulaciju usmjeravanjem pažnje i situacijsku regulaciju prije izvedbe, ekspresivnu supresiju i ograničenu kognitivnu reinterpretaciju tokom izvođenja, te izraženiju potrebu za post-izvedbenim oporavkom kod emocionalno zahtjevnijih predstava. Očekuje se da će rezultati pokazati specifične regulatorne obrasce koji omogućavaju funkcioniranje kao i na potencijalne indikatore regulatornog opterećenja. Rad doprinosi razumijevanju emocionalne regulacije u kontekstu profesionalne glume te otvara prostor za razvoj preventivnih i zaštitnih mehanizama usmjerenih ka očuvanju mentalnog zdravlja izvođača.

Ključne riječi: emocionalna regulacija, post-izvedbeni oporavak, strategije suočavanja, sekundarna trauma

Seksualna problematika u psihoterapijskoj praksi u Srbiji

Lekić Jelena

Seksualna psihoterapija kao specifična oblast kliničke prakse u Srbiji nalazi se u ranoj fazi razvoja, uz ograničen broj sistematizovanih prikaza zasnovanih na domaćem kontekstu. Cilj ovog rada je eksplorativni prikaz dominantnih oblika seksualne problematike u savremenoj psihoterapijskoj praksi, sagledan kroz klinički i relacijski okvir seksualne psihoterapije. Rad se zasniva na kvalitativnoj analizi serije od dvadeset slučajeva (10 individualnih i 10 partnerskih), vođenih u privatnoj psihoterapijskoj praksi u periodu od januara 2025. godine do danas. Podaci su prikupljeni putem inicijalnih kliničkih intervjuva, sistematskog kliničkog opažanja i analize terapijskih beleški. Obrada podataka sprovedena je metodom tematske analize, sa ciljem identifikacije ponavljajućih obrazaca seksualne problematike i pratećih kontekstualnih faktora. Analizom su izdvojene sledeće ključne kategorije problema: dispareunija, smanjena ili odsutna seksualna želja, erektilna disfunkcija i ejakulatorni poremećaji, anorgazmija, kao i teškoće povezane sa seksualnim identitetom i orijentacijom. U većini slučajeva seksualna problematika predstavljala je primarni razlog dolaska na terapiju, dok se u manjem broju slučajeva dodatno artikulisala tokom terapijskog procesa. Nalazi ukazuju da se seksualne teškoće retko javljaju izolovano. Najčešći komorbidni obrasci uključivali su anksioznost, emocionalnu distancu u partnerskim odnosima, iskustva nepodržanosti i različite oblike traumatskih iskustava, koja nisu nužno bila seksualne prirode. Kod partnerskih parova, u približno 70% slučajeva seksualno funkcionisanje predstavljalo je centralnu komponentu šireg relacijskog konflikta, najčešće u vidu nesklada u seksualnoj želji, stida, krivice i ambivalentnosti prema sopstvenim seksualnim potrebama. Rezultati rada ukazuju na potrebu za integrativnim kliničkim pristupom seksualnoj problematici u psihoterapiji, kao i za daljim sistematskim istraživanjima i razvojem edukacije i prakse seksualne psihoterapije u Srbiji.

Ključne reči: seksualni problemi, seksualna psihoterapija, partnerski odnosi

**Poremećaji ličnosti kod počinitelja seksualnih delikata s dječjim i odraslim žrtvama:
nalazi iz sudsko-psihijatrijskih vještačenja u Hrvatskoj**

Domitrović Spudić Sandra, Arbanas Goran

Klinika za psihijatriju Vrapče, Zagreb, Hrvatska

Poremećaji ličnosti predstavljaju čestu kliničku podlogu kriminalnog ponašanja, uključujući seksualne delikte te imaju izravne implikacije za procjenu rizika, kriminogene potrebe i planiranje tretmana u kaznenom i zdravstvenom sustavu. Međutim, profil poremećaja ličnosti može se razlikovati ovisno o dobi žrtve. Cilj rada je usporediti učestalost poremećaja ličnosti kod osoba upućenih na sudsko-psihijatrijsko vještačenje zbog seksualnog delikta s dječjim žrtvama u odnosu na odrasle žrtve. Retrospektivno su analizirani nalazi vještačenja u jedinom institucionalnom centru za forenzičko-psihijatrijsku procjenu u Hrvatskoj tijekom 9 godina. Ukupno je uključeno N=72 slučajeva seksualnih delikata: delikti s dječjim žrtvama (CV; n=37) i delikti s odraslim žrtvama (AV; n=35). Skupine su uspoređene hi-kvadrat testom. Rezultati ukazuju da su poremećaji ličnosti bili najzastupljenija dijagnostička kategorija u uzorku. Antisocijalni poremećaj ličnosti bio je značajno češći u skupini AV (57,1%) nego u skupini CV (32,4%; $p=0,05$). Narcistični poremećaj ličnosti bio je češći u skupini CV (35,1%) nego u skupini AV (20,0%), bez statističke značajnosti. Granični poremećaj ličnosti bio je rijedak (CV 2,7%; AV 11,4%), također bez značajne razlike. Zaključno, nalazi upućuju da je, unutar forenzičkog konteksta, antisocijalna struktura ličnosti izraženija kod delikata s odraslim žrtvama, što ima praktične implikacije za procjenu impulzivnosti, empatije, kršenja normi i planiranje intervencija usmjerenih na upravljanje rizikom i recidivizmom. U skupini s dječjim žrtvama uočava se veći udio narcistične psihopatologije, što može biti relevantno za razumijevanje motivacijskih obrazaca i odabir tretmanskih ciljeva.

Ključne riječi: poremećaji ličnosti, seksualni delikti, psihijatrijsko vještačenje, antisocijalni poremećaj ličnosti, narcistični poremećaj ličnosti

**Pilot-uvodjenje EISIP-a u forenzička vještačenja seksualnog interesa za djecu:
izvedivost i inicijalni obrasci nalaza u Hrvatskoj**

Arbanas Goran

Klinika za psihijatriju Vrapče, Zagreb, Hrvatska

U forenzičkoj procjeni osoba osumnjičenih/optuženih za seksualne delikte prema djeci ključno je razdvojiti seksualni interes od ponašanja, uz činjenicu da ispitanici u forenzičkom kontekstu često daju socijalno poželjne odgovore. EISIP (eng. Explicit and Implicit Sexual Interest Profile) integrira eksplicitne procjene (iskazi i procjene privlačnosti podražaja) s implicitnim pokazateljima (vrijeme promatranja i zadaci klasifikacije), čime omogućuje uočavanje diskrepancija relevantnih za kliničko-forenzičku interpretaciju. Instrument je preveden i kulturno prilagođen na hrvatski u suradnji s autorom testa. Cilj ovog rada bio je prikazati iskustvo uvođenja EISIP-a u rutinska forenzička vještačenja te opisati izvedivost i inicijalne obrasce nalaza u prvim slučajevima. Retrospektivno je analizirano prvih 17 uzastopnih forenzičkih procjena u kojima je primijenjen EISIP. Svi ispitanici bili su muškarci, dobi 19–76 godina ($M=41,5$; $SD=17,0$). Prikupljeni su podaci o dovršenosti protokola, vremenu administracije te odnosu eksplicitnih i implicitnih pokazatelja. Prema rezultatima, EISIP su dovršili svi ispitanici (17/17). Vrijeme ispunjavanja kretalo se u rasponu od približno 20 do 60 minuta. Diskrepancija između eksplicitnih i implicitnih pokazatelja uočena je u 12/17 slučajeva; dok u 5/17 nije bilo neslaganja. Nalazi su korišteni kao dodatni izvor informacija te integrirani s kliničkim intervjuom i dokumentacijom, a ne kao samostalan dokazni kriterij. Pilot-primjena EISIP-a u forenzičkom kontekstu pokazuje dobru izvedivost i potencijalnu korisnost za objektivizaciju seksualnog interesa i detekciju diskrepancija važnih za vještačenje. Sljedeći koraci uključuju standardizaciju postupka, procjenu pouzdanosti i valjanosti na većim uzorcima te definiranje interpretativnih pragova u odnosu na relevantne forenzičke ishode.

Ključne riječi: forenzička procjena, pedofilija, seksualni interes, EISIP

Transgeneracijska trauma u post-ratnoj Bosni i Hercegovini: Pilot intervencija za narativno iscjeljenje

Gliha Tara-Michelle, Draganović Selvira

Internacionalni univerzitet u Sarajevu

Nakon 1992–1995 rata u Bosni i Hercegovini (BiH), brojne inicijative za izgradnju mira bile su usmjerene na ratnu generaciju. Međutim, nedovoljno pažnje posvećeno je posljedicama posvećeno je posljedicama fragmentacije identiteta i generacijskog prenosa traume. Ovo istraživanje analizira psihološke efekte trauma-fokusiranih intervencija u grupi mladih žena rođenih nakon rata, sa posebnim fokusom na intergeneracijsku traumu i benefite narativne terapije. Pretpostavlja se da će učesnice koje su prošle intervenciju pokazati povećane skorove na skalama samopoštovanja, rezilijencije i samosuosjećanja, te smanjenje na skalama historijskog intergeneracijskog prenosa trauma i sekundarne traumatske stres reakcije. Također se očekuju promjene u ponašanju, poput povećanog samopouzdanja i osnaženja tokom završnog narativnog pripovjedanja događaja. Uprkos individualnim razlikama, narativi učesnica sadržavat će zajedničke tematske elemente vezane za transgeneracijsku traumu i identitet. Studija predstavlja longitudinalno istraživanje sa mješovitim metodološkim pristupom i uzorkom od 10 učesnica (M godine= 25), od kojih je 5 bilo u tretman grupi, a 5 u kontrolnoj grupi. Sve učesnice popunile su sljedećih pet skala: HITT-Q, CD-RISC, RSES, SCS-SF i STSS za koje su provedene deskriptivne statističke analize. Tematska analiza primjenjena je na narative učesnica iz tretman grupe. Rezultati post-intervencija za tretman grupu su pokazali blago povišenje na skali za intergeneracijski prenos trauma (HITT-Q: $M = 26.64$, $SD = 5.29$) i sekundarne traumatske stres reakcije (STSS: $M = 32.2$, $SD = 5.38$), pad u rezilijenciji (CD-RISC: $M = 80.8$, $SD = 6.88$) i samopoštovanja (RSES: $M = 30.2$, $SD = 3.76$), kao i povišenje na skali samosuosjećanja (SCS-SF: $M = 37.6$, $SD = 6.12$). Tematska analiza je pokazala 4 ključne teme: fragmentirani identiteti, naslijeđena šutnja, somatske i psihološke manifestacije trauma i rodni prenos traume. Iako kvantitativni nalazi nisu potvrdili očekivane efekte intervencije, kvalitativni podaci sugeriraju da je ona potaknula proces osvještavanja intergeneracijskih trauma, što može privremeno povećati subjektivni distress. Ovi komplementarni nalazi, uz ograničenja malog uzorka i eksplorativnog dizajna, ukazuju na potrebu za dugoročnijim i fazno strukturiranim intervencijama.

Ključne riječi: transgeneracijska trauma, samosuosjećanje, rezilijencija, tranzicijska pravda, Bosna i Hercegovina

Intellectual styles and fields of study: one Bosnian example

Pušina Amir

Univerzitet u Sarajevu – Filozofski fakultet, Odsjek za pedagogiju

Theoretically based on the Threefold Model of Intellectual Styles (Zhang and Sternberg, 2005), the aim of the research was to determine the preferences of the intellectual styles of Bosnian students from different fields of study. Given the often contradictory results on the educational relations between intellectual styles and study/school, two null hypotheses were set: H01 - no statistically significant difference is expected between participants of different study areas in the preference for Legislative and Executive style, and H02 - there is no statistically significant difference in style preferences in general, regardless of the field of study. On a convenient sample of participants ($N = 52$), 9 male and 43 female students of the Academy of Music in Sarajevo (AMS, field of arts, $n = 31$) and the Pedagogical Education of Teachers of the Faculty of Philosophy, University of Sarajevo (PET, various non-artistic fields, $n = 21$) with an average age of $M = 24.83$, $SD = 8.17$, the Legislative and Executive Style scales of the Bosnian-Herzegovinian version of the Inventory of Thinking Styles with factor-supported internal construct validity and satisfactory Cronbach alpha (α) reliability were applied - for Legislative Style (5 items) $\alpha = .71$ and Executive Style (5 items) $\alpha = .77$. Following H01, an independent samples t-test indicated that there was no statistically significant difference: for legislative style AMS ($M = 5.77$, $SD = .75$) and PET ($M = 5.88$, $SD = .55$); $t(50) = -0.54$, $p = .591$ and executive style AMS ($M = 5.45$, $SD = .72$) and PET ($M = 5.51$, $SD = .85$); $t(50) = -0.23$, $p = .814$. This fully confirmed H01. Based on H02, the Legislative ($M = 5.81$, $SD = .67$) and Executive styles ($M = 5.47$, $SD = .77$) were compared using a paired sample t-test, where a statistically significant difference in favor of the Legislative style was found, $t(51) = 2.25$, $p = .029$ with a moderate effect size ($d = 0.32$), thus rejecting H02. With caution in drawing conclusions considering the characteristics of the sample and the use of only two style-scales: (1) the preference for intellectual styles is independent of the field of study and (2) legislative rather than executive style is preferred, which in the educational context, regardless of the type of study, implies the communication of more cognitive complexity, nonconformism, autonomy, originality and creativity; and less executive communication and obedience. The results are further discussed in the context of various educational development factors.

Keywords: intellectual styles, legislative, executive, fields of study

Metodski faktor negativno formulisanih tvrdnji Skale aktivnog otvorenog mišljenja (AOM): uloga inteligencije i kognitivne refleksivnosti

Petronić Đorđe¹, Đapo Nermin², Hadžiahmetović Nina², Nikitović Ariel², Kolenović-Đapo Jadranka², Vujović Igor¹, Vižin Salminka²

¹*Filozofski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu*

²*Univerzitet u Sarajevu – Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju*

Ranija istraživanja pokazuju da je metodski faktor negativno formulisanih tvrdnji povezan sa inteligencijom, što može otežati njihovo razumijevanje i procesiranje. Pored inteligencije, osobe niže kognitivne refleksivnosti mogu biti sklonije brzom i površnom čitanju tvrdnji, što povećava vjerovatnost njihovog pogrešnog razumijevanja. Efekat navedena dva faktora može biti snažan naročito kod skala koje zahtijevaju viši kognitivni angažman, kakva je Skala aktivnog otvorenog mišljenja (AOM). Cilj istraživanja bio je ispitati da li mjerni model AOM skale uključuje metodske efekte i u kojoj mjeri se oni mogu predvidjeti na osnovu inteligencije i kognitivne refleksivnosti. Testirana su dva konfirmatorna modela: jednodimenzionalni i model sa globalnim AOM faktorom i metodičkim faktorom za negativno formulirane stavke. Za ispitivanje odnosa metodskog faktora s inteligencijom i refleksivnošću formiran je prošireni CFA model s latentnim faktorima inteligencije i refleksivnosti. Istraživanje je realizovano na uzorku od 417 ispitanika, od čega 67.4% žena. Prosječna starost je bila 20.70 godina ($SD = 1.97$). Podaci su prikupljeni korištenjem Skale aktivnog otvorenog mišljenja (AOM; $n=12$; $\alpha=.70$), Ravenovih progresivnih matrica (RPM; $n=18$; $\alpha=.76$) i Testa kognitivne refleksivnosti (CRT; $n=7$ $\alpha=.65$). Jednodimenzionalni model pokazao se najmanje adekvatnim (CFI = .77, TLI = .72, RMSEA = .08, SRMR = .07). Bifaktorski model sa generalnim AOM faktorom i metodskim faktorom negativno formulisanih tvrdnji odabran je kao najadekvatniji (CFI = .91, TLI = .87, RMSEA = .05, SRMR = .05). Kontrola efekta metode značajno je smanjila povezanost AOM-a sa inteligencijom (sa $r = -.28$, $p = .05$) i kognitivnom refleksivnošću (sa $r = -.17$, $p < .50$). Metodski faktor pokazao je umjerene, statistički značajne negativne korelacije sa inteligencijom ($r = -.31$, $p < 001$) i kognitivnom refleksivnošću ($r = -.15$). Rezultati pokazuju da niži nivo fluidne inteligencije i kognitivne refleksivnosti povećava podložnost metodskom faktoru negativno formulisanih stavki. To znači da ispitanici s ograničenim kognitivnim resursima češće procesiraju stavke površno, što doprinosi sistematskoj varijansi nezavisnoj od stvarnog nivoa aktivno otvorenog mišljenja. Ovi nalazi naglašavaju potrebu uzimanja u obzir metodskih efekata pri interpretaciji AOM rezultata.

Ključne riječi: aktivno otvoreno mišljenje, inteligencija, kognitivna refleksivnost, efekt metode, konfirmatorna faktorska analiza

Netolerancija na dvosmislenost i motivacija za gledanjem filmova kao prediktori uživanja u filmovima sa negativnim emocionalnim nabojem: preliminarna studija

Tasković Milica, Radović Petar

Departman za psihologiju, Filozofski fakultet u Nišu, Univerzitet u Nišu, Srbija

Dosadašnja istraživanja sugerišu da uživanje u filmovima koji izazivaju negativne emocije zavisi od kognitivnih stilova i specifičnih motivacionih pokretača. Cilj ovog istraživanja bio je ispitati ulogu netolerancije na dvosmislenost i motivacije za gledanje filmova u predikciji uživanja u žanrovima horora, tragedije/drame i trilera. Istraživanje je sprovedeno online na prigodnom uzorku od 131 ispitanika, starosti od 19 do 75 godina ($M = 35.32$, $SD = 12.83$). Od instrumenata korišćeni su: Upitnik za ispitivanje motivacije za gledanje filmova (UFI), Kratka skala netolerancije na dvosmislenost (SAIS-7) i Upitnik filmskih preferencija konstruisan za potrebe istraživanja. Sprovedene su tri hijerarhijske regresione analize. Prvi model je obuhvatao varijable pol i starost. U drugom koraku dodata je netolerancija na dvosmislenost, dok su u trećem koraku uključene različite motivacije za gledanje filmova. Dobijeni rezultati ukazuju da je finalni model u celini statistički značajan kada razmatramo stepen uživanja u horor filmovima ($R = .88$, $R^2 = .77$, $F_{(10, 120)} = 40.20$, $p < .001$). Kao značajni pojedinačni prediktori pokazali su se Doživljajno-intelektualna stimulacija ($\beta = -.11$, $p = .017$) i Traženje senzacija ($\beta = .88$, $p < .001$). U predviđanju stepena uživanja u gledanju tragedije/drame, finalni model je takođe bio statistički značajan ($R = .57$, $R^2 = .32$, $F_{(10, 120)} = 5.71$, $p < .001$) sa Doživljajno-intelektualnom stimulacijom ($\beta = .21$, $p = .010$) i Pronalaženjem zabave ($\beta = -.52$, $p < .001$) kao značajnim prediktorima. Kada je kriterijumska varijabla bila stepen uživanja u gledanju trilera, finalni model nije bio statistički značajan ($R = .33$, $R^2 = .11$, $F_{(10, 120)} = 1.52$, $p = .983$) sa dimenzijom Traženje senzacija kao jedinim značajnim pojedinačnim prediktorom ($\beta = .21$, $p = .032$). Rezultati ukazuju da je veće uživanje u horor filmovima povezano sa izraženijim traženjem senzacija i nižim stepenom doživljajno-intelektualne stimulacije. Nasuprot tome, viši stepen uživanja u tragediji/drami povezan je sa doživljajno-intelektualnom stimulacijom, dok osobe koje gledaju filmove zarad zabave pokazuju manji stepen uživanja u ovom žanru. Ovi uvidi doprinose boljem razumevanju individualnih razlika u uživanju u filmovima koji evociraju negativne emocije, ukazujući na značaj motivacionih faktora i kognitivnih stilova (horor sa traženjem senzacija, tragedija/drama sa potrebom za doživljajno-intelektualnom stimulacijom) u objašnjenju filmskih preferencija. Nalazi mogu doprineti boljem razumevanju filmskih preferencija publike, kao i preciznijem planiranju i promociji sadržaja usmerenog ka različitim tipovima gledalaca.

Ključne reči: netolerancija na dvosmislenost, motivacija, filmski žanrovi, negativne emocije, uživanje.

ChatGPT produces more “lazy” thinkers: Experimental evidence of reduced cognitive engagement in academic writing

Georgiou Georgios

University of Nicosia

Generative AI tools are rapidly entering higher education, yet their psychological impact on students' cognitive engagement during learning tasks remains insufficiently tested (Lo et al., 2024). Grounded in engagement theory (Fredricks et al., 2004), this study examined whether using ChatGPT during an argumentative writing task reduces students' cognitive engagement relative to writing without AI assistance. We hypothesized that AI-assisted writers would report lower cognitive engagement – indexed by deep processing, effortful thinking, sustained attention, and strategic exploration – consistent with cognitive offloading accounts and emerging evidence of “cognitive debt” from extended LLM use (Kosmyna et al., 2025). Using a randomized between-groups experimental design, 40 adult students in language-related fields ($n = 40$; age range = 25–47; $M_{age} = 35.12$, $SD = 6.18$) completed a structured 30-minute argumentative essay (≥ 300 words) on integrating AI tools into academic practice. Participants were randomly assigned to an AI-assisted condition (ChatGPT; $n = 20$) or a control condition (no external tools; $n = 20$). Immediately after writing, participants completed the CES-AI, a brief self-report instrument created for this study because validated self-report measures tailored to AI-assisted cognitive engagement are not yet established. Item content was theory-driven: four Likert-type statements (1–5) were drafted to reflect core facets of cognitive engagement emphasized in the literature; deep processing, effort, focused attention, and strategic/metacognitive exploration. The CES-AI showed strong internal consistency (Cronbach's $\alpha = 0.88$) and adequate convergent validity (AVE = 0.65). Descriptively, the ChatGPT group reported substantially lower cognitive engagement ($M = 2.95$, $SD = 1.18$) than the control group ($M = 4.19$, $SD = 0.45$). A one-way ANOVA confirmed a significant group effect, $F(1, 38) = 19.20$, $p = .001$, indicating reduced cognitive engagement under AI assistance. These findings suggest that, in academic writing, ChatGPT use may encourage cognitive offloading and attenuate the depth of mental investment, aligning with recent empirical and review evidence on engagement risks (Kosmyna et al., 2025; Lo et al., 2024). Practically, results support instructional designs that require critical evaluation of AI outputs, reflective justification, and metacognitive monitoring to preserve students' self-regulated learning.

Keywords: generative AI, ChatGPT, cognitive engagement, cognitive offloading, academic writing

Profesionalno sagorijevanje u novinarstvu: kvalitativna analiza psihosocijalnih faktora rizika

Futać Ena, Marković Mirna

Univerzitet u Sarajevu - Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju

Profesionalno sagorijevanje predstavlja značajan psihosocijalni izazov suvremenog radnog okruženja, osobito u profesijama s visokim emocionalnim zahtjevima, poput novinarstva. Teorijski okvir istraživanja temelji se na modelu zahtjeva i resursa posla (Job Demands–Resources), koji sagorijevanje objašnjava kao posljedicu neravnoteže između radnih zahtjeva i dostupnih resursa. Cilj istraživanja bio je ispitati subjektivna iskustva profesionalnog sagorijevanja kod novinara te identificirati ključne psihosocijalne faktore rizika i zaštitne resurse. Istraživanje je obuhvatilo emocionalne i psihosocijalne izazove u svakodnevnom radu novinara, percepciju profesionalnog sagorijevanja, razlike među novinarskim ulogama, oblike podrške i prijedloge intervencija. Primijenjen je kvalitativni istraživački dizajn korištenjem polustrukturiranih intervjua sa 11 sudionika iz različitih medijskih uloga u Bosni i Hercegovini (dob 24–47 godina; $M = 34,7$; radno iskustvo 1,5–20 godina). Podaci su analizirani tematskom analizom, uz kombinaciju deduktivnog (vođenog JD-R modelom) i induktivnog pristupa (vođeni podacima iz iskaza novinara). Rezultati ukazuju na dominantne radne zahtjeve: kontinuiranu dostupnost i brisanje granica između privatnog i poslovnog života, vremenski pritisak i nepredvidivi radni zadaci te emocionalno opterećenje uslijed izloženosti kriznim sadržajima. Na organizacijskoj razini izdvajaju se nedostatak podrške, nejasna organizacijska struktura i radni uvjeti te percepcija nesigurnosti zaposlenja i budućnosti profesije u kontekstu digitalizacije i razvoja umjetne inteligencije. Uočeni su izraženi simptomi sagorijevanja, uključujući emocionalnu iscrpljenost, depersonalizaciju i smanjenu profesionalnu učinkovitost. Kao zaštitni faktori identificirani su podrška kolega, autonomija u radu i profesionalno priznanje. Rezultati ukazuju na potrebu razvoja organizacijskih i psiholoških intervencija usmjerenih na smanjenje radnih zahtjeva i jačanje resursa, s ciljem prevencije profesionalnog sagorijevanja u novinarstvu.

Ključne riječi: profesionalno sagorijevanje, novinarstvo, psihosocijalni faktori rizika, kvalitativno istraživanje

Uloga transformacijskog i transakcijskog stila rukovođenja u namjeri napuštanja organizacije i radnog angažmana: medijacijska uloga afektivne privrženosti

Leto Aldina¹, Marković Mirna²

¹*Univerzitet "Džemal Bijedić" u Mostaru - Nastavnički fakultet,*

²*Univerzitet u Sarajevu - Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju*

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati ulogu transformacijskog i transakcijskog stila rukovođenja u predviđanju namjere napuštanja organizacije i radnog angažmana zaposlenih u IT sektoru u Bosni i Hercegovini, uz posebnu pažnju na medijacijsku ulogu afektivne privrženosti organizaciji. Za mjerenje transformacijskog i transakcijskog stila rukovođenja korištena je TLI skala razvijena od strane Podsakoffa i sar. (1990). Također, korištena su dva od tri pitanja Skale namjere napuštanja organizacije koju su predložili Schaubroeck, Cotton i Jennings (1989). Radni angažman zaposlenika mjeren je kratkom Utrecht skalom radnog angažmana koju su konstruisali Schaufeli i sar. (2002), a privrženost organizaciji operacionalizirana je kroz afektivnu komponentu koja predstavlja jednu od tri komponente organizacijske odanosti koju su predložili Mayer i Allan (1991). Uzorak je činio 116 zaposlenih, a podaci su analizirani primjenom strukturalnog modeliranja. Rezultati su pokazali da je transformacijski stil rukovođenja negativno povezan sa namjerom napuštanja organizacije ($\beta = -0.38, p = .001$) i pozitivno sa radnim angažmanom ($\beta = .53, p = .001$). Transakcijski stil također je statistički značajno negativno povezan s namjerom napuštanja organizacije ($\beta = -0.32, p = .001$), a pozitivno je povezan sa radnim angažmanom zaposlenih ($\beta = 0.44, p = .001$). Rezultati medijacijske analize impliciraju da afektivna privrženost značajno posreduje u odnosu između transformacijskog stila rukovođenja i namjere napuštanja organizacije ($\beta = -.21, p = .014$), ali i radnog angažmana ($\beta = .35, p = .001$). Također, rezultati su pokazali da je afektivna privrženost organizaciji medijator u odnosu transakcijskog stila rukovođenja i namjere napuštanja organizacije ($\beta = -0.27, p = .019$), kao i transakcijskog stila rukovođenja i radnog angažmana ($\beta = .24, p = .001$). Dobiveni rezultati ukazuju na važnu ulogu afektivne privrženosti u objašnjenju efekata stilova rukovođenja na radni angažman i namjeru napuštanja organizacije te naglašavaju važnost razvoja transformacijskih i kvalitetnih transakcijskih praksi u cilju jačanja radnog angažmana i zadržavanja zaposlenih u IT sektoru u Bosni i Hercegovini, što je posebno relevantno u kontekstu IT sektora obilježenog visokom fluktuacijom zaposlenih.

Ključne riječi: transformacijski stil rukovođenja, transakcijski stil rukovođenja, namjera napuštanja organizacije, radni angažman, afektivna privrženost

Psihobiološke osnove različitih tipova narcizma

Boroš Lazar

Fakultet za pravne i poslovne studije "dr Lazar Vrkić" Novi Sad

Cilj ovog istraživanja jeste utvrđivanje bazičnih afektivno-motivacionih sistema koji stoje u osnovi dva tipa narcizma – grandioznog i vulnerabilnog. Kako bismo utvrdili temperamentalne osnove različitih tipova narcizma, koristili smo hijerarhijsku regresionu analizu u dva navrata. Instrumenti primenjeni u istraživanju bili su Inventar patološkog narcizma (Pathological Narcissism Inventory – PNI) koji operacionalizuje vulnerabilni ($\alpha = .94$) i grandiozni narcizam ($\alpha = .90$), i upitnik nastao operacionalizacijom revidirane teorije osetljivosti na potkrepljenje (revised Reinforcement Sensitivity Theory – rRST) koji operacionalizuje BIS/BAS/FFFS ($\alpha = .58 - .80$ po subskalama). Uzorak čini 200 ispitanika (47.5% ispitanica). Prosečna starost uzorka bila je $M = 31.12$ godina ($SD = 12.80$, $min = 17$, $max = 73$). U prvom koraku hijerarhijske regresije bili su uključeni pol i starost, a u drugom dimenzije ličnosti BIS/BAS/FFFS modela. U prvom modelu, kada je kriterijum bila narcistička vulnerabilnost najjaču prediktivnu snagu imao je BIS (anksioznost) $\beta = .49$, $p < .001$; Borba (eng. Fight) $\beta = .17$, $p = .006$; Starost $\beta = -.14$, $p = .020$; BAS (impulsivnost) $\beta = .12$, $p = .047$. Prikazani model, uključivanjem dva bloka varijabli (pol i starost u prvi, a BIS, BAS, Borba, Bežanje i Blokiranje sistemi u drugi), statistički značajno doprinosi objašnjenju ukupne varijanse narcističke vulnerabilnosti za 35.9% (odnosno, korigovani $R^2 = .34$), dok je inkrementalni doprinos modela ličnosti 28.8% ($\Delta R^2 = .29$, $p < .001$). U drugom modelu, kada je kriterijum bila narcistička grandioznost statistički značajni prediktori bili su BIS (anksioznost) $\beta = .36$, $p < .001$; Starost $\beta = -.27$, $p < .001$; BAS (impulsivnost) $\beta = .23$, $p = .001$; Borba $\beta = .19$, $p = .004$. Uključivanjem drugog bloka prediktora u model, procenat ukupne objašnjene varijanse narcističke grandioznosti se povećao za 16% ($\Delta R^2 = .16$, $p < .001$), a ukupna objašnjena varijansa narcističke grandioznosti je 30% (korigovani $R^2 = .27$, $p < .001$). Rezultati su diskutovani u svetlu modela narcističkog spektra i etioloških faktora različitih tipova narcizma, uz dalje sugestije u pogledu utvrđivanja etioloških faktora pri različitim upitničkim operacionalizacijama narcizma.

Ključne reči: Psihobiološki model ličnosti, vulnerabilni narcizam, grandiozni narcizam

Implicit predictors of vigilance beyond the HEXACO personality model

Hadžiahmetović Nina, Koso-Drljević Maida

University of Sarajevo – Faculty of Philosophy, Department of Psychology

This study examined whether vigilance—defined as sustained attention under monotonous conditions—can be predicted from the HEXACO personality model and whether implicit Big Five traits explain additional variance beyond explicit traits. Prior research suggests modest associations between explicit Extraversion and Conscientiousness and vigilance, while evidence for implicit personality measures remains limited. We expected implicit traits to account for incremental variance when controlling for explicit traits. A convenience sample of 186 students (89.6% female; $M_{age} = 21.01$, $SD = 2.23$) completed the HEXACO-60 and a set of Single Target Type-Noun IATs (ST-TNIAT). Internal consistency was acceptable for HEXACO scales ($\alpha = .74-.83$) and high for IAT scores ($\alpha = .92-.95$). Vigilance was assessed using the Mackworth Clock Test (MCT), with hits, misses, and false alarms recorded. Hierarchical regression analyses revealed significant predictors only for false alarms. Explicit HEXACO traits explained 12% of the variance, $F(6, 156) = 3.65$, $p = .002$, with contributions from Honesty–Humility ($\beta = -.23$, $p = .008$), Emotionality ($\beta = .15$, $p = .051$), Conscientiousness ($\beta = -.20$, $p = .013$), and a marginal effect of Extraversion ($\beta = .15$, $p = .076$). Implicit traits accounted for an additional 7% of variance, $F(5, 151) = 2.41$, $p = .039$, with significant effects of implicit Emotionality ($\beta = .18$, $p = .02$), Agreeableness ($\beta = -.15$, $p = .05$), and a marginal effect of Conscientiousness ($\beta = .15$, $p = .065$). These findings highlight the relevance of both explicit and implicit personality traits in predicting vigilance, underscoring the value of indirect personality measures for understanding behavioral performance.

Keywords: HEXACO, Single-Target IAT, type-nouns, vigilance, incremental variance

Četiri domene emocionalne inteligencije: Okvir za razumijevanje emocionalne obrade i ponašanja

Zolota Damir

Zolota & Kon Group

Emocionalna inteligencija postala je važan konstrukt u psihologiji, liderstvu i obrazovanju. Postojeći modeli emocionalne inteligencije obično su se fokusirali na konceptualizacije zasnovane na sposobnostima ili osobinama. Međutim, ovi pristupi često pružaju ograničen uvid u dinamičke procese kroz koje pojedinci percipiraju, interpretiraju i reaguju na emocionalne informacije u interakcijama u stvarnom svijetu. Ovaj pregled predstavlja okvir četiri domene emocionalne inteligencije u različitim kontekstima koje je utemeljio Cliff Lansley nakon proširivanja ideje Daniela Golemana. Cilj je istražiti kako ovaj model konceptualizira emocionalno funkcioniranje u različitim psihološkim dimenzijama i kako se može primijeniti za bolje razumijevanje emocionalne svijesti, komunikacije i bihevioralnih reakcija. Model četiri domene predlaže da se emocionalna inteligencija može razumjeti kroz četiri međusobno povezana domena koja odražavaju različite načine emocionalne obrade i bihevioralnog angažmana: Ličnu svijest, Lični menadžment, Socijalnu svijest i Socijalnu interakciju kao četiri kvadranta. Svaki kvadrant predstavlja zaseban obrazac u načinu na koji pojedinci percipiraju emocije, tumače emocionalno značenje i regulišu odgovore u interpersonalnim kontekstima. Okvir integriše uvide iz psihologije, teorije komunikacije i bihevioralne analize kako bi pružio strukturiran način analize emocionalnih interakcija. Mapiranjem emocionalnih odgovora u ovim kvadrantima, model nudi sredstvo za identifikaciju snaga, ograničenja i razvojnih mogućnosti u emocionalnom funkcionisanju. Pregled će objasniti teorijske osnove modela i ilustrovati kako kvadranti međusobno djeluju kako bi oblikovali emocionalno ponašanje. Razumijevanje emocionalne inteligencije kroz okvir četiri kvadranta može pružiti nove perspektive za istraživanje i praktičnu obuku. Model ima potencijalnu primjenu u obrazovanju, koučingu, razvoju liderstva i istraživačkom intervjuiranjju nudeći strukturiran pristup analizi emocionalnih reakcija i interpersonalne dinamike.

Ključne riječi: Emocionalna inteligencija, Empatija, EQ, Ability model, Emocionalna regulacija

Utjecaj emocija na informacijski konformizam: Uloga kognitivne procjene sigurnosti

Drače Saša, Kapetanović Ena, Karović Iman

Univerzitet u Sarajevu - Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju

Konformizam se javlja kada se ponašanja ili stavovi prilagođavaju kako bi bili usklađeni s ponašanjima ili stavovima drugih ljudi. Iako postoji opsežna literatura koja opisuje različite individualne i situacijske determinante konformizma, relativno je malo istraživanja koja su sistematski ispitivala kako emocije mogu utjecati na ovaj fenomen. U ovom radu polazimo od temeljne teorijske pretpostavke da emocije koje se razlikuju u kognitivnim procjenama na dimenziji sigurnosti dovode do toga da se ljudi osjećaju više ili manje sigurno te, posljedično, budu više ili manje podložni utjecaju drugih. U Studiji 1 sudionici (N = 89), u uvjetima gađenja ili straha (emocije koje karakterizira procjena visoke, odnosno niske sigurnosti), rješavali su perceptivni zadatak procjene broja slova „a“, na 16 ekrana prikazanih po četiri sekunde. Na osam ekrana sudionicima su bile prikazane i tri navodne procjene osoba koje su prethodno učestvovala u istoj studiji. Indeks konformizma izračunat je kao razlika između procjene sudionika i procjena triju fiktivnih sudionika. Očekivano, sudionici u uvjetu straha manifestovali su viši stepen konformizma ($p = .018$) u odnosu na uvjet gađenja. Studija 2 (N = 105) imala je za cilj proširiti rezultate Studije 1 upoređujući emocije gađenja i tuge, emocije koju, poput straha, karakterizira procjena niske sigurnosti. Kako bismo dodatno ispitali ulogu neizvjesnosti u ovom procesu, uveden je faktor individualnih razlika vezanih za netoleranciju neizvjesnosti (NN). Očekivano, rezultati su pokazali veću tendenciju konformizma u uvjetu tuge u odnosu na uvjet gađenja ($p = .055$). Nadalje, interakcija Emocija \times NN bila je marginalno značajna ($p = .051$). Ciljane usporedbe na različitim nivoima faktora NN pokazale su značajan efekat emocije, ali isključivo kod osoba s visokom razinom NN, $p = .006$, 95% CI [0.0186, 0.1109]. Zaključno, obrazac rezultata dobijen u ove dvije studije sugerira da su promjene u konformističkom ponašanju barem djelimično vođene komponentom emocionalnog iskustva koja je povezana s neizvjesnošću.

Ključne riječi: Emocije, kognitivne procjene, sigurnost, informacijski uticaj, konformizam

Uloga straha od pozitivne evaluacije u odnosu socijalne anksioznosti i doživljavanja i ekspresije ponosa

Birovljević Gorana, Anić Petra, Gračanin Asmir

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci

Cilj ovog rada bio je provjeriti ulogu straha od pozitivne evaluacije u odnosu socijalne anksioznosti i doživljavanja i ekspresije ponosa. Socijalna anksioznost podrazumijeva intenzivnu nelagodu i strah od negativne evaluacije u socijalnim situacijama. Prema Modelu bivalentnog straha od evaluacije (Weeks i Howell, 2012) povezana je i sa strahom od pozitivne evaluacije. Za razliku od doživljavanja i ekspresije ponosa koji potiče napredak u društvenoj hijerarhiji, funkcija straha od pozitivne evaluacije je njegovo sprječavanje i time izbjegavanje sukoba s dominantnim pojedincima. Pretpostavili smo da će strah od pozitivne evaluacije biti značajan medijator u odnosu socijalne anksioznosti i sklonosti ekspresiji te doživljavanju dviju vrsta emocije ponosa. U istraživanju je sudjelovalo 712 studenata Sveučilišta u Rijeci (66.3% žena i 32.9% muškaraca), prosječne dobi 19 godina. Upitnik socijalne fobije i Ljestvica anksioznosti u socijalnim interakcijama koristili su se za ispitivanje generalnog faktora socijalne anksioznosti. Također su korišteni Skala straha od pozitivne evaluacije; Skala autentičnog i hubrističnog ponosa i Upitnik ekspresije ponosa. Prema rezultatima strah od pozitivne evaluacije potpun je medijator u odnosu socijalne anksioznosti i sklonosti ekspresiji ponosa ($b = -0.164, p < .05$), pri čemu je viša socijalna anksioznost prediktor višeg straha od pozitivne evaluacije koji je zatim prediktor niže sklonosti ekspresiji ponosa. Strah od pozitivne evaluacije također je značajan, ali djelomičan medijator u odnosu socijalne anksioznosti i trenutnog doživljavanja autentičnog ponosa ($b = -0.080, p < .05$) te potpun medijator u odnosu socijalne anksioznosti i trenutnog doživljavanja hubrističnog ponosa ($b = -0.068, p < .05$). Viša socijalna anksioznost prediktor je višeg straha od pozitivne evaluacije ($b = 0.624, p < .001$) koji je zatim prediktor nižeg doživljavanja autentičnog ($b = -0.128, p < .01$) i hubrističnog ponosa ($b = -0.110, p < .05$). Rezultati sugeriraju da strah od pozitivne evaluacije ima značajnu ulogu u načinu na koji socijalno anksiozne osobe doživljavaju i izražavaju ponos.

Ključne riječi: socijalna anksioznost, strah od pozitivne evaluacije, ekspresija ponosa, autentični ponos, hubristični ponos

Evaluative bias in AI-generated country descriptions: a sentiment analysis approach

Georgiou Georgios

University of Nicosia

Large language models (LLMs) are increasingly used as information sources about nations and cultures, which makes their outputs relevant to psychological research on social perception and evaluative judgment. Although demographic and ideological biases in LLMs have been documented (Caliskan et al. 2017; Venkit et al. 2023), less is known about whether these systems systematically represent countries differently depending on socioeconomic development. The present study examines whether ChatGPT displays sentiment bias when describing developed versus developing countries. ChatGPT was prompted to generate short discourses (10 sentences each) about 20 countries selected from the extremes of the Human Development Index (HDI): 10 with the highest HDI and 10 with the lowest HDI (UNDP, 2024). The generated texts were subjected to lexicon-based sentiment analysis in *r* using the QDAP dictionary. Sentiment scores were analyzed with Bayesian regression, modeling HDI group as a fixed effect and country as a random effect. Overall, the Bayesian model indicated that ChatGPT produced positive descriptions for countries across both HDI groups (high: $\beta = 0.16$, SE = 0.02, CI-95% = 0.13–0.20; low: $\beta = 0.07$, SE = 0.02, CI-95% = 0.04–0.10). However, strong evidence emerged that texts about high-HDI countries were more positive than those about low-HDI ($\beta = 0.10$, SE = 0.02, CI-95% = 0.06–0.13, ER = 3900, PP = 1). This pattern is consistent with emerging findings on nationality and geopolitical bias in LLM outputs (Boussidan et al. 2024; Zhu et al. 2024). The results suggest that even when prompts are designed to be neutral, LLM-generated discourse can reproduce implicit social hierarchies through systematic differences in evaluative lexis and sentiment polarity. These findings raise ethical and psychological concerns about how generative AI may shape users' impressions of nations, and they support calls for bias-aware training, auditing, and evaluation frameworks for socially deployed language technologies.

Keywords: generative AI, social cognition, bias, sentiment analysis, countries

Neke partnerske odrednice ekonomskog nasilja nad ženama

Čavar Helena, Čarapina Zovko Ivona

Sveučilište u Mostaru, Filozofski fakultet

Ekonomsko nasilje predstavlja specifičan i često nedovoljno prepoznat oblik intimnog partnerskog nasilja koji uključuje ograničavanje financijske autonomije i kontrolu resursa. Cilj istraživanja bio je ispitati partnerske i obiteljske odrednice ekonomskog nasilja nad ženama, kao i razlike u njegovu prepoznavanju s obzirom na socioekonomski status ispitanica. U istraživanju je sudjelovalo 485 punoljetnih žena iz Bosne i Hercegovine ($M = 33.20$, $SD = 9.20$), od kojih je 85 % bilo u partnerskom odnosu. Podaci su prikupljeni online metodom snježne grude. Korištene su: Skala ekonomskog nasilja ($\alpha = .81$), Skala prepoznavanja ekonomskog nasilja ($\alpha = .87$), Skala stavova o egalitarnosti rodnih uloga ($\alpha = .80$) i Skala partnerskog kontrolirajućeg ponašanja ($\alpha = .86$), pri čemu su sve skale pokazale zadovoljavajuću unutarnju konzistentnost. Rezultati pokazuju da ne postoji statistički značajna razlika u prepoznavanju ekonomskog nasilja s obzirom na socioekonomski status, $\chi^2(2) = 1.16$, $p = .561$. Utvrđene su značajne negativne povezanosti između egalitarnih stavova i ekonomskog nasilja, uključujući ekonomsku kontrolu ($\rho = -.30$, $p < .001$), ekonomsku eksploataciju ($\rho = -.31$, $p < .001$) i ukupno ekonomsko nasilje ($\rho = -.33$, $p < .001$). Skrovića partnerska kontrola nije značajno povezana s ekonomskom kontrolom niti ukupnim nasiljem, dok pokazuje slabu negativnu povezanost s ekonomskom eksploatacijom. Suprotno tome, otvorena partnerska kontrola pokazuje umjerene do snažne pozitivne povezanosti sa svim oblicima ekonomskog nasilja. Regresijske analize potvrđuju da je otvorena kontrola značajan prediktor svih dimenzija ekonomskog nasilja, dok skrovića kontrola nema značajan doprinos. Otvorena partnerska kontrola predstavlja ključni mehanizam ekonomskog nasilja, dok egalitarni rodni stavovi djeluju kao zaštitni čimbenik, što ima važne implikacije za prevenciju i intervenciju. Nalazi doprinose razumijevanju dinamike partnerskog nasilja u kontekstu suvremenog društva i prakse.

Ključne riječi: ekonomsko nasilje, partnerska kontrola, egalitarni stavovi, žene, Bosna i Hercegovina

Uloga psihologa na pedijatrijskoj klinici: rad sa teško oboljelim djecom i njihovim roditeljima

Smajić Lejla¹, Alispahić Sabina²

¹ *Klinički Centar Univerziteta u Sarajevu, Pedijatrijska klinika, Kabinet za psihologiju*

² *Univerzitet u Sarajevu - Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju*

Pedijatrijska psihologija je specijalizirana oblast psihologije koja se bavi psihološkim aspektima bolesti, liječenja i hospitalizacije djece i adolescenata u zdravstvenom kontekstu. Cilj ovog rada je prikazati ulogu i značaj psihologa na pedijatrijskoj klinici u procesu liječenja bolesne djece, s posebnim naglaskom na doprinos psiholoških intervencija u adaptaciji na bolest i očuvanju kvaliteta života djeteta i njegove porodice. Hronična i teška akutna medicinska stanja, posebno ona koja zahtijevaju dugotrajnu hospitalizaciju, imaju značajan uticaj na emocionalno funkcionisanje, razvoj, školsku uspješnost, socijalne odnose i kvalitet života djece. Iskustvo bolesti i bolničkog liječenja predstavlja visokostresnu i potencijalno traumatsku situaciju, naročito kod hematoloških, neuroloških, autoimunih i metaboličkih oboljenja. Uloga psihologa u pedijatrijskom okruženju obuhvata psihodijagnostiku, psihološku pripremu za medicinske procedure, krizne intervencije, savjetodavni i psihoterapijski rad, kao i kontinuiranu psihološku podršku tokom hospitalizacije i ambulantnog praćenja djeteta i porodice. Poseban značaj ima rana intervencija s ciljem prevencije dugoročnih psiholoških posljedica bolesti. Roditelji djece s hroničnim bolestima suočavaju se s izraženim emocionalnim opterećenjem i promjenama u porodičnom funkcionisanju, zbog čega su psihoedukacija i psihološka podrška neizostavan dio tretmana. Psiholog također ima važnu ulogu u okviru multidisciplinarnog tima i u očuvanju mentalnog zdravlja medicinskog osoblja. Pedijatrijska psihologija predstavlja neizostavan dio savremenog holističkog pristupa liječenju djece s akutnim i hroničnim somatskim oboljenjima. U tom kontekstu, uloga psihologa prevazilazi isključivo terapijski okvir i postaje ključna u prevenciji dugoročnih psiholoških posljedica, jačanju adaptivnih kapaciteta djeteta i porodice te očuvanju kvaliteta života. Multidisciplinarni pristup, u kojem psiholog ima aktivnu i ravnopravnu ulogu, predstavlja standard savremene pedijatrijske zdravstvene zaštite i neophodan je za cjelovito zbrinjavanje djeteta. Stoga je kontinuirani razvoj pedijatrijske psihologije i njena veća integracija u zdravstveni sistem od izuzetnog značaja za unapređenje brige o zdravlju djece.

Ključne riječi: Pedijatrijska psihologija, hronične bolesti kod djece, hospitalizacija, psihološka adaptacija, kvalitet života

Socijalne odrednice mentalnog blagostanja i zavisnosti od video-igara

Biro Filip, Jošanov-Vrgović Ivana, Grahovac Bojana

Fakultet Organizacionih Studija, Privredna Akademija

Ovo istraživanje bavi se pitanjem kako oflajn usamljenost i onlajn socijalna podrška utiču na mentalno zdravlje gejmera. Cilj rada bio je da se ispita u kojoj meri usamljenost u stvarnom životu i podrška koju igrači dobijaju onlajn predviđaju njihovo opšte blagostanje i simptome zavisnosti od igranja. Istraživanje je sprovedeno na uzorku od N=492 igrača video igara. Za prikupljanje podataka korišćene su sledeće skale: *Warwick-Edinburgh skala mentalnog blagostanja* ($\alpha = .92$), *Internet Gaming Disorder Scale (IGD-9)* ($\alpha = .86$), *Trostavka skala oflajn usamljenosti* ($\alpha = .79$) i *Skala percipirane onlajn socijalne podrške* ($\alpha = .63$). Rezultati regresionih analiza pokazuju da oflajn usamljenost i onlajn podrška predstavljaju dva nezavisna puta ka blagostanju ($R^2 = .11$). Oflajn usamljenost je identifikovana kao značajan negativni ($\beta = -.286, p < .001$), a onlajn podrška kao značajan pozitivni prediktor blagostanja ($\beta = .153, p < .001$). U pogledu simptoma zavisnosti ($R^2 = .14$), oflajn usamljenost se pokazala kao snažan prediktor ($\beta = .371, p < .001$), dok onlajn podrška u ovom modelu nije ostvarila statistički značajan doprinos ($p = .422$). Dodatno, utvrđeno je da kvantitativni parametri igranja (broj sati nedeljno) nisu značajni prediktori blagostanja ($p = .640$). Rezultati ukazuju na to da onlajn podrška nije samo "zamena" za ono što igračima nedostaje u stvarnom životu, već predstavlja poseban i važan izvor podrške koji direktno doprinosi njihovom osećaju zadovoljstva. Sa druge strane, oflajn usamljenost se jasno izdvaja kao glavni faktor rizika za razvoj zavisnosti, što nam pomaže da lakše razlikujemo strastveno igranje od onog koje postaje problematično.

Ključne reči: video igre, socijalna podrška, mentalno blagostanje, usamljenost, IGD.

Kvalitet života i neki aspekti mentalnog zdravlja članova obitelji nestalih osoba nakon razrješenja nejasnog gubitka

Hadžić Elma¹, Ajduković Dean²

¹*JU Dom zdravlja Ključ - Centar za mentalno zdravlje Ključ,*

²*Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu*

Nestanak člana obitelji predstavlja oblik nejasnog gubitak kojeg karakteriziraju dvosmislenost na kognitivnoj te ambivalentnost na emocionalnoj razini, što može dovesti do niza poteškoća na ličnoj, obiteljskoj i na razini zajednice. U skladu s tim, cilj rada bio je ispitati razlike u kvaliteti života i nekim aspektima mentalnog zdravlja (depresija, ljutnja, manija, anksioznost, tjelesni simptomi, suicidalne misli, psihoza, problemi sa spavanjem, pamćenje, ponavljajuće misli i ponašanja, disocijacija, osobno funkcioniranje, uzimanje psihoaktivnih supstanci i produljeno žalovanje) između članova obitelji koji su identificirali i ukopali svog posljednjeg nestalog člana i onih koji još uvijek tragaju za njegovim posmrtnim ostacima. U istraživanju je sudjelovalo 120 članova obitelji osoba koje su nestale tijekom proteklog rata u Bosni i Hercegovini (supružnici, djeca i braća/sestre). Prvu skupinu je činilo 60 sudionika ($M_{dob} = 55.38$, $SD = 10.28$) koji su identificirali i pronašli posmrtne ostatke svog zadnjeg nestalog člana, dok je drugu skupinu činilo 60 sudionika ($M_{dob} = 53$, $SD = 10.44$) koji još uvijek tragaju za posmrtnim ostacima. Podaci su prikupljeni primjenom sljedećih mjernih instrumenata: Manchester kratka skala procjene kvalitete života (MANSA), DSM-5 samoocjenski mjerni instrument prve razine za procjenu simptoma za odrasle i Upitnik produljenog žalovanja. Prema rezultatima Mann-Whitneyevog testa je utvrđeno da članovi obitelji koji su identificirali i ukopali svog nestalog člana izvještavaju veći ukupni kvalitet života ($U = 1285.500$, $z = -2.185$, $p < .005$) u odnosu na članove obitelji koji i dalje traže svog nestalog člana. Međutim, u istoj skupini utvrđeno je niže zadovoljstvo obiteljskim odnosima ($U = 1428.000$, $z = -2.034$, $p < .005$) te veće poteškoće u osobnom funkcioniranju ($U = 1419.500$, $z = -2.140$, $p < .005$) koje se očituju kroz smanjen osjećaj bliskosti sa drugima i nejasne životne ciljeve. Nisu utvrđene statistički značajne razlike između skupina u prisustvu poteškoća povezanih s produljenim žalovanjem. Dobiveni rezultati ukazuju na to da identifikacija i ukop ne dovode nužno do psihološkog zatvaranja procesa žalovanja u smislu nestanka i/ili smanjenja smetnji na intrapsihičkoj i interpsihičkoj razini.

Ključne riječi: nejasni gubitak, kvaliteta života, mentalno zdravlje, produljeno žalovanje

**Primjena kognitivno – bihevioralne terapije u tretmanu sportsko specifične situacione
anksioznosti
Prikaz slučaja**

Šetić Remzija¹, Riđić Diana²

¹*Psihološki centar dr.Šetić*

²*Udruženje za psihološku procjenu, pomoć i savjetovanje "Domino"*

Cilj rada je prikazati kognitivno–bihevioralni tretman sportsko specifične anksioznosti s izbjegavajućim odgovorom, utemeljenoj na povećanoj zabrinutosti za ishod izvođenja zadatka, evaluaciju i moguće posljedice pogreške, te u konačnici straha od ponovne povrede. Izbjegavanje ima funkciju kratkoročnog smanjenja nelagode ali dugoročno održavanja i povećavanja problema. U planu tretmana cilj je bio da klijent osvijestiti povezanost ranijeg iskustva sa trenutnim problemom, te smanjiti anksioznost u trenucima izvođenja jedanaesterca u nogometu i izloži se situacijama ponovnog šutiranja. Tretman je proveden u šest susreta i obuhvatio je osam koraka u kojima su primijenjene kognitivno-bihevioralne tehnike prilagođene sportsko-specifičnoj situaciji. U početnoj fazi fokus je bio na procjeni i povećanju svjesnosti problema. U drugom koraku izvršena je identifikacija okidača i strukturiranje anksioznih situacija, treći korak je obuhvatio obradu ključnog iskustva povrede, četvrti korak je kognitivna restrukturacija, peti korak uključivao je postepeno izlaganje u imaginaciji i realnim uslovima. U šestoj fazi naglasak je stavljen na automatizaciju tehničke izvedbe, kombinacijom tehničkog treninga i psihološke podrške, što je doprinijelo jačanju samopouzdanja i stabilnosti izvedbe. Završna faza odnosila se na prevenciju povrata problema, kroz održavanje novog obrasca ponašanja. Konačan rezultat je bio izvođenje ranije izbjegavanog zadatka, jedanaesterca, i odsustvo anksioznosti prilikom izvođenja.

Ključne riječi: sport, anksioznost, kognitivno-bihevioralni tretman

Vulnerabilnost djece koja se smještaju u hraniteljske porodice: faktori rizika i razvojni ishodi

Hasanbegović-Anić Enedina¹, Tuče Đenita¹, Bašić Dalila²

¹*Univerzitet u Sarajevu – Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju*

²*Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Misija u BiH*

Veliki broj djece diljem svijeta, iz različitih razloga, ne živi u svojim porodicama te brigu o njima preuzima država. Tradicionalno, djeca su se u prošlosti uglavnom smještala u institucije (domski smještaj), dok se danas preferiraju alternativni oblici brige zasnovane na porodici, koji dokazano znatno pozitivnije utiču na cjelokupan razvoj djeteta. Ukoliko ne postoji mogućnost za reintegraciju djeteta u biološku porodicu, a nisu stvoreni uslovi za usvajanje, preferirani alternativni oblik zbrinjavanja i zaštite djece i mladih predstavlja hraniteljstvo. Iako je stabilan smještaj u njegujućem, sigurnom i podržavajućem hraniteljskom okruženju od ključnog značaja za dobrobit djeteta, hraniteljstvo je neosporno vrlo kompleksan, izazovan i dinamičan proces, kako za djecu tako i za njihove roditelje, hranitelje te nadležne socijalne službe. Naime, djeca iz hraniteljstva su posebno vulnerabilna i podložna negativnim razvojnim ishodima, jer često ulaze u sistem javne skrbi zbog zlostavljanja i/ili zanemarivanja, porodične nestabilnosti i niza drugih faktora koji ugrožavaju njihov optimalni razvoj. U skladu s navedenim, cilj ovog rada je pružiti teorijski utemeljene i empirijski podržane spoznaje o faktorima rizika koji dokazano imaju veliki uticaj na razvojne ishode i prilagodbu djece i mladih na hraniteljstvo, poput prethodno doživljenih iskustava zanemarivanja i/ili zlostavljanja, separacije od roditelja i odnosa privrženosti, višestrukih pratećih gubitaka te problema povezanih s tjelesnim i mentalnim zdravljem. Također, u radu će se detaljnije razmotriti i razvojni ishodi u različitim domenama djetetovog funkcionisanja, uključujući neurobiološki, emocionalni i bihevioralni razvoj, socijalne odnose sa skrbnicima i vršnjacima te školsko funkcionisanje. Na koncu, u radu će biti prikazane spoznaje o faktorima koji olakšavaju savladavanje razvojnih zadataka i prilagodbu na životne okolnosti djece iz hraniteljstva, uprkos rizicima koji proizilaze iz ranih životnih nedaća. Krajnja svrha rada svakako je podizanje svijesti o važnosti ove tematike te poticanje dodatnog interesa među stručnjacima za izučavanje i razumijevanje dinamičnosti i kompleksnosti procesa zbrinjavanja djece u hraniteljske porodice.

Ključne riječi: hraniteljstvo, hraniteljska skrb, rizični faktori, razvojni ishodi, područja vulnerabilnosti

Kad ponašanje “ne odgovara” rodu: kako odgajatelji procjenjuju internalizirana i eksternalizirana ponašanja djece u predškolskoj ustanovi

Bešić Mustafa, Fetić Lamija

Predškolska ustanova Vrčić Cvrčak

Rodne norme i stereotipi oblikuju društvena očekivanja o “tipičnom” ponašanju dječaka i djevojčica, pa se odstupanja od tih očekivanja često doživljavaju kao upadljivija ili zahtjevnija za intervenciju, posebno u ranom djetinjstvu, kada odgajatelji igraju ključnu ulogu u prepoznavanju teškoća i upućivanju djece na podršku. Polazeći iz ovog okvira, ispitano je da li rodna (ne)kongruentnost ponašanja utiče na procjene odgajatelja u dječijem vrtiću: odgajateljice jedne predškolske ustanove (N=43) su nasumično raspoređene u dvije grupe (n=21 i n=22) i čitale su identične vinjete u kojima su likovi bili ili dječaci ili djevojčice; ciljne situacije bile su povučenost (internalizirani problem i stereotipno karakterističnije za djevojčice) i agresivno ponašanje (eksternalizirani problem i stereotipno karakterističnije za dječake), uz dodatnih šest rodno neutralnih vinjeta. Ispitanice su procjenjivale situaciju na različitim dimenzijama ozbiljnosti problema, kao i na dimenziji spolne atipičnosti takvog ponašanja. Pretpostavka je da će povučenost kod dječaka i agresivnost kod djevojčica biti procijenjeni ozbiljnijim i spolno atipičnijim u odnosu na drugi rod. Rezultati ukazuju na snažan glavni efekat scenarija, $F(7,35)=40.63$, $p < .05$, što sugerira da učesnici nisu bili generalno “strožiji” prema jednom rodu. Ključno, značajan je efekat interakcije Scenarij×Rod, $F(7,35)=25.58$, $p < .001$, što ukazuje na to da se procjene razlikuju zavisno od kombinacije ponašanja i roda djeteta: povučenost je procijenjena znatno ozbiljnijom kada je prikazana kod dječaka ($M=6.10$, $SD=.46$) nego kod djevojčice ($M=3.75$, $SD=.72$); $t(41) = 12.63$, $p < .001$, dok je agresija procijenjena ozbiljnijom kada je prikazana kod djevojčice ($M=5.96$, $SD=.40$) nego kod dječaka ($M=4.27$, $SD=1.06$); $t(41)=-7.00$, $p < .001$. Nalazi podržavaju pretpostavku da rodna nekongruentnost može pojačati percepciju “težine” problema i upućuju na potrebu za edukacijom odgajatelja o implicitnim rodnim očekivanjima, kako bi se smanjila pristrasnost u ranom prepoznavanju teškoća i osigurali pravedniji kriteriji za upućivanje djece na stručnu procjenu i podršku.

Ključne riječi: rodne norme, rodna inkongruentnost ponašanja, predškolski uzrast, procjene odgajatelja

Psihosocijalne odrednice zadovoljstva životom kod osoba starije dobi

Tuce Đenita, Mišetić Katarina

Univerzitet u Sarajevu - Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju

Cilj istraživanja je ispitati doprinos nekih subjektivnih pokazatelja kvalitete života (zadovoljstvo finansijama, percipirano fizičko i mentalno zdravlje i zadovoljstvo socijalnom podrškom) i određenih psiholoških faktora (percipirana samoeфикаsnost, percipirano uspješno starenje i ego integritet) u objašnjenju zadovoljstva životom kod osoba starije dobi. U istraživanju je sudjelovalo 448 sudionika ($\bar{X} = 251$, $M = 197$) prosječne dobi $M = 72.2$ ($SD = 5.72$). Primijenjeni su sljedeći mjerni instrumenti: Upitnik općih podataka, Skala opće samoeфикаsnosti, Skala samoprocjene uspješnog starenja, Kratka skala ego integriteta i Skala zadovoljstva životom. Rezultati provedene hijerarhijske regresijske analize pokazuju da set prediktorskih varijabli objašnjava 60% ukupne varijance kriterija ($R^2 = .60$). Kao značajni prediktori zadovoljstva životom u potpunom modelu izdvojile su se varijable zadovoljstvo finansijama ($\beta = .14$, $p < .01$), zadovoljstvo socijalnom podrškom ($\beta = .10$, $p < .01$), percipirana samoeфикаsnost ($\beta = .09$, $p < .05$), percipirano uspješno starenje ($\beta = .29$, $p < .01$) i ego integritet ($\beta = .43$, $p < .01$). Pri tome, dobiveni rezultati pokazuju da su vlastitim životom općenito zadovoljnije starije osobe koje su zadovoljnije vlastitom finansijskom situacijom i socijalnom podrškom od strane bliskih osoba. Također, vlastitim životom su zadovoljnije starije osobe koje imaju izraženiji doživljaj lične eфикаsnosti, koje vlastito starenje percipiraju uspješnijim te koje odlikuje izraženiji ego integritet. Dobiveni rezultati obogaćuju postojeći korpus empirijskih spoznaja iz ovog područja istraživanja te mogu poslužiti kao smjernice za unapređenje zadovoljstva životom kod osoba starije dobi.

Ključne riječi: zadovoljstvo životom u starijoj dobi, ego integritet, uspješno starenje, samoeфикаsnost, subjektivni pokazatelji kvalitete života

Povezanost kognitivnih sposobnosti, percepcije porodičnih odnosa i školskog uspeha s moralnim rasuđivanjem kod mlađih adolescenata

Erdeš-Kavečan Đerđi, Đurović Dušanka, Đukić Tatjana

*Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, Fakultet organizacionih studija "Eduka",
Beograd*

Savremene teorije moralnog razvoja ističu ograničenja stadijumskih modela i naglašavaju značaj posrednih koncepata moralnog mišljenja, odnosno sposobnosti razlikovanja i obrazlaganja postupaka u moralnim dilemama. Cilj ovog istraživanja je ispitati kako mlađi adolescenti moralno rasuđuju u svakodnevnim socijalnim situacijama kao i da li su ovi procesi moralnog rasuđivanja povezani sa njihovim kognitivnim sposobnostima, percepcijom porodičnih odnosa, kao i školskim uspehom. U istraživanju je učestvovalo 25 učenika osnovnih škola iz Novog Sada i Beograda, uzrasta od 12 do 14 godina ($M = 12.80$, $SD = .76$). Primenjeni su sledeći instrumenti: Upitnik sociodemografskih podataka, Instrument za merenje posrednih koncepata moralnog mišljenja kod adolescenata (AD-ICM), Skala percepcije porodičnih odnosa i Test sposobnosti (REVISK). Rezultati pokazuju da su ispitanici na ovom uzorku dobre moralne izbore procenjivali kao prihvatljive ($M = 2.24$, $SD = .46$), dok su loše izbore često ocenjivali kao neutralne ($M = 3.23$, $SD = .62$). Procena je vršena na teorijskom rasponu od 1 do 5, pri čemu su niže vrednosti označavale prihvatljive, a više vrednosti neprihvatljive izbore u okviru predstavljenih moralnih dilema. Dobijeni rezultati sugerišu da sposobnost doslednog razlikovanja moralno adekvatnih i neadekvatnih postupaka na ovom uzrastu još uvek nije u potpunosti konsolidovana. Rezultati korelacionih analiza pokazuju da je percipirana emocionalnost od strane majke pozitivno povezana sa pravilnijim prepoznavanjem loših moralnih izbora ($r = .48$, $p < .05$), dok je percipirana kontrola od strane majke pozitivno povezana sa slabijim razlikovanjem dobrih izbora ($r = .49$, $p < .05$). Nadalje, sposobnost shvatanja socijalnih situacija i ukupne kognitivne sposobnosti pozitivno su povezane sa tačnijom procenom loših izbora ($r = .50$, $p < .05$; $r = .44$, $p < .05$), dok je školski uspeh negativno povezan sa pravilnijim prepoznavanjem dobrih izbora ($r = -.46$, $p < .05$). Dobiveni nalazi ukazuju na značajnu povezanost između porodičnih i kognitivnih činilaca kao i moralnog rasuđivanja kod mlađih adolescenata, te mogu poslužiti kao smernice za kreiranje programa koji podstiču razvoj moralne kompetencije i odgovornog donošenja odluka.

Ključne reči: moralno rasuđivanje, percepcija porodičnih odnosa, kognitivne sposobnosti, školski uspeh, mlađi adolescenti

Razlike u percepciji roditeljskog ponašanja između adolescenata i roditelja

Tuce Đenita, Mišetić Katarina

Univerzitet u Sarajevu - Filozofski fakultet, Odsjek za pedagogiju

Cilj istraživanja bio je ispitati razlike u percepciji roditeljskog ponašanja (emocionalnost, psihološka kontrola i bihevioralna kontrola) između adolescenata i njihovih roditelja (majki i očeva), kao i razlike između majki i očeva u navedenim dimenzijama roditeljskog ponašanja. Istraživanje je provedeno na uzorku od 125 starijih adolescenata ($\bar{X} = 107$, $M = 18$) i njihovih roditelja (majki i očeva). Prosječna dob adolescenata iznosi $M = 21.9$ ($SD = 1.95$), majki $M = 50.5$ ($SD = 5.68$), a očeva $M = 54.7$ ($SD = 6.40$). U istraživanju su korišteni sljedeći mjerni instrumenti: Upitnik općih podataka i Upitnik za mjerenje roditeljskog ponašanja (CRPBI-30/PRPBI-30). U svrhu analize podataka primijenjen je niz t-testova za zavisne (uparene) uzorke. Dobiveni rezultati pokazuju da postoje statistički značajne razlike između adolescenata i njihovih roditelja na dimenzijama emocionalnost $t(124) = -3.33$, $p < .01$ (majke); $t(124) = -4.09$, $p < .01$ (očevi) i bihevioralna kontrola $t(124) = -4.97$, $p < .01$ (majke); $t(124) = -2.93$, $p < .01$ (očevi), dok se za dimenziju psihološka kontrola razlike nisu pokazale statistički značajnim. Kada su u pitanju razlike između majki i očeva, statistički značajna razlika utvrđena je za dimenziju emocionalnost $t(124) = 5.11$, $p < .01$, dok za druge dvije dimenzije roditeljskog ponašanja razlike nisu statistički značajne. Rezultati općenito pokazuju da i majke i očevi procjenjuju vlastito roditeljsko ponašanje kao više toplo i podržavajuće i više bihevioralno kontrolirajuće nego njihova djeca. Također, majke općenito izvještavaju o višem stepenu emocionalnosti u odnosu s djetetom nego očevi. Dobiveni nalazi ističu važnost uvažavanja višestrukih perspektiva u istraživanjima roditeljskog ponašanja te mogu poslužiti kao smjernice za razvoj programa usmjerenih na unapređenje komunikacije i međusobnog razumijevanja između roditelja i adolescenata.

Ključne riječi: adolescenti, roditelji, roditeljsko ponašanje, emocionalnost, psihološka kontrola, bihevioralna kontrola

POSTER PREZENTACIJE

Peer Victimization and Adolescent Maladjustment: Testing Buffering and Mediation Roles of Family and Peer Connectedness

Aziraj-Smajić Vildana¹, Mujagić Amela²

¹*Kantonalna bolnica „Dr. Irfan Ljubijankić“, Odjel neuropsihijatrije, Bihać, Bosna i Hercegovina*

²*Pedagoški fakultet, Univerzitet u Bihaću, Bosna i Hercegovina*

Peer victimization is a well-established risk factor for adolescent mental health problems, while supportive relationships are often conceptualized as key protective resources. However, it remains unclear whether family and peer connectedness primarily function as buffers that weaken the impact of victimization or as mechanisms through which victimization contributes to maladjustment. This study examined whether family and peer connectedness moderate or mediate the association between peer victimization and psychological maladjustment. Data were collected as part of a school screening project conducted in all public secondary schools in the Una-Sana Canton. The sample included 4,497 students who completed measures of peer victimization, family and peer connectedness, depressive symptoms, and psychosomatic complaints. Hierarchical moderation analyses and parallel mediation analyses with bootstrap confidence intervals (5,000 samples) were conducted. Peer victimization was moderately associated with depressive symptoms ($r = .47, p < .001$) and psychosomatic complaints ($r = .37, p < .001$). Moderation analyses provided little support for buffering effects, as interaction terms explained negligible additional variance ($\Delta R^2 \approx .002$). Mediation analyses showed that victimization was negatively associated with family ($\beta = -.26, p < .001$) and peer connectedness ($\beta = -.26, p < .001$). Family connectedness was negatively associated with depressive symptoms ($\beta = -.32, p < .001$) and psychosomatic complaints ($\beta = -.19, p < .001$), whereas peer connectedness showed a small association with depressive symptoms ($\beta = -.04, p = .005$) and was not significant for psychosomatic complaints. Total indirect effects of victimization were significant for depressive symptoms ($B = 0.199, 95\% \text{ CI } [0.166, 0.234]$) and psychosomatic complaints ($B = 0.053, 95\% \text{ CI } [0.039, 0.069]$), indicating partial mediation, with stronger indirect effects via family connectedness. Findings suggest that peer victimization contributes to adolescent maladjustment both directly and indirectly through reduced family connectedness, while evidence for buffering effects of social relationships was minimal. Interventions targeting peer victimization may benefit from strengthening family relationships and adolescents' sense of connectedness.

Keywords: peer victimization, adolescent psychological adjustment, perceived family connectedness, perceived peer connectedness

Rani bihevioralni simptomi demencije: diferencijalna dijagnostika između Alzheimerove bolesti i frontotemporalne demencije – prikaz slučaja

Bajramagić Nermina¹, Šabanagić Hajrić Selma¹, Dozić Edina¹, Dervović Elvedina²

¹*Klinika za neurologiju, Klinički centar Univerziteta u Sarajevu,* ²*Klinika za psihijatriju, Klinički centar Univerziteta u Sarajevu*

Demencija se definira kao stečeno, progresivno i klinički značajno oštećenje jedne ili više kognitivnih funkcija (pamćenja, izvršnih funkcija, pažnje, jezika, perceptivno-motoričkih sposobnosti ili socijalne kognicije), koje predstavlja pad u odnosu na prethodni nivo funkcioniranja i dovodi do narušavanja samostalnosti u svakodnevnom životu, a nije posljedica delirija niti drugog primarnog psihijatrijskog poremećaja. Bolest se manifestira dominantnim zahvatanjem epizodičkog pamćenja, dezorijentacijom i teškoćama u učenju novih informacija u ranoj fazi. Diferencijalna dijagnoza između Alzheimerove bolesti (AB) i frontotemporalne demencije (FTD) u ranoj fazi može biti posebno izazovna, jer se početni simptomi često preklapaju, naročito kada dominiraju bihevioralne promjene. Alzheimerova bolest obično započinje postupnim pogoršanjem epizodičkog pamćenja, dok su promjene u ličnosti i ponašanju vidljive tek u kasnijim fazama bolesti. Nasuprot tome, frontotemporalna demencija karakterizirana je ranim poremećajima socijalnog ponašanja, gubitkom empatije, impulzivnošću i smanjenom sposobnošću prosuđivanja, uz relativno očuvano pamćenje u početnim fazama. Ove razlike imaju značajan dijagnostički i terapijski značaj.

Prikaz slučaja: U ovom radu prikazan je slučaj pacijentice kod koje su dominantni rani simptomi uključivali promjene ponašanja, afektivne smetnje, intrapsihičku uznemirenost, prisutnost sumanutih ideja u vezi sa međuljudskim odnosima i interpretacijama, te nedovoljan uvid i kritičnost spram vlastitog stanja, što je inicijalno ukazivalo na rane simptome frontotemporalne demencije. Međutim, daljnjim longitudinalnim kliničkim praćenjem, detaljnom neuropsihološkom procjenom i proširenom neuroradiološkom dijagnostikom (FDG PET/CT scan) postavljena je dijagnoza Alzheimerove bolesti. Analiza slučaja naglašava važnost multidisciplinarnog pristupa koji uključuje neurološku, psihijatrijsku i neuropsihološku, te neuroradiološku evaluaciju.

Zaključak: Kod prikazane pacijentice, diferencijalna dijagnoza između Alzheimerove bolesti i frontotemporalne demencije temeljila se prvenstveno na kliničkom obrascu ranih simptoma. Dominantne rane promjene u ponašanju pojavile su se prije značajnijeg oštećenja pamćenja, što nije tipično za Alzheimerovu bolest, ali predstavlja ključnu karakteristiku bihevioralne varijante frontotemporalne demencije. Ovaj prikaz naglašava značaj sveobuhvatne procjene, posebno kod visokoobrazovanih osoba, čija kognitivna rezerva može maskirati rane simptome bolesti. Pravovremena identifikacija bolesti omogućava adekvatno terapijsko planiranje, psihološku podršku i longitudinalno praćenje progresije bolesti

Ključne riječi: demencija, Alzheimerova bolest (AB) i frontotemporalne demencije (FTD), neuropsihološka procjena, FDG PET/CT scan terapijsko planiranje

Poster prezentacije

REBT u tretmanu paničnog poremećaja: uloga iracionalnih uverenja i tolerancije telesnih senzacija

Ilić Dunja

UKBTS - Udruženje za kognitivno bihevioralne terapije Srbije

Panični poremećaj karakteriše sklonost ka katastrofičnoj interpretaciji telesnih senzacija koje prate panični napad, što dalje utiče na razvoj sekundarne anksioznosti koja održava simptomatologiju. Po REBT-u, panični napadi nisu posledica telesnih senzacija, nego klijentovog opažanja i iracionalnih uverenja o tim senzacijama. (Teachman et al., 2010; Ohst & Tuschen-Caffier, 2018). Cilj rada je prikaz primene REBT pristupa kroz studiju slučaja sa akcentom na promenu iracionalnih uverenja i tolerancije telesnih senzacija u smanjenju simptoma i učestalosti paničnih napada.

Po ABC modelu koji REBT koristi:

A - AKTIVIRAJUĆI DOGADJAJ (Panični napad/telesne senzacije)

B - IRACIONALNO UVERENJE (Ne smem imati panični napad/telesne senzacije, ja to neću podneti.)

C - EMOCIONALNE I PONAŠAJNE POSLEDICE U VIDU NEZDRAVIH EMOCIJA (Anksioznost, povlačenje iz socijalnih situacija, odlaganje obaveza).

Rad predstavlja studiju slučaja klijentkinje od 30 godina, visoke stručne spreme, sa paničnim poremećajem, bez težih komorbidnih poremećaja i farmakoterapije. Rad ima kvalitativni pristup sa praćenjem promena simptoma kroz period od 6 meseci. Na inicijalnom susretu su korišćeni Barnsov inventar anksioznosti i Upitnik za procenu napada panike. Na početku je klijentkinja imala 1-2 panična napada nedeljno i visok nivo anksioznosti. Kroz 20 seansi u periodu od 6 meseci, identifikovale su se misli koje uvode u anksioznost, uz psihoedukaciju o benignosti telesnih simptoma, disputovanje, i građenje racionalnih uverenja, kao i postepene vežbe izlaganja situacijama u kojima su se javljali panični napadi, klijentkinja nakon 6 meseci izjavljuje odsustvo paničnih napada kao i blage simptome anksioznosti koji joj ne ometaju svakodnevno funkcionisanje. Tokom terapijskog procesa zabeleženo je i smanjenje izbegavajućih ponašanja kao i smanjenje sekundarne anksioznosti. Ponekad je prisutna briga o simptomima anksioznosti, ali ne anksioznost koja dodatno pojačava simptome anksioznosti. Zaključak: Razvoj i jačanje racionalnih uverenja usmerenih na prihvatanje i tolerisanje telesnih senzacija doprinosi smanjenju učestalosti paničnih napada, smanjenju sekundarne anksioznosti u iščekivanju narednog paničnog napada, potvrđujući relevantnost REBT pristupa u lečenju paničnog poremećaja.

Ključne reči: panični poremećaj, REBT, iracionalna uverenja, telesne senzacije

Medicated vs. Non Medicated Students: Differences in Mental Health, Emotion Regulation, Health Behavior, and Academic Procrastination

Jusić Mersiha, Draganović Selvira, Bosankić-Čmajčanin Nina

International University of Sarajevo

University students increasingly report elevated stress, anxiety, and emotional exhaustion, often accompanied by unhealthy lifestyle behaviors and academic difficulties such as procrastination. Because students who experience greater psychological distress often struggle with self-regulation, academic functioning, and health behaviors, medicated students may differ from their non-medicated peers in symptom severity, emotion-regulation strategies, or academic procrastination. In this context, it is important to examine whether mental-health medication use is associated with differences in psychiatric morbidity, health behaviors, emotion regulation, and academic functioning. The present study employed a cross-sectional matched-groups design to compare medicated and non-medicated university students. The sample comprised 60 students attending universities in Bosnia and Herzegovina (42 female; M age = 21.2, $SD=1.48$), including 30 students who reported taking mental-health medication within the past six months and 30 age- and gender-matched students who reported no medication use. Participants completed measures of psychiatric morbidity (GHQ-28), health behaviors (GHB-56), emotion regulation (ERQ), digital emotion regulation (DER), and academic procrastination (APS-SF). Group differences were examined using Mann–Whitney U tests. Medicated students reported significantly higher levels of somatic symptoms ($U = 312.500$, $p = .039$), anxiety/insomnia symptoms ($U = 232.500$, $p = .001$), and overall psychiatric morbidity ($U = 238.000$, $p = .002$) compared to non-medicated students, while no group differences were observed in social dysfunction or severe depression. Contrary to expectations, the groups did not differ in health behaviors or emotion regulation strategies, including cognitive reappraisal, expressive suppression, or digital emotion regulation. Medicated students also reported significantly higher academic procrastination ($U = 315.000$, $p = .045$). These findings suggest that medication use among university students is associated with greater symptom burden and academic self-regulation difficulties, but not with broader impairments in health behaviors or emotion regulation. For medicated students, addressing academic procrastination could be especially helpful, in combination with their ongoing treatment. Given the cross-sectional design and modest sample size, these results reflect associations rather than causal effects, and nonsignificant findings may be influenced by limited statistical power.

Keywords: university students, mental-health medication, psychiatric symptoms, emotion regulation, academic procrastination

A Supervised Machine Learning Approach to Voter Turnout Prediction in Bosnia and Herzegovina: Preliminary Findings

Đapo Nermin¹, Đapo Edvin², Delalić Sead³, Šabanac Zenan³, Kolenović-Đapo Jadranka¹, Vižin Salminka¹

¹Faculty of Philosophy, University of Sarajevo

²Faculty of Physics, University of Vienna

³Faculty of Science, University of Sarajevo

Understanding the determinants of voter participation in post-conflict democracies remains a pressing challenge for political psychology. The aim of this study was to determine how well voter turnout in the 2020 local elections among youth (aged 18–30) in BiH can be predicted from psychological, social, and demographic variables using supervised machine learning. A sample of 2,075 respondents from the National Youth Survey in BiH (2022) was analyzed, with 48 predictors organized into seven thematic domains (demographic characteristics, perceptions of the social environment, interethnic relations, political involvement, social inclusion, media consumption, and actively open-minded thinking). Four classification algorithms (logistic regression, elastic net, random forest, and XGBoost) were benchmarked against a baseline model using stratified 10-fold cross-validation, Bayesian hyperparameter optimization, and inverse-frequency class weights to address class imbalance. Random forest achieved the highest discriminative ability (AUC = .771, SD = .039), significantly outperforming the linear models (DeLong tests, $p < .001$), indicating the presence of nonlinear relationships and interactions among predictors. Although age was the highest-ranked predictor according to permutation importance, an age-dominance analysis showed that a model excluding age retained nearly the entire predictive signal (AUC = .746 vs. .764), with the discriminative signal arising primarily from the joint contribution of psychological, social, and other demographic predictors. An ablation analysis revealed diminishing returns, with approximately 20 predictors capturing most of the predictable variance. Key limitations include reliance on self-reported turnout and the retrospective, cross-sectional design; accordingly, the findings support descriptive prediction rather than causal inference. To the best of our knowledge, these results represent the first application of supervised machine learning to the prediction of voter turnout in BiH and underscore the methodological importance of classification-threshold optimization and of caution when interpreting permutation importance.

Keywords: voter turnout, supervised machine learning, random forest, youth electoral participation, Bosnia and Herzegovina, postconflict societies

RADIONICE

„Otkaći bulija“: interaktivna kartaška igra za prevenciju vršnjačkog nasilja kod djece

Aziraj-Smajić Vildana¹, Kovačić Alma²

¹Kantonalna bolnica „Dr. Irfan Ljubijankić“, Bihać, ²JU Medicinska škola Bihać

„Otkaći Bulija“ je interaktivna kartaška igra osmišljena za iskustveno učenje i prevenciju vršnjačkog nasilja kod djece uzrasta sedam godina i starije. Cilj alata je razvijanje vještina prepoznavanja različitih oblika vršnjačkog nasilja, poticanje djece na traženje socijalne podrške i prijavljivanje nasilja te jačanje njihove sposobnosti oblikovanja adaptivnih odgovora u izazovnim socijalnim situacijama. Očekivani ishodi uključuju razvoj socioemocionalnih kompetencija, povećanje sposobnosti adekvatnog reagiranja na vršnjačko nasilje i osnaživanje djece za traženje podrške u socijalnim situacijama.

Primarna ciljna grupa su djeca koja kroz aktivnosti aktivno učestvuju u učenju i razmjeni iskustava, dok značajni odrasli (nastavnici, stručni saradnici, roditelji ili drugi profesionalci koji rade s djecom) mogu učestvovati kao podrška i facilitatori procesa. Za potrebe skupa, aktivnost je formalno prijavljena kao radionica, ali njen praktični dio zapravo se sastoji od demonstracije edukativnog alata, koju će pratiti stručnjaci koji rade s djecom.

Aktivnosti se realiziraju u malim grupama i uključuju različite kategorije karata: buli karte, karte ponašanja, karte socijalne podrške, karte samopodrške, karte samosabotaže i kartu prevage. One omogućavaju modeliranje realističnih socijalnih situacija i potiču učesnike na promišljanje o mogućim načinima reagiranja. Nakon praktične demonstracije slijedi vođena diskusija i refleksija o prikazanim situacijama, tokom koje voditelji demonstriraju funkcionalne i adaptivne strategije reagiranja na vršnjačko nasilje.

Alat je primjenjiv ne samo u školama, već i u savjetovalištim, centrima za socijalni rad, zdravstvenim ustanovama i drugim institucijama koje rade s djecom i maloljetnicima, gdje služi kao edukativni i preventivni instrument u radu s djecom i njihovim porodicama. Aktivnost je planirana u trajanju od 60 minuta, a optimalan broj aktivnih učesnika je četiri po grupi, uz mogućnost organizacije do 10 grupa, dok veći broj prisutnih može pratiti demonstraciju kroz rotaciju i promatranje aktivnosti.

Ključne riječi: vršnjačko nasilje, djeca, iskustveno učenje, edukacija, prevencija

Književno djelo u prevenciji ovisnosti

Brodlija Esmin

Centar za mentalno zdravlje, Kakanj, Psiho studio "Brodlija", Kakanj

Kroz svakodnevni rad sa mladima primijećeno je da se mladi olako priklanjaju sredstvima ovisnosti, naročito onim tzv. lakšim psihoaktivnim supstancama koje su dostupne svugdje, od kafića, parkova, škola, noćnih klubova, itd. Kao najčešće motive zloupotrebe droga adolescenti navode afirmaciju među vršnjacima, lične probleme, težnju da se dobro osjećaju, da zaborave na probleme, znatiželju i sl. Uzimanje jednog sredstva potiče i uzimanje drugog, što vodi značajnim problemima sa mentalnim i somatskim zdravljem, socijalnim funkcioniranjem, rizičnim seksualnim ponašanjima, percepcijom rizika, te riziku od manipulacije i zloupotrebe od strane drugih. Cjelokupna radionica pripremljena je na osnovu teme djela „Povratak na pravi put-Dnevnik jedne narkomanke“ autorice Margaret Klark. To je priča o društvu u kome nijedno dijete ne bi trebalo da živi u siromaštvu, već okruženo ljubavi i pažnjom. Ciljevi radionice su edukacija i informiranje mladih o sistemima podrške, značaju povjerenja, te nepovoljnim posljedicama zloupotrebe psihoaktivnih supstanci po mentalno zdravlje mladih i njihovo socijalno funkcioniranje. Radionica je namijenjena za primarnu prevenciju ovisnosti kroz informativni, edukativni i savjetodavni rad psihologa tokom radionice. Radionica se koristi u radu sa mladima uzrasta od 15 godina i starijima. Radionica je naziv za specifičan oblik grupne interakcije. Glavno je obilježje radionice kružna komunikacija: učesnici dijele svoja iskustva smješteni u krug tako da svako vidi svakoga. Radionica omogućuje iskustveno učenje o sebi, drugima i svijetu. Radionice prema svojim osnovnim načelima odgovaraju zahtjevima aktivnog i iskustvenog učenja i čine veliku razliku u kvaliteti odnosa među sudionicima u odnosu na frontalni, klasični rad u učionici. Radionički oblik rada studenti su u najvećem postotku ocijenili najvišim ocjenama, a predavanja najnižom ocjenom. Prvi dio radionice podrazumijeva definiranje osnovnih pojmova značajnih za radionicu, kroz diskusiju u velikoj grupi. Učesnicima će biti postavljena jasna pitanja šta je za njih: Ovisnost?; Psihoaktivne supstance?; Faktori rizika?; Protektivni faktori?; Emocije?; Ponašanje? Učesnicima će biti ponuđena definicija navedenih pojmova. Drugi dio radionice uključuje čitanje sažetka knjige i rad u malim grupama, pri čemu će učesnici imati zadatak da prepoznaju faktore rizika za razvijanje ovisnosti, protektivne faktore, emocije i ponašanja koja su prepoznali kod likova u sažetku knjige, sa naglasakom na glavni lik. Nakon toga će predstavnik male grupe prezentovati zaključke, te će se u velikoj grupi prodiskutovati o zaključcima. Završni dio radionice uključuje evaluaciju radionice. Sudionici radionice imat će priliku da kroz ovu iskustvenu radionicu prepoznaju faktore rizika i protektivne faktore u okolini, osvijeste svoje sisteme podrške, te unaprijede svoje kompetencije u prevenciji ovisničkog ponašanja mladih. Radionica je predviđena za 16 učesnika, u trajanju od 90 minuta.

Ključne riječi: ovisnost o psihoaktivnim supstancama, mladi, riziko faktori, sistem podrške, mentalno zdravlje, književnost

San kao sagovornik – iskustveni rad na snovima kroz psihodramu

Rebić Vedrana

Radionica „San kao sagovornik“ zasniva se na integrativnom teorijskom okviru koji snove razumijeva kao simbolički izraz nesvjesnih psihičkih procesa i važan mehanizam samoregulacije psihe, te savremenom psihodramskom pristupu koji naglašava iskustveni, tjelesni i relacijski rad sa sadržajima snova. San se posmatra kao lični jezik nesvjesnog koji se istražuje u kontekstu cjelokupne životne situacije sanjača.

Ciljevi radionice su prezentirati psihodramske načine rada sa snovima te omogućiti učesnicima da kroz strukturirani i iskustveni grupni proces unaprijede znanja o tome kako psihoterapija koristi psihologiju snova te koji su sve načini na koje se san može koristiti u psihoterapijskom radu. Učesnici će imati priliku istražiti vlastite snove i simboliku sna, osvijestiti poruke koje nesvjesni procesi šalju svijesti te razviti dublje razumijevanje emocionalnih stanja, unutrašnjih konflikata i razvojnih potreba s ciljem jačanja samosvijesti, emocionalne integracije i psihološke ravnoteže.

Metodološki, radionica je osmišljena kao iskustveni radioničarski proces koji kombinuje slijedeće aktivnosti i dinamiku:

- upoznavanje sa učesnicima, pravilima grupnog rada i temom
- aktivno učešće prisutnih u procesu zagrijavanja korištenjem akcione tehnike (vježba)
- psihodramski rad koji omogućava postavljanje scene sna, ulazak u uloge elemenata sna i dijalog sa njima te završetak sna *ili* grupni proces na temu snova (oba pristupa predstavljaju interaktivni rad)
- aktivno učešće prisutnih u procesu zatvaranja - integrativni dio (vježba)
- završne riječi

Očekivani ishodi i doprinos ogledaju se u unapređenju znanja kako koristiti psihologiju snova, kao i to kako općenito koristiti san u psihoterapijskom radu, savjetodavnoj i edukativnoj praksi, te osnaživanju učesnika da snove koriste kao resurs za lični razvoj, emocionalnu regulaciju i dublje razumijevanje psihičkih procesa.

Trajanje radionice je 90 minuta, ciljanu grupu čine mladi i odrasli dobnog raspona 16 do 75 godina. Radionica je predviđena za osam do deset sudionika.

Ključne riječi: snovi, psihoterapija, psihodrama

Grupa kao siguran prostor: psiho-art terapijski doprinos traumatskom rastu

Deljković Taso Alma¹, Miljević Miljković Dragana²

¹*Psihološko savjetovalište "Therapy Lab", Sarajevo,* ²*Relax Kids Banja Luka; Forum Teatar Banja Luka*

Voditelji: Alma Taso Deljković, Mr. sci., sistemski porodični psihoterapeut u edukaciji
Dragana Miljević Miljković, socijalni radnik, Relax kids trener, Forum Teatar trener
i art terapeut u edukaciji

Radionica je osmišljena kao iskustveno-pokazni format namijenjen stručnjacima iz oblasti mentalnog zdravlja (psiholozima, psihoterapeutima, socijalnim radnicima i drugim pomažućim profesionalcima) koji u svom radu dolaze u kontakt sa osobama izloženim kompleksnim traumatskim iskustvima, uključujući ratno i mirnodopsko seksualno nasilje. Polazeći od sistemske porodične psihoterapije i psiho-art fraktalnog terapijskog pristupa, radionica stavlja poseban naglasak prvo na samu individuu kao autentičnu osobu, a zatim i na grupu kao siguran, regulirajući i relacijski prostor koji omogućava emocionalnu stabilizaciju, osnaživanje i procese traumatskog rasta.

Ciljevi radionice su: iskustveno približiti učesnicima kako se kroz kreativni izraz mogu podržati procesi emocionalne regulacije i integracije traumatskih iskustava, prikazati ulogu grupe kao korektivnog emocionalnog sistema koji doprinosi osjećaju sigurnosti, pripadnosti i osnaživanja, te predstaviti praktična iskustva primjene psiho-art terapijskih radionica u radu sa ženama koje su preživjele ratnu i mirnodopsku seksualnu torturu. Dodatni cilj je potaknuti stručnu refleksiju o etičkim aspektima rada sa traumom, kao i o mogućnostima prilagodbe ovih metoda različitim institucionalnim i kulturnim kontekstima.

Metodološki okvir radionice temelji se na integraciji sistemske porodične psihoterapije, art-terapijskih tehnika (intuitivni fraktalni crtež, simbol) i trauma-informiranog pristupa. Art terapijski fraktalni crtež podrazumijeva crtanje zatvorenim očima bez prethodnog znanja i iskustva, gdje podsvjesni nivo unutrašnjeg stanja ličnosti izlazi na papir. Takođe, bojice se biraju zatvorenim očima što može da ukazuje na ravnotežu ili disbalans u svakodnovenom funkcionisanju. Radionica uključuje kratke teorijske uvide vezane za emocije, traumu, mehanizme suočavanja, posttraumatski rast, ulogu grupne podrške u procesu iscjeljenja, kao i upoznavanje sa novim terapijskim tehnikama rada, introspekciju, strukturirane iskustvene vježbe, grupnu refleksiju i diskusiju. Poseban fokus psihoterapijskog dijela radionice usmjeren je na trauma-informirani i resursno orijentirani rad sa ženama koje su preživjele ratno i porodično nasilje, pri čemu se trauma razumijeva ne samo kao individualno iskustvo, već i kao relacijski i sistemski fenomen koji utiče na sliku o sebi, osjećaj sigurnosti, povjerenje u druge i kapacitet za povezivanje. Kroz principe sistemske porodične terapije naglasak se stavlja na identifikaciju i aktiviranje ličnih, porodičnih i zajedničkih resursa, jačanje postojećih snaga, rekonstrukciju narativa identiteta iz pozicije preživljavanja ka poziciji kompetencije i dostojanstva, te razvoj iskustva kontrole, izbora i glasa. U kontekstu radionice kreativne i grupne intervencije se koriste kao alati za simboličku obradu traumatskih sadržaja i izgradnju korektivnih emocionalnih iskustava u sigurnom prostoru, te terapijski proces ne ostaje usmjeren isključivo na redukciju simptoma, već podržava osnaživanje, ponovno uspostavljanje

relacijskog povjerenja i mogućnost traumatskog rasta, odnosno transformaciju bolnih emocija u izvor smisla, povezanosti i lične snage. Posebna pažnja posvećena je stvaranju sigurnog okvira, poštovanju granica učesnika i prevenciju retraumatizacije.

Radionica traje 90 minuta i namijenjena je za maksimalno 20 učesnika, kako bi se osigurala kvalitetna interakcija, sigurnost i iskustveni karakter rada. Radionica započinje otvaranjem i kratkom strukturiranom vježbom u malim grupama (2–3 učesnika), usmjerenom na međusobno upoznavanje kroz razmjenu o trenutnom doživljaju sebe u prostoru radionice (emocije, tjelesne senzacije, očekivanja), čime se facilitira uspostavljanje sigurnosti, početne relacijske povezanosti i regulacije. Učesnici će kroz vođena pitanja imati priliku reflektirati šta za njih predstavlja siguran prostor i na koji način doživljavaju mogućnost izraza kroz kreativne medije, čime se uvodi razumijevanje psiho-art pristupa iz iskustvene perspektive. U nastavku, art-terapijski dio obuhvata izradu intuitivnog (fraktalnog) crteža, odnosno crtanje zatvorenih očiju bez unaprijed definisanog plana, uz spontani izbor i apliciranje boja, sa ciljem facilitiranja pristupa implicitnim i simboličkim sadržajima iskustva. Završni segment uključuje strukturiranu refleksiju kroz individualno promišljanje i grupnu razmjenu, sa fokusom na povezivanje iskustva kreativnog procesa sa konceptima emocionalne regulacije, resursa i traumatskog rasta. U završnom dijelu radionice bit će predstavljena sažeta praktična iskustva iz implementacije projekta **“Umjetnost kao most: iscjeljenje kroz kreativni međudruštveni i međugeneracijski dijalog”** implementiran od strane Udruženja “Udružene žene” Banja Luka koji se implementira od Oktobra 2025. godine u nekoliko gradova u BiH (Brčko, Prijedor, Tuzla i Banja Luka) u radu sa ženama žrtvama ratnog i post-ratnog nasilja, uz refleksiju o efektima ovakvog pristupa na individualnom, grupnom i sistemskom nivou.

Ključne riječi: trauma, psiho-art terapija, grupni rad, posttraumatski rast, psihosocijalna podrška

Adaptacije kao strategije preživljavanja

Hajdarević Belma, Raguž Tea

Healthy Contact, Sarajevo

Adaptacije kao strategije preživljavanja je sesija koju vode Belma Hajdarević, bachelor psihologije i geštalt psihoterapeutkinja pod supervizijom, i Tea Raguž, magistra psihologije i geštalt psihoterapeutkinja, u trajanju od 90 minuta, a usmjerena je na razumijevanje adaptacija i psihopatologije iz geštalt perspektive, s naglaskom na destigmatizaciju i sagledavanje adaptacija kao kreativnih i funkcionalnih odgovora koji nastaju u relacijskom kontekstu. Radionica je namijenjena kliničkim psiholozima, psiholozima u savjetodavnom radu, psihoterapeutima i psihoterapeutima u edukaciji, kao i drugim stručnjacima koji rade direktno s klijentima, uz maksimalan broj od 30 sudionika zbog iskustvenog i interaktivnog karaktera rada. Struktura radionice obuhvata kraće teorijsko izlaganje, iskustvene i praktične aktivnosti. U uvodnom dijelu bit će predstavljena razlika između klasičnog psihopatološkog pristupa i geštalt perspektive, teorijski utemeljene na razumijevanju adaptacija prema Elinor Greenberg, uz naglasak da adaptacija nije sinonim za poremećaj i da svi pojedinci posjeduju elemente različitih adaptacija. Slijedi aktivnost samoprocjene i dovršavanja strukturiranih rečenica s ciljem osvještavanja vlastitih adaptivnih obrazaca, potom rad u manjim nasumično formiranim grupama na prepoznavanju adaptacija kroz primjere iz književnosti, umjetnosti i sporta te strukturirana grupna i zajednička diskusija o razlikovanju potreba po adaptacijama i izboru adekvatnih metoda i tehnika rada s klijentima različitih adaptacija. Završni dio uključuje integraciju sadržaja i reflektivnu aktivnost usmjerenu na lične adaptivne funkcije. Očekivani ishodi podrazumijevaju dublje razumijevanje psihopatologije kao procesa adaptacije, unapređenje sposobnosti prepoznavanja adaptivnih obrazaca i njihovih funkcija te stjecanje konkretnih smjernica za prilagođavanje kliničkog i savjetodavnog rada, čime se doprinosi razvoju kliničkog rezonovanja, etičke osjetljivosti i destigmatizirajućeg profesionalnog pristupa.

Ključne riječi: geštalt psihoterapija, adaptacija, destigmatizacija, psihopatologija

Radionice

Izvan zone komfora: Izgradnja samopouzdanja kroz akciju i mindset rasta

Dajanović Mirna¹, Zaimović Sandra²

¹Privatna praksa (OD "MD Consulting"), ²Agencija za savjetovanje Psihotron d.o.o.

Trajanje: 90 minuta

Ciljna grupa: Stručnjaci u pomagačkim zanimanjima, studenti i svi zainteresirani za lični razvoj

Broj učesnika: 20

Opis radionice:

Cilj ove radionice je dekonstruirati samopouzdanje kao statičan konstrukt i prikazati ga kao promjenjivo stanje koje ovisi o našoj procjeni sposobnosti. Fokusirat ćemo se na prelazak iz zone komfora u zonu rasta kroz primjenu mindseta rasta, istražujući kako promjena uvjerenja o vlastitim vještinama utječe na spremnost za izlaganje novim iskustvima. Radionica je zamišljena kao dinamičan spoj psihoedukacije i iskustvenog učenja. Započinjemo sa dinamičnom vježbom za prepoznavanje situacija sigurnosti i sumnje u profesionalnom radu. Učesnici će raditi na prepoznavanju vlastite zone komfora, rasta i panike uz grupnu refleksiju, kao i na redefinisaju očekivanja. Kroz radionicu obradit ćemo koncepte feedback loop-a (akcija–povratna informacija–uspjeh) i mindseta rasta. Očekuje se da sudionici kroz radionicu razviju vještinu prepoznavanja kognitivnih blokada, nauče kako praktično primijeniti metodologiju postepenog izlaganja, te steknu konkretne alate za jačanje profesionalnih kompetencija kroz lakši oporavak od neuspjeha.

Ključne riječi: samopouzdanje, mindset rasta, postepeno izlaganje

Stresobran za stresne školske dane

Brekalo Papac Renata¹, Mišetić Željka²

¹ Škola za medicinske sestre Mlinarska, Zagreb, ² Škola za medicinske sestre Mlinarska, Zagreb

Na početku radionice voditeljice će kratko predstaviti sadržaj projekta „Stresobran za stresne školske dane“ čije aktivnosti su usmjerene na učenike, nastavnike i odgajatelje s ciljem očuvanja mentalnog zdravlja u školskom i domskom okruženju te održavanja pozitivne školske i domske klime. Sadržaj projekta usmjeren je na univerzalnu prevenciju kroz osvještavanje tolerancije te razumijevanja za važnost brige o sebi kako bi se lakše nosili sa svakodnevnim izazovima. Kako je briga o mentalnom zdravlju odgovornost svih dionika odgojno-obrazovnog procesa ova radionica u trajanju od 60 minuta namijenjena je školskim psiholozima i studentima te ima cilj potaknuti sudionike na promišljanje o važnosti provedbe aktivnosti koje su usmjerene na očuvanje mentalnog zdravlja. Sudionici će sudjelovati u odabranim aktivnostima iz projekta s ciljem prepoznavanja situacija koje učenici doživljavaju stresnima, razumijevanja na koje se sve načine naši učenici nose sa svakodnevnim izazovima u školskom okruženju te tko im pruža oslonac. Mentalno zdravlje promatra se kao neodvojiv dio cjelokupnog i potpunog zdravlja, uz fizičko, socijalno, emocionalno i duhovno zdravlje. Važno je preuzeti odgovornost i voditi brigu o svim aspektima zdravlja jer time doprinosimo svome pozitivnom rastu i razvoju. Sudionici će osvijestiti važnost te brige navodeći primjere na koje sve načine doprinose i/ili mogu doprinijeti pojedinom aspektu svog cjelokupnog zdravlja. Očekivani doprinos profesionalnim kompetencijama sudionika ostvarit će se kroz razmjenu iskustava s ciljem dobivanja ideja za kreiranje projekata usmjerenih na jačanje psihološke otpornosti u stresnim situacijama. Za kraj radionice predviđena je opuštajuća aktivnost (korištenje mindfulness kartica).

Ključne riječi: mentalno zdravlje, školsko okruženje, suočavanje sa stresom, psihološka otpornost

Radionice

Bihevioralna analiza uz SCAnS model

Zolota Damir

Zolota & Kon Group

Pregled radionice:

Radionica se zasniva na upoznavanju prisutnih sa SCAnS modelom primijenjene bihevioralne analize, emocionalne inteligencije i komunikacije. Ova interaktivna radionica predstavlja praktične alate za prepoznavanje emocija, poboljšanje empatičnog slušanja i unapređenje međuljudske komunikacije, te efikasniju analizu i razumijevanje ljudskog ponašanja.

Ciljevi radionice:

Upoznavanje sa svih 6 kanala komunikacije.

Efektivno razumijevanje poruka koje se kriju iza riječi govornika.

Poboljšanje komunikacije

Aktivno empatijsko slušanje

Aktivnosti radionice:

Radionica kombinuje kratke teorijske ulaze sa interaktivnim vježbama, grupnim diskusijama i praktičnim demonstracijama. Učesnici će učestvovati u vođenim zadacima emocionalnog prepoznavanja, simulacijama komunikacije i refleksivnim diskusijama osmišljenim da ojačaju emocionalnu svijest i vještine empatičnog slušanja.

Trajanje interaktivne radionice od 90 minuta, maksimalan broj sudionika je 50.

Radionica se zasniva u 3 bloka:

Blok 1- Značaj emocionalne inteligencije na komunikaciju i analizu ponašanja

Blok 2- 6 kanala komunikacije detaljno istraženi jedan po jedan uz praktične vježbe

Blok 3- Primjena SCAnS modela, kao i njegovo korištenje u formalnom i neformalnom okruženju

Kome je namijenjena i praktične vrijednosti:

Namijenjena je edukatorima, psiholozima i profesionalcima zainteresiranim za razvoj vještina emocionalne inteligencije, komunikacije i bihevioralne analize u obrazovnim i profesionalnim okruženjima. Cilj radionice je razviti svijest kod sudionika o poveznici između emocionalne inteligencije i njenog utjecaja na ljudsko ponašanje kako bi se efikasnije razumjelo ponašanje, objasniti važnost 4 kvadranta emocionalne inteligencije koji su alat za tačnu i preciznu analizu ljudskog ponašanja u svim kontekstima. Koristeći najsavremeniju metodu razvijenu od strane EIA (Emotional Intelligence Academy) koja je vodeća organizacija za praktičnu primjenu u svijetu, želja predavača je da upozna domaću javnost i sudionike sa novim jedinstvenim modelom, koji je jednostavan za korištenje i praktičan u svakodnevnici.

Ključne riječi: emocionalna inteligencija, komunikacija, analiza ponašanja, aktivno empatijsko slušanje, SCAnS

Izgovoriti neizgovoreno – iskustveni uvod u seksualnost

Komšić Mia, Efendić Vildana

Služba za socijalnu skrb Kiseljak i privatna psihološka praksa

Radionica „Izgovoriti neizgovoreno – iskustveni uvod u seksualnost“ osmišljena je kao strukturiran, etički utemeljen i iskustveni uvod u ključne teme seksualnosti relevantne za pomagačke profesije i budući psihoterapijski rad. Polazeći od pretpostavke da je sposobnost razgovora o seksualnosti usko povezana s ličnom sigurnošću terapeuta, emocionalnom pismenošću i sviješću o vlastitim narativima, radionica ide dalje od teorijskog pristupa te nudi siguran prostor za refleksiju i profesionalno istraživanje. U mnogim društvenim i kulturnim kontekstima, posebno na Balkanu, seksualnost je često obilježena snažnim normativnim okvirima, stidom i tabuizacijom. Znanja o seksualnosti nerijetko se prenose kroz zabrane, tišinu ili stigmatizirajuće poruke, što može utjecati na lična uvjerenja, partnerske odnose, ali i profesionalni rad pomagačkih stručnjaka. Kroz facilitirani grupni rad, vođene refleksije i upotrebu tematskih kartica s refleksivnim pitanjima („seksalice“), učesnici se pozivaju da, u skladu s vlastitim granicama, promišljaju i verbaliziraju vlastite izvore učenja o seksualnosti, uvjerenja, stavove i lične narative. Izvlačenje kartica uvodi element spontanosti, dok se dijeljenje iskustava odvija isključivo na dobrovoljnoj osnovi u sigurnom i strukturiranom prostoru. Fokus radionice nije na eksplicitnom sadržaju, već na razvoju kapaciteta za prisutan, reguliran i nenormativan razgovor o seksualnim temama. Poseban naglasak stavlja se na razumijevanje seksualnosti kao relacijske, kulturno i kontekstualno oblikovane pojave, te na prepoznavanje načina na koje neosvijesteni seksualni narativi, tabui i sram mogu utjecati na klinički rad, kontratransfer i terapijsku prisutnost. Metodološki okvir uključuje strukturirano otvaranje i zatvaranje procesa, dobrovoljno učešće, facilitirani grupni dijalog, kratke psihoedukativne uvide iz seksualne terapije i relacijskog pristupa, te jasno postavljene etičke okvire koji osiguravaju emocionalnu sigurnost učesnika, uključujući povjerljivost i jasnu distinkciju između edukativnog i terapijskog rada. Radionica je namijenjena studentima/icama psihologije starosti od 18 godina) zainteresiranim za razvoj kompetencija u području seksualnosti u kliničkom i savjetodavnom radu.

Ključne riječi: seksualnost, iskustveno učenje, psihoterapijska edukacija, seksualni narativi, etika u radu

PROMOCIJA KNJIGE

Promocija knjige

Building Bridges

Col (Ret'd) Vermetten Eric, Maj (Ret'd) Deelen Ron, Gebert Ana, Stor Eva

Leiden University Medical Centre, Leiden, Netherlands

Promotorica: Maida Koso - Drljević

Building Bridges is the result of a collaborative editorial effort by Eric Vermetten, Ron Deelen, Eva Stor, and Ana Gebert. The book emerged from a series of sustained conversations between 16 Dutchbat III veterans and 16 survivors of the war in Bosnia and Herzegovina, developed within the context of the “Back with a Mission” return initiatives to Srebrenica. These structured return journeys created opportunities for former peacekeepers to revisit sites of profound collective trauma and to engage directly with individuals and communities affected by the events of July 1995. Rather than offering a historical reconstruction, Building Bridges focuses on the psychological and moral aftermath of conflict. Through narrative testimony and facilitated dialogue, it explores posttraumatic stress, moral injury, shame, responsibility, and the enduring burden of memory – among both veterans and survivors. The conversations illuminate how trauma unfolds differently across positions, generations, and cultural contexts, while remaining embedded within a shared moral landscape shaped by loss, grief, and contested remembrance. The return encounters functioned as spaces for meaning-making. Visiting memorial sites, listening to survivor testimonies, and participating in guided dialogue created conditions in which fragmented narratives could be voiced, witnessed, and, at times, partially integrated. The book does not claim reconciliation as an achieved outcome; rather, it frames reconciliation as an ongoing relational process grounded in acknowledgment, ethical presence, and sustained human contact. Building Bridges is available in Bosnian, Dutch, and English, and is illustrated with photographs of several of the individuals whose voices shape the narrative. At this conference in Sarajevo, the Bosnian edition will be formally introduced. This contribution reflects on how carefully facilitated dialogue between veterans and survivors may contribute - not to closure - but to moral repair, restoration of dignity, and the prevention of renewed polarization in post-conflict societies.

Keywords: Dutchbat III veterans, survivors of the war in Srebrenica

Motivacija - teorija i primjena u sportu

Šetić Remzija

Psihološki centar dr.Šetić

Moderator: Ilma Kordić

Promotori: Jadranka Kolenović-Đapo, Mirza Mušinić

Knjiga Motivacija – teorija i primjena u sportu predstavlja sveobuhvatan i integrativan prikaz motivacije kao jednog od ključnih psiholoških faktora sportskog uspjeha i ličnog razvoja sportista. Polazeći od teorijskih modela motivacije, knjiga sistematski prikazuje teorijske postavke, te obrađuje osnovne koncepte, procese i mehanizme koji usmjeravaju, održavaju i oblikuju ponašanje sportista u trenažnom i takmičarskom kontekstu. Poseban naglasak stavljen je na povezivanje teorijskih okvira s praktičnom primjenom u radu sa sportistima, trenerima i sportskim timovima. Knjiga je pisana iz potrebe da se motivacija sagleda dublje, sistematičnije i realnije – ne kao kratkotrajni podsticaj ili inspirativna poruka, već kao proces koji se gradi, održava i usmjerava. Motivacija u sportu ne može se posmatrati izolovano od ličnosti sportiste, odnosa u timu, uloge trenera, emocionalnih stanja, povreda, pritisaka i očekivanja. Upravo zbog toga, ova knjiga nastoji spojiti teorijska znanja iz psihologije motivacije sa konkretnim primjerima i praktičnim implikacijama iz sportskog okruženja nastala kroz lično iskustvo autora. Knjiga je namijenjena trenerima, sportistima, sportskim psiholozima, studentima psihologije i sportskih nauka, ali i svima koji rade s ljudima u kontekstu postizanja ciljeva, razvoja potencijala i suočavanja s izazovima. Iako je fokus na sportu, mnogi principi motivacije opisani u ovom djelu primjenjivi su i izvan sportskih terena – u obrazovanju, poslovnom svijetu i svakodnevnom životu.

Ključne riječi: motivacija, sport, teorija, primjena

Promocija knjige

Budi sebi roditelj kakav ti je trebao

Trninić Katarina¹, Latinkić Mirjana²

¹Fakultet za pravne i poslovne studije „dr Lazar Vrkatić“ Novi Sad, ²

Moderator: Mirjana Latinkić

Priručnik „Budi sebi roditelj kakav ti je trebao“ odnosi se na razumevanje i determinaciju sopstvenog stila afektivne vezanosti, kao i na proces izgrađivanja sigurnog stila vezanosti i sazrevanja u zrele odrasle individuu. Prepoznavanjem ličnih obrazaca mišljenja, osećanja i ponašanja u stanju smo da ih promenimo i da se oslobodimo od ranih uverenja da nešto moramo. U kratkoj formi ovaj priručnik daje jasne smernice za preuzimanje sopstvene odgovornosti za život, a samim tim kvalitetnije i iskrenije odnose. Spoznaje iz priručnika mogu pomoći čitateljima da promene životni skript i da od žrtve postanu slobodna ljudska bića.

Ključne reči: autonomija, odgovornost, roditelj, skript, afektivna vezanost

Promocija knjige

Škola bez straha – Psihološki izazovi učenika: uzroci i posljedice neprijatnih emocionalnih stanja

Dautbegović Amela

Univerzitet u Sarajevu – Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju

Moderator: Hana Sokolović

Promotori: Sibela Zvizdić, Anela Hasanagić, Emina Dedić - Bukvić

Knjiga *Škola bez straha – Psihološki izazovi učenika: uzroci i posljedice neprijatnih emocionalnih stanja* predstavlja naučnu monografiju koja nudi teorijski i empirijski utemeljenu analizu emocionalnih i psihosocijalnih izazova s kojima se djeca i adolescenti suočavaju u obrazovnom kontekstu. Polazeći od savremenih naučnih spoznaja iz područja psihologije obrazovanja i školske psihologije, autorica sistematično razmatra uzroke, manifestacije i dugoročne posljedice neprijatnih emocionalnih stanja, uključujući stres, anksioznost, školsku fobiju i dosadu, te faktore poput vršnjačkog pritiska i socijalne izolacije koji utječu na emocionalnu dobrobit učenika, motivaciju, angažman i cjelokupni razvoj. Poseban analitički fokus usmjeren je na kvalitet socioemocionalne klime škole, dinamiku odnosa između učenika i nastavnika, učenika i roditelja, kao i na vršnjačke odnose i tranzicijske periode u obrazovanju. Knjiga integrira teorijske postavke i empirijske uvide s jasno artikuliranim aplikativnim implikacijama i normativnim smjernicama usmjerenim ka unapređenju odgojno-obrazovne prakse. Ona predstavlja pozivnicu, ali i jasnu smjernicu prema stvaranju obrazovnog sistema koji istinski razumije i uvažava potrebe učenika. Kroz analizu izazova i mogućnosti, knjiga ukazuje na nužnost razvoja sistema koji pruža podršku svakom učeniku, omogućavajući mu da unaprijedi svoje sposobnosti i razvija se u svim aspektima svoga razvoja, intelektualnom, socijalnom i emocionalnom. Cilj promocije jeste predstaviti konceptualni okvir, metodološko utemeljenje i ključne doprinose knjige. U okviru promocije predviđena su izlaganja tri promotora, ujedno recenzenata knjige, koji će elaborirati njen teorijski, empirijski i aplikativni doprinos. Planirane aktivnosti obuhvataju strukturiranu prezentaciju tematskih cjelina i njihovih implikacija za obrazovne politike i praksu. Promocija je namijenjena istraživačima u području odgoja i obrazovanja, nastavnicima i odgajateljima, stručnim saradnicima u odgojno-obrazovnim ustanovama, studentima nastavnčkih i društvenih studija, kao i donosiocima obrazovnih odluka. Predviđeno trajanje promocije je 60 minuta.

Ključne riječi: psihologija obrazovanja, školska psihologija, psihološka dobrobit učenika, socioemocionalna klima škole, praktične implikacije za odgojno-obrazovnu praksu

OKRUGLI STOL

Okrugli stol

AI u HR funkcijama: Etika, profesionalna prosudba i psihologija odlučivanja

Marković Mirna, Bejtić Ajdin, Henić Hana, Karčić Vildana, Konjicija-Bećirović Ada,
Sućeska Adna

Univerzitet u Sarajevu – Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju

U okviru ovog okruglog stola istražujemo kako HR profesionalci u Bosni i Hercegovini primjenjuju umjetnu inteligenciju (AI) u HR funkcijama te kako donose odluke kada slijediti ili ignorirati preporuke AI sistema. Fokus je na razlikama između implementacije AI tehnologija u HR procesima i profesionalne prosudbe HR stručnjaka u situacijama koje uključuju etičke dileme, odgovornost i povjerenje unutar timova. Diskusija se temelji na preliminarnim rezultatima dva povezana istraživanja koja se realiziraju u okviru projekta “Primjena i percepcija umjetne inteligencije u HR funkcijama u BiH: praksa, etika i profesionalna prosudba”. Prvo istraživanje se bavi primjenom AI u HR procesima, percepcijama profesionalaca o utjecaju AI na zadatke i odluke te implikacijama za HR praksu i timsku dinamiku. Drugo istraživanje se fokusira na odluke HR profesionalaca u okolnostima kada postoji potreba za balansiranjem AI preporuke s vlastitom profesionalnom prosudbom, uključujući etičke i pravne izazove, kao i psihološke aspekte donošenja odluka. Panelisti uključuju: studente koji predstavljaju dio istraživačkog tima projekta; HR profesionalca s iskustvom implementacije AI; AI stručnjaka/inženjera koji razvija HR tehnologije; te psihologa ili stručnjaka za organizacijsku kulturu i etiku. Njihova kombinacija pruža sveobuhvatan uvid u praktične i teorijske perspektive, osiguravajući bogatu i interaktivnu diskusiju. Okrugli stol pruža uvid u praktičnu primjenu AI, prednosti i izazove, potencijalne promjene u HR poslovima, te psihološke aspekte donošenja odluka i povjerenja u tehnologiju. Posebna pažnja posvećena je dilemama u vezi etike, odgovornosti i edukacije. Sesija ima za cilj aktivno uključiti učesnike u raspravu, identificirati preklapanja između praktičnih iskustava i teorijskih perspektiva, te osigurati relevantne smjernice za odgovornu primjenu AI u HR funkcijama. Okrugli stol je planiran u trajanju od 70 minuta, uključuje maksimalno pet panelista, uz mogućnost aktivnog učešća publike, čime se osigurava prezentacija različitih perspektiva i interaktivna rasprava.

Ključne riječi: umjetna inteligencija, HR funkcije, etika, odgovornost, psihologija odlučivanja

Psihologija u kriznim situacijama: regionalni izazovi i mogućnosti saradnje

Mirković Hajdukov Mitra¹, Vardo Elvis¹, Riđić Diana¹, Šetić Remzija¹, Zečević Ivana², Đurić Dijana², Lopižić Josip³, Kozina Ivana¹, Jerković Ivan⁴

¹*Društvo psihologa u Federaciji Bosne i Hercegovine*, ²*Društvo psihologa Republike Srpske*,
³*Hrvatsko psihološko društvo*, ⁴*Univerzitet u Novom Sadu - Filozofski fakultet*

Savremeni društveni kontekst u zemljama regiona obilježen je nizom kompleksnih i međusobno povezanih kriza: porastom nasilja, kolektivnim traumama, migracijskim kretanjima, ekonomskom nesigurnošću, profesionalnim sagorijevanjem, kao i sve izraženijim izazovima u sistemima obrazovanja, zdravstva i socijalne zaštite. Ove okolnosti zahtijevaju koordinisan, stručno utemeljen i društveno odgovoran odgovor. U tom okviru postavlja se ključno pitanje: na koji način psihologija kao struka može doprinijeti razumijevanju, prevenciji i ublažavanju posljedica kriznih stanja na regionalnom nivou? Okrugli stol ima za cilj otvoriti strukturiran dijalog o ulozi psihologije u odgovoru na aktuelne krize, uz poseban naglasak na mogućnosti razvoja regionalne saradnje između Hrvatske, Srbije i Bosne i Hercegovine. Polazeći od pretpostavke da zemlje regiona dijele slične istorijske, društvene i institucionalne okolnosti, diskusija će se usmjeriti na identifikovanje zajedničkih izazova, ali i komplementarnih resursa koji mogu doprinijeti snažnijem i koordinisanijem profesionalnom djelovanju. Teme razgovora obuhvatiće potencijal psihologije u kriznim intervencijama i radu sa zajednicama, razvoj preventivnih programa, unapređenje edukacije i supervizije profesionalaca, usklađivanje etičkih i profesionalnih standarda, kao i jačanje uloge strukovnih udruženja u javnom prostoru. Posebna pažnja biće posvećena pitanju kako razviti održive mehanizme razmjene znanja, iskustava i stručne podrške koji nadilaze nacionalne okvire, a istovremeno poštuju specifičnosti svakog sistema. Okrugli stol će okupiti predstavnike psiholoških udruženja i akademske zajednice iz Hrvatske, Srbije i Bosne i Hercegovine, koji će iznijeti refleksije o postojećim praksama, ograničenjima i perspektivama daljeg razvoja. Namjera ovog susreta nije samo razmjena iskustava, već postavljanje temelja za dugoročniju regionalnu povezanost, definisanje mogućih zajedničkih inicijativa i jačanje profesionalne solidarnosti u kontekstu rastućih društvenih potreba. Kroz otvorenu i argumentovanu diskusiju, ovaj okrugli stol nastoji afirmisati psihologiju kao relevantnog i proaktivnog aktera u javnom prostoru, sposobnog da, kroz regionalnu saradnju, doprinese stabilnijem, otpornijem i mentalno zdravijem društvu.

Ključne riječi: krizne situacije, regionalna saradnja, profesionalni standardi, mentalno zdravlje

STUDENSKA SEKCIJA

Studentska sekcija

Usmena izlaganja

Povezanost akademskog stresa i kvalitete spavanja kod studenata tokom ispitnog perioda

Madunić Andrej, Čolo Nedžla, Aletović Asja, Cigić Ena, Dedić Adna

Univerzitet u Sarajevu – Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju

Akademski zahtjevi i evaluacijski pritisci kojima su studenti izloženi tokom ispitnog perioda često predstavljaju značajan izvor situacijskog stresa koji može narušiti emocionalno funkcionisanje i osnovne fiziološke procese, poput spavanja. San ima ključnu ulogu u regulaciji raspoloženja, kognitivnom funkcionisanju i oporavku od psihofizičkog napora, zbog čega njegovo narušavanje u periodima intenzivnog akademskog opterećenja može imati negativne posljedice na svakodnevno funkcionisanje i psihološku dobrobit studenata. Cilj ovog istraživanja bio je ispitati razlike u psihološkom distresu (depresivnost, anksioznost i stres) i subjektivnoj procjeni kvalitete spavanja i količine sna kod studenata psihologije u dva vremenska intervala: tokom ispitne sedmice i u periodu nakon završetka ispita. U istraživanju je učestvovao upareni uzorak od 41 studenta prve i druge godine Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu. Za procjenu psihološkog distresa korištena je skala DASS-21, dok je subjektivna kvaliteta spavanja mjerena Sleep Quality Scale (SQS). Podaci su prikupljeni u dvije tačke mjerenja: neposredno nakon polaganja ispita i u sedmici nakon završetka ispitnog perioda. Rezultati t-testova za zavisne uzorke pokazali su statistički značajno više nivoe depresivnosti, anksioznosti i stresa tokom ispitne sedmice u odnosu na period nakon ispita, uz istovremeno pogoršanje subjektivnog kvaliteta sna. Spearmanove korelacijske analize ukazale su na stabilne pozitivne povezanosti između lošijeg kvaliteta sna i viših nivoa psihološkog distresa u oba vremenska intervala mjerenja. Dodatno, intenzitet učenja prethodnog dana tokom ispitnog perioda bio je značajno povezan s višim stresom i anksioznošću, kao i s nepovoljnijom subjektivnom procjenom sna, dok ukupno vrijeme pripreme za ispit i akademski uspjeh nisu pokazali značajne povezanosti s ispitivanim varijablama. Dobijeni nalazi sugerišu da ispitni period predstavlja vremenski ograničen, ali intenzivan stresor koji je praćen pogoršanjem kvalitete spavanja i porastom psihološkog distresa. Ovi rezultati naglašavaju važnost razvoja intervencija usmjerenih na upravljanje stresom i očuvanje zdravih navika spavanja kod studentske populacije u periodima povećanog akademskog opterećenja.

Ključne riječi: akademski stres, psihološki distres, kvalitet sna, ispitni period, studenti

Da li postoji povezanost između fluidne inteligencije i kreativnosti?

Kahrimanović Nađa, Pridjevčić Lamija, Sarajlić Nađa, Šmit Lana

Univerzitet u Sarajevu – Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju

Pristup kreativne kognicije tvrdi da je kreativna sposobnost fundamentalno svojstvo ljudskog mišljenja. Ova perspektiva je relevantna za istraživanje odnosa između kreativnih sposobnosti i inteligencije, jer sugerira da kreativnost nije odvojena od opštih kognitivnih kapaciteta, već se oslanja na iste mehanizme, kao što su izvršne funkcije. Rezultati dosadašnjih istraživanja na ovu temu nisu jednoznačni, te je cilj rada testirati vezu između fluidne inteligencije i konvergentnog mišljenja, kao i vezu između fluidne inteligencije i divergentnog mišljenja. Pretpostavljeno je da postoji statistički značajna pozitivna povezanost između fluidne inteligencije mjerene rezultatima na Ravenovim progresivnim matricama za napredne i konvergentnog kreativnog razmišljanja mjenenog rezultatima na Testu udaljenih asocijacija, te da postoji statistički značajna pozitivna povezanost između rezultata na Ravenovim progresivnim matricama za napredne i divergentnog kreativnog razmišljanja mjenenog rezultatima na Testu alternativnih upotreba. U istraživanju su učestvovala $N = 152$ ispitanika ($M_{dob} = 21.71$, $SD = 3.30$). Odgovori na Testu alternativnih upotreba su skorovani na dimenzijama fluentnosti, fleksibilnosti i originalnosti. Rezultati testa Spearmanovog koeficijenta korelacije su pokazali statistički značajnu pozitivnu korelaciju između rezultata na svim dimenzijama Testa alternativnih upotreba i rezultata na Ravenovim progresivnim matricama za napredne: fluentnost ($\rho(149) = .161$, $p = .048$), fleksibilnost ($\rho(149) = .172$, $p = .034$) i originalnost ($\rho(149) = .223$, $p = .006$). Nije utvrđena statistički značajna korelacija između rezultata na Testu udaljenih asocijacija i Ravenovim progresivnim matricama za napredne ($\rho(149) = .053$, $p = .517$). Zaključno, hipoteza o povezanosti fluidne inteligencije i divergentnog razmišljanja je validirana, ali isto nije tačno za hipotezu povezanosti fluidne inteligencije i konvergentnog kreativnog razmišljanja.

Ključne riječi: fluidna inteligencija, divergentno mišljenje, konvergentno mišljenje

Uloga netolerancije neizvjesnosti i konspiracijskog mentaliteta u intelektualnoj poniznosti

Lazić Luka Mihailo, Stajčić Dajana, Todorović Rade

Filozofski fakultet Pale Univerziteta u Istočnom Sarajevu

Netolerancija na neizvjesnost označava tendenciju doživljavanja neizvjesnih situacija kao prijetećih, dok konspiracijski mentalitet odražava sklonost tumačenju događaja kroz postojanje skrivenih zlonamjernih djelovanja. Intelektualna poniznost uključuje svijest o ograničenosti vlastitog znanja i otvorenost prema alternativnim stavovima. Očekivalo se da će intelektualna poniznost biti negativno povezana s inhibitornom dimenzijom netolerancije na neizvjesnost, dok se očekivala slabija ili neznatna povezanost s prospektivnom dimenzijom, te da bi odnos s konspiracijskim mentalitetom bio negativnog smjera. Cilj ovog istraživanja bio je ispitati odnos netolerancije na neizvjesnost i konspiracijskog mentaliteta sa intelektualnom poniznošću. Istraživanje je sprovedeno na 415 ispitanika (18–70 godina), čiji je prosjek godina iznosio 28.18, a standardna devijacija 9.78. Za mjerenje navedenih konstrukata korištene su IUS-12 (Intolerance of Uncertainty Scale), CMQ-5 (Conspiracy Mentality Questionnaire) i GIHS-6 (General Intellectual Humility Scale). Rezultati su pokazali statistički značajnu negativnu povezanost između dimenzije inhibitornosti netolerancije na neizvjesnost i intelektualne poniznosti ($r = -0.195, p < 0.01$), te pozitivnu korelaciju između konspiracijskog mentaliteta i intelektualne poniznosti ($r = 0.189, p < 0.01$). Višestruka regresiona analiza je pokazala da inhibitorna dimenzija netolerancije na neizvjesnost ($\beta = -0.204, p < 0.01$) djeluje kao negativan, a konspiracijski mentalitet ($\beta = 0.214, p < 0.01$) kao pozitivan prediktor. U navedenim analizama, prospektivna dimenzija netolerancije na neizvjesnost nije pokazala značajne rezultate. Nalazi na to da odnos između nezavisnih varijabli i intelektualne poniznosti nije u potpunosti u skladu sa predloženim hipotezama. Inhibitornost netolerancije na neizvjesnost bila je negativno povezana s intelektualnom poniznošću, dok je konspiracijski mentalitet bio pozitivno povezan s intelektualnom poniznošću, što ukazuje na kompleksan odnos između kognitivnih predispozicija i otvorenosti prema vlastitim stavovima.

Ključne riječi: intelektualna poniznost, konspiracijski mentalitet, netolerancija na neizvjesnost, korelacija, predikcija

Studentska sekcija

Poster prezentacije

Iskustva prilagodbe studenata na studiju teologije

Kulaš Katarina, Bošković Ivana, Čelebić Sara, Poljak Marko, Trnovac Merima

Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru

Cilj ovog istraživanja bio je dobiti dublji uvid u odrednice upisa na studij teologije, te u iskustva prilagodbe studenata tijekom prve godine studija. Istraživanje je provedeno metodom fokus grupe na uzorku studenata prve godine Teološko-katehetskog instituta u Mostaru (N = 6; 4 žene i 2 muškarca), prosječne dobi 19 godina. Razgovor je vođen prema unaprijed pripremljenim tematskim pitanjima, a dobiveni podaci analizirani su metodom analize sadržaja. Analizom se izdvojilo nekoliko tematskih cjelina. Kao važni motivi upisa istaknuti su: osobna i duhovna dimenzija, osjećaj poziva te želja za osobnim i akademskim razvojem. U području prilagodbe na studij sudionici su naglašavali promjene povezane s prelaskom iz srednjoškolskog u akademsko okruženje, nove oblike odgovornosti i samostalnosti te izazove vezane uz organizaciju vremena i prokrastinaciju. Istaknuta je i važnost socijalne prilagodbe, uključujući stvaranje novih prijateljstava i uklapanje u novu sredinu. Iako bi se moglo očekivati da studij teologije izravno doprinosi produbljenu osobne vjere, sudionici su istaknuli kako razvoj vjere ponajprije ovisi o osobnom odnosu s Bogom, a ne isključivo o samom studiju. Unatoč početnim izazovima, sudionici su svoje iskustvo prve godine uglavnom opisali kao razdoblje rasta, sazrijevanja i postupnog prilagođavanja novim zahtjevima. Rezultati ovog pilot istraživanja pružaju uvid u specifičnosti motivacije i prilagodbe studenata teologije te mogu poslužiti kao smjernica za daljnja istraživanja i unapređenje podrške studentima prve godine.

Ključne riječi: fokus grupa, studenti teologije, motivacija za upis, prilagodba na studij, analiza sadržaja

Studentska sekcija

Radionice

Bowlby je bio u pravu – ti, ja i ljubav!

Delibašić-Hrustić Kerima

Voditeljica:

Kerima Delibašić-Hrustić, MA psihologije, porodično-sistemska psihoterapeutkinja u edukaciji i EFT psihoterapeutkinja u edukaciji

Trajanje:

90 minuta

Sažetak:

Radionica je namijenjena mladima (18–22 godine), u grupi od 8 do 12 učesnika/učesnica, i fokusira se na razumijevanje privrženosti kao ključnog okvira za sagledavanje partnerskih odnosa. Savremena istraživanja ukazuju na značaj povezanosti stilova privrženosti s kvalitetom partnerskih odnosa, emocionalnom regulacijom i obrascima interpersonalnog funkcionisanja. U tom kontekstu, radionica polazi od teorije privrženosti i njenog mjesta u savremenim psihoterapijskim pristupima, posebno emocionalno fokusiranoj terapiji. Kroz interaktivan rad, učesnici će imati priliku istražiti kako se obrasci privrženosti formiraju i na koji način utiču na izbor partnera, dinamiku odnosa i emocionalne reakcije. Radionica uključuje kombinaciju diskusije, kratkog upitnika, rada u parovima i manjim grupama, uz facilitirani razgovor o ličnim iskustvima i primjerima iz svakodnevnog života. Teme koje će biti otvorene uključuju pitanja poput: zašto često biramo slične partnere, zašto ostajemo u odnosima koji nam ne odgovaraju, te u kojoj mjeri je moguće mijenjati obrasce privrženosti. Očekivani ishodi radionice su dublje razumijevanje vlastitih emocionalnih potreba i reakcija u odnosima, prepoznavanje obrazaca ponašanja, kao i razvijanje veće svjesnosti o uticaju ranih iskustava na sadašnje odnose. Radionica je usmjerena na praktične uvide i njihovu primjenu u svakodnevnim relacijama, s posebnim naglaskom na pitanje daljnjih koraka u radu na sebi i odnosima.

Ključne riječi: privrženost, stilovi privrženosti, partnerski odnosi, emocionalno fokusirana terapija

INDEX AUTORA

- Ajduković Dean, 43
Alagić Samela, 9
Aletović Asja, 76
Alihodžić Lejla, 22
Alispahić Sabina, 41
Anić Petra, 38
Antić-Stauber Branka, 21
Arbanas Goran, 4, 25, 26
Aziraj-Smajić Vildana, 13, 51, 57
Badurina Mirela, 3, 5
Bajramagić Nermina, 52
Bašić Dalila, 45
Bećirović Elvir, 21
Bejtić Ajdin, 73
Berberović Ida, 22
Bešić Mustafa, 46
Bezinović Petar, 13
Biro Filip, 42
Birovljević Gorana, 38
Boelen A. Paul, 21
Boroš Lazar, 34
Bosankić-Čmajčanin Nina, 54
Bošković Ivana, 79
Brekalo Papac Renata, 64
Brkić Mirzeta, 14
Brodlija Esmir, 58
Bučan-Varatanović Ajsela, 15
Čigić Ena, 76
Čarapina Zovko Ivona, 40
Čavar Helena, 40
Čelebić Sara, 79
Čolić Amna, 22
Čolo Nedžla, 76
Dajanović Mirna, 63
Dautbegović Amela, 14, 71
Dedić Adna, 76
Deelen Ron, 68
Delalić Sead, 55
Delibašić-Hrustić Kerima, 80
Deljković Taso Alma, 60
Dervović Elvedina, 52
Domitrović Spudić Sandra, 25
Dračić Saša, 37
Draganović Selvira, 22, 27, 54
Dragaš Luka, 10
Dujčić Tanja, 21
Džanko Nura, 22
Đapo Edvin, 55
Đapo Nermin, 9, 29, 55
Đozić Edina, 52
Đukić Tatjana, 48
Đurić Dijana, 74
Đurović Dušanka, 48
Efendić Vildana, 66
Erdeš-Kavečan Đerdi, 48
Fetić Lamija, 46
Futać Ena, 32
Gebert Ana, 68
Georgiou Georgios, 31, 39
Gliha Tara-Michelle, 27
Gračanin Asmir, 38
Grahovac Bojana, 42
Gušić Neđmina, 20
Hadžiahmetović Nina, 29, 35
Hadžić Azra, 22
Hadžić Elma, 43
Hajdarević Belma, 62
Hasanagić Anela, 11
Hasanbegović-Anić Eneđina, 45
Henić Hana, 73
Ilić Dunja, 53
Jerković Ivan, 74
Jošanov-Vrgović Ivana, 42
Jurešić Matea, 12
Jusić Mersiha, 54
Kadrić Hajra, 9
Kahrmanović Nađa, 77
Kapetanović Ena, 37
Karčić Vildana, 73
Karić Nezirović Morgijana, 3, 7
Karlović Iman, 37
Knežević Goran, 1
Kolenović-Đapo Jadranka, 23, 29, 55
Komšić Mia, 66
Konjicija-Bećirović Ada, 73
Korman Lamija, 22
Koso-Drljević Maida, 21, 23, 35
Kovačić Alma, 57
Kozina Ivana, 74
Kulaš Katarina, 79
Kulo Česić Aida, 21
Lankovskaia Ekaterina, 3, 6
Latinkić Mirjana, 70
Lazić Luka Mihailo, 78
Lekić Jelena, 24
Leto Aldina, 33
Lisica Delila, 21
Lopičić Josip, 74
Madunić Andrej, 76
Maleč Daniel, 9
Marković Mirna, 32, 33, 73
Mašinović Lejla, 22
Miljević Miljković Dragana, 60
Mirković Hajduković Mitra, 74
Misira Rašić Maja, 23
Mišetić Katarina, 17, 47, 49
Mišetić Željka, 64
Muhamedagić Medina, 18
Mujagić Amela, 13, 51
Mulić-Čorbo Dželila, 17
Muslić Merima, 20
Nikitović Ariel, 29
Pandža Topić Maja, 12
Petronić Đorđe, 29
Piknjač Sabina, 9
Pinjo Sajra, 22
Pjano Ognjen, 19
Poljak Marko, 79
Pridjević Lamija, 77
Pušina Amir, 9, 28
Radović Petar, 30
Raguž Tea, 62
Rebić Vedrana, 59
Ridić Diana, 44, 74
Saračević Meliha, 22
Sarajlić Nađa, 77

Selmanović Velma, 15
Sinanović Emina, 20
Smajić Lejla, 41
Smajović Ibrović Amina, 9
Stajčić Dajana, 78
Stor Eva, 68
Strujić Jasmina, 22
Sućeska Adna, 73
Šabanac Zenan, 9, 55
Šabanagić Hajrić Selma, 52
Šahinbegović Mersiha, 9
Šetić Remzija, 44, 69, 74
Šmit Lana, 77
Tankosić-Girt Tanja, 17
Tasković Milica, 30

Todorović Rade, 78
Topić Branko, 12
Trinić Katarina, 70
Trnovac Merima, 79
Tuce Đenita, 45, 47, 49
Tuzlak Lejla, 9
Vardo Elvis, 74
Vermetten Eric, 21, 68
Vižin Salminka, 29, 55
Vujović Igor, 29
Zaimović Sandra, 63
Zečević Ivana, 74
Zolota Damir, 36, 65
Zvizdić Sibela, 16

SPONZORI DEVETIH SARAJEVSKIH DANA

ZLATNI SPONZOR

denelop

ZLATNI SPONZOR

SREBRNI SPONZOR

SREBRNI SPONZOR

SREBRNI SPONZOR

SPONZOR

SPONZOR

